KARYS

1972
RUGPJŪTIS - RUGSĖJIS
Nr. 7

KARYS

1972
No. 7 (1484)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS

Administratorius
LEONAS BILERIS

Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:

P. PETRUŠAITIS
"Tremties Trimitas"

S. KAUNELIENĖ
"Šaulė Tremtyje"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje"
BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"

Leidžia:
L.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

Radvilų rūmai Nesvyžiuje ..... (viršelis)
J. Puzinas — Gardino pilys 217
V. Abromaitis — Ar lietuvis buvo dvasiniai priaugęs ginti Lietuvos nepriklausomybę? 224
J. Rapšys — Paskutinė Savanorio gyvenimo diena 230
O. Urbonas — Lietuviai sovietų koncentracijos stovyklose 232
Tremties Trimitas 237
Šaulė Tremtyje 242
Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje 246
Karinės Žinios 247
Kronika 249

ATSTOVAI:
Baltimore — M. ŠIMKUS, Chicago — J. STANKŪNAS, Cleveland — F. EIDIMTAS, Los Angeles — O. ŽADVYDAS, Australia — V. ŠALKŪNAS

— PLATINTOJAI —

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE
BOSTON, MASS. — S. J. Minkus
CHICAGO, ILL. — L. Griauzdė, "Gifts International", "Parama"
DETROIT, MICH. — V. Perminas, Čižauskas
GRAND RAPIDS, MICH. — J. Belinis
LOS ANGELES, CALIF. — V. Prižgintas
OMAHA, NEBR. — J. Kantanavičius
WOODHAVEN, N.Y. — "Romuva"
WATERBURY, CONN. — "Spauda"

KANADOJE
HAMILTON, ONT. — J. Orvidas
TORONTO, ONT. — Augustinas Kuolas, P. Misevičius
MONTREAL, QUE. — "Parish Library"

ANGLIJOJE
"DAINORA" — 14 Priory Road, Kew Surry
V. VOKIETIJOJE — Juozas Venys
AUSTRALIJOJE
A. Kubilius
S. Slavickas — 44 Slevin St., Geelong North, 3215, Vic. Australia
L. Vasiliūnas — 3 Wall Street, Norwood 5067

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams — $8.00, pusmečiui — $4.00, atskiro nr. kaina — 80¢.
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS, 916 Willoughby Ave., Brooklyn, N.Y. 11221, U.S.A.
KARYS, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world.
Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N.Y. 11221, U.S.A.
Subscription $8.00 per year. Single copy 80 cents • SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N.Y.

KU biblioteka
093 00523852 3

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 7 (1484) RUGPIŪTIS - RUGSĖJIS — SEPTEMBER 1972

GARDINO PILYS

JONAS PUZINAS

Įvadas

Gardino srities proistorė archeologiškai dar nėra pakankamai ištirta, kad galėtume atstatyti visai aiškų to krašto gyventojų kultūros ir etninių santykių vaizdą. Kaip rodo abejuose Nemuno krantuose ir palei jo kairiuosius bei dešiniuosius intakus (Katra, Ščara, Ditva ir kt.) ir prie Svitezės ežero aptiktos akmens amžiaus stovyklos, čia jau nuo mezolitinio laikotarpio gyventa svidrinės kultūros medžiotojų ir žvejų. Ypačiai apstu neolitinio laikotarpio ir žalvario amžiaus pradžios stovyklų, kuriose randama mikrolitinių titnaginių dirbinių (širdinės ir rombinės formos strėliukių, peiliukų ir kt.), šukinės ir brūkšniuotosios keramikos liekanų. Žemiau Gardino prie Nemuno aptikta akmens amžiaus titnago kasyklų liekanų. Žalvario amžiuje Gardino srityje jau gyveno baltai, iš kurių vėliau čia susiformavo lietuviai ir jotvingiai. Baltiškosios kultūros liudininkai Gardino srityje — žalvariniai atkraštiniai kirviai, akmeniniai gyvatgalviai kapliai (Zervynos, Slanymas) ir netrukus plačiai išplitusi brūkšniuotoji keramika. Ankstyvajame geležies amžiuje ir pirmaisiais amžiais po Kr. gausu piliakalnių, įrengtų gamtos gerai apsaugotose vietose. Pradžioje piliakalnių sustiprinimai yra buvę menki, bet IV-V amž. jau susiduriame su pylimais ir grioviais. Tuose piliakalniuose ir atvirose gyvenvietėse vyrauja brūkšniuotoji keramika, būdinga rytinių baltų, ypač rytinių lietuvių kilčių gyvenamam plotui iki III—IV amž. po Kr. Tokį etninį priklausomumą liudija ir baltiški vietovardžiai, ypač vandenvardžiai, išplitę net iki aukštutinio Padnieprio sričių. Krašte buvo išplitusi žemdirbystė ir gyvulininkystė. Apie tai kalba randami geležiniai piautuvai, akmeninės trinamosios girnos, moliniai verpsteliai ir kt. Iš vietinės balų rūdos gaminta geležis, o iš įvežto žalvario — papuošalai. Apie prekybinius ryšius su Romos imperijos provincijomis liudija randamos romėnų monetos. Slanymo aps. aptiktas lobis, susidedąs iš 44 monetų nuo Vespasiano (69-79 po Kr.) iki Komodo (180-192 po Kr.). Atskirų romėniškų monetų rasta ir Naugarduko srityje. Mirusieji IV-V amž. laidota pilkapiuose, apdėtuose akmenų vainiku (VIII-IX amž. tie vainikai pranyksta), bet nuo VI amž. iki pat istorinių laikų pradžios mirusieji deginta ir laidota apvalios formos pilkapiuose. Čia vyrauja lietuvių kultūrai būdingi papuošalai, ginklai ir darbo įrankiai. Žemdirbystė, gyvulininkystė ir metalo apdirbimo menas dar labiau sustiprėja.

Antrojoje I tūkstantmečio po Kr. pusėje į pietines ir pietų rytines Panemunio sritis pradeda veržtis rytiniai slavai, kuriems sovietiniai archeologai skiria ilgus ir pailgos formos pilkapius. Tačiau ir tuose slavams priskiriamuose pilkapiuose dažnai susiduriame su lietuviams būdinga laidosena bei medžiagine kultūra. IX-XI amž. slavų ekspansija sustiprėja, bet lietuviai ir toliau palieka gyventi savo senosiose sodybose. Apie tai liudija ir toliau tebenaudojami ankstyvesnių laikotarpių pilkapynai. XI-XII amž. lietuviai savo mirusiuosius degino ir laidojo pilkapiuose, o slavai nuo XI amž. ima laidoti savo mirusiuosius nedegintus. Tikslių lietuvių ir rytinių slavų ribų XI-XII amž. dar neįmanoma nustatyti, nes Gardino sritis archeologiškai nėra kaip reikiant ištirta. Be to, tuo metu ir negalima kalbėti apie visiškai aiškias abiejų etninių grupių ribas, nes, ryšium su slavų ekspansija, daug kur lietuvių tebegyventa mišriai su slavais: vienur lietuvių pilkapių aptinkama jau slavų apgyventose vietose, o kitur — slavų pilkapių grynai lietuviškosiose srityse. Pavyzdžiui, prie Naugarduko susiduriame ir su lietuviškais, ir su slaviškais pilkapiais.

Dabartinis Aukštutinės ir Žemutinės pilių Gardine vaizdas.

Ligi šiol dar kaip reikiant neišaiškinta, kurioje Gardino srityje yra gyvenę jotvingiai. Tikra, kad jotvingių gyventa Užnemunėje į šiaurės vakarus ir vakarus nuo Gardino. Kai kurie archeologai (V. V. Sedov) pilkapius, aptinkamus Valkavisko, Slanymo ir Naugarduko srityse priskiria jotvingiams. Esama tose srityse ir etnoniminių vietovardžių, susijusių su jotvingių vardu, pvz.: **Jatvez'** prie Svisločiaus upės, **Jatvessk** prie Naugarduko, **Jatvez'** prie Zietelos ir t.t. Tų vietovardžių amžius neaiškus: ar jie yra priešistorinių ar istorinių laikų palikimas, tegalės išspręsti ateities studijos.

XII amž. Gardinas ir gretiminės sritys į pietų rytus patenka čia pat susidariusios Juodosios Rusios (rusinų) politinėn įtakon, bet po 1219 m. Lietuvos taikos sutarties su Haliču ir Volinija Lietuvos įtaka tolydžio stiprėja ir dar prieš XIII amž. vidurį ta sritis jau įeina į Mindaugo valdas kartu su Valkavisko, Slanymo, Naugarduko ir kitomis pilimis.

BIBLIOGRAFIJA ĮVADUI

M. J. Grinblat, K voprosu ob učastii litovcev v etnogeneze belorussov. — Voprosy etničeskoj istorii narodov Pribaltiki, Moskva, 1959, p. 523 - 543; **F. D. Gurevič,** Drevnosti belorusskogo Poneman'ja, Moskva-Leningrad, 1962; **V. V. Sedov,** Kurgany jatviagov. — Sovetskaja Archeologija, 4, Moskva, 1964, p. 40, pav. 2 (kritika: **A. Tautavičius,** Lietuvių ir jotvingių genčių gyventų plotų ribų klausimu. — Lietuvos Mokslų Akademijos Darbai, A2(21), Vilnius, 1966, p. 161-182; **N. P. Barsov,** Očerki russkoj istoričeskoj geografii. Varšava, 1873, p. 41.

GARDINO PILYS

Ankstyvojo Gardino branduolį sudarė du kompleksai pilių, įsikūrusių aukštame deš. Nemuno krante: **Senoji,** arba **Aukštutinė pilis** (Arx superior), buvusi vad. Pilies kalne, Gardinės ir Nemuno santakoje, ir **Žemutinė pilis** (Arx inferior), vėliau vadinta **Karališkaisiais rūmais** (Domus regia), užėmusi didelį plotą čia pat greta už griovio, sujungto tiltu. Prie abiejų pilių visumos išaugo Gardino senamiestis, kur vykdant statybos darbus, 2-4 m gilumoje susiduriama su medinių grindinių ir rąstinių trobesių (sienos surąstos iš gulsčių sienojų) liekanomis. Prie buv. Bernardinų g. yra išlikusi Pilkapių gatvė. Ta vietovė "Kurgan" (pilkapis) minima ir 1560-1561 m. Gardino ekonomijos (mensa regia) apraše (Piscovaja kniga Grodnenskoj ekonomii, II, Vilna, 1882, p. 36). Pavadinimas rodo, kad toje vietovėje galėjo būti priešistorinis pilkapynas. Nemune prie Koložos bažnyčios

ir už bažnyčios, daržuose, surasta IV amž. romėniškų monetų.

I. Senoji, arba Aukštutinė pilis

Šiai ankstyviausiai Gardino tvirtovei ir piliai vieta parinkta puikioje strateginėje padėtyje: iš pietų ir šiaurės vakarų status Nemuno krantas, šiaurėje pilį supa Nemuno intakas Gardinė, iš šiaurės rytų, rytų ir pietų rytų pilies kalnas atskirtas nuo Žemutinės pilies, vėliau Karališkųjų rūmų, gilaus, greičiausiai, natūralaus griovio. Senosios pilies kalno šlaitai statūs, dabartinis pilies kiemo aukštis nuo Nemuno vandens lygmens 28 m. Anksčiau pilies kalno plotas buvo didesnis, bet krantams nuolat griūvant į Nemuną, jis sumažėjo.

Tyrinėjimai. Kadangi Nemunas griovė Senosios pilies krantą, 1928 m. sudaryta komisija krantui sustiprinti ir įvairių laikotarpių mūrinės statybos, ypač Vytauto pilies, likučiams apsaugoti. Senosios pilies papėdėje, prie Nemuno, pastatyta plati akmeninė krantinė. Pačiam krantui sustiprinti, deja, buvo nutarta nukasti žemę iš pilies kiemo ir ja išpilti Nemuno skardžius. Atidengiant mūrinės architektūros liekanas, archeologijai reikšmingas kultūrinis sluoksnis buvo sunaikintas, surasti radiniai, išimti iš įvairių laikotarpių sluoksnių, yra nustoję mokslinės reikšmės. Tiems nesistemingai vykdomiems kasinėjimų darbams 1931-1937 m. vadovavo Gardino muziejaus direktorius Józef Jodkowski. 1933 m., ryšium su Stepono Batoro 400 metų gimimo sukaktimi, sudarytas specialus vaivadinis komitetas Stepono Batoro rūmams restauruoti ir moksliniams tyrinėjimams pilies kieme atlikti. Nuo 1936 m. liepos mėn. architektūrinius Vytauto pilies ir Stepono Batoro rūmų matavimus bei tyrinėjimus vykdė inž. Jarosław Wojciechowski, o archeologiniams kasinėjimams 1937-1939 m. vadovavo dr. Zdzisław Durczewski (1908-1944). II pasaulinio karo metu Gardino muziejuje saugoma dokumentinė medžiaga didele dalimi dingo. 1949 m. kasinėjimus tęsė Sovietų Sąjungos Mokslų Akademijos Istorijos institutas drauge su Valstybiniu Gardino istoriniu-archeologiniu muziejumi. Kasinėjimams vadovavo N. N. Voronin. Visų archeologinių kasinėjimų metu ištirta maža Senosios pilies ploto dalis, ankstyvesnių laikotarpių sluoksniai tebeguli po Vytauto ir Stepono Bataro pastatų pamatais, todėl neįmanoma atstatyti pilno pilies kalno istorijos vaizdo. Kasinėjimai parodė, kad amžių būvyje pilies rajone susiklostė įvairių laikotarpių kultūrinis sluoksnis, kurio storis vietomis siekia net iki 10 m gylio. Iš ligšiolinių kasinėjimų galima susidaryti šį Pilies kalno praeities vaizdą.

Ankstyviausi priešistorinių laikų sluoksniai dar nėra ištirti. Kai kuriose Pilies kalno vietose aptikta titnaginių ir akmeninių dirbinių (kirvių, strėlių dalių) ir baltams, ypač lietuvių gyvenamam plotui būdingos brūkšniuotosios keramikos. Kadangi šie dirbiniai surasti jau istorinių laikų kultūriniame sluoksnyje, todėl manoma, kad jie čia pateko su žemėmis iš Gardino apylinkių. Tik 1949 m. kasinėjimų metu 7,4-7,6 m gilumoje rasta sudegusio medinio trobesio likučių iš ankstyvojo Pilies kalno laikotarpio. Vienos duobės dugne, 10,6 m gilumoje, rasta ranka lipdyto puodo šukė brūkšniuotu paviršiumi. Deja, iš šių nuotrupinio pobūdžio radinių nieko negalima pasakyti nei apie tos priešistorinės gyvenvietės charakterį, nei apie jos bent kiek tikslesnį laiką.

XI-XII amž. sąvartos gyvenvietė

Kiek daugiau duomenų turime apie XII amž. pradžioj sudegusią gyvenvietę. Manoma, kad ji sudegė 1112 m. Volinijos kng. Jaroslavo žygio metu į Jotvą. Šios gyvenvietės ištirti likučiai 7 sudegusių gyvenamųjų ir ūkinių trobesių. Pastatai yra buvę nedideli, keturkampiai, apie 4x4 m dydžio, surėsti iš rąstų, kampuose suleistų. Grindys medinės. Viename gyvenamajame name yra buvusi gili rūsio duobė, kurios sienos sustiprintos vertikaliais ramsčiais. Tarpnamiai grįsti medžiu ir akmenimis. Aptikta ir ištisinių akmeninių grindinių bei jų fragmentų. Sudegusių trobesių vietoje surasta visokių namų įrangos ir apyvokos daiktų: durinių ir pakabinamųjų geležinių užraktų, įvairios formos raktų, durų kablių, geležinių vinių su keturkampiu stiebeliu ir apskrita galvute, žiestinės keramikos (daugiausia virtuviniai puodai), ornamentuotos spaudais ar prilipdytais moliniais gręžinėliais, stiklinių flakonų liekanų ir kt. Papuošalus atstovauja įvairiaspalviai stikliniai karoliai, lietuviško tipo žalvarinės pasaginės segės atvyniotais galais ir stilizuotomis gyvulinėmis galvutėmis, gintarinės sagos; be to, rasta stiklinių apyrankių, kaulinių šukų. Iš ginklų ir kario bei žirgo aprangos dalykų paminėtina: geležiniai ir kauliniai strėlių antgaliai, fragmentas odinio diržo, papuošto pintiniu raštu, geležiniai pentinai, balno kilpos, arklio pasaga. Aptikta ir darbo bei gamybos įrankių: molinių ir rausvų šiferinių verpstelių, geležinių peilių, ylų, akmeninių liejamųjų formų smulkiems papuošalams (auskarams, pakabėlėms) liedyti, tigelių liekanų. To laikotarpio kultūriniame sluoksnyje apstu gintaro žaliavos. Paminėtinas apie 19 cm ilgio gludintas kaulinis dirbinys su įrėžtais kiriliniais rašmenimis: Ž, G, B, S, V, A ir kt. Radiniai kalba, kad XI-XII amž. sąvartoje Pilies kalne gyventa karių, amatininkų ir moterų. Apie Gardino apylinkėse vyravusią ariamąją žemdirbystę liudija liekanos sudegusių grūdų: rugių, avižų, soros, žirnių, smulkių pašarinių arklinių pupelių. Mėsai naudota naminiai ir laukiniai medžiojamieji gyvuliai. Iš surastų gyvulių kaulų 56.1% priklausė naminiams gyvuliams ir 43.9% — medžiojamiesiems gyvuliams. Naminių gyvulių tarpe stambieji raguočiai sudarė 34.4%, kiaulės 29.6%, smulkūs ra-

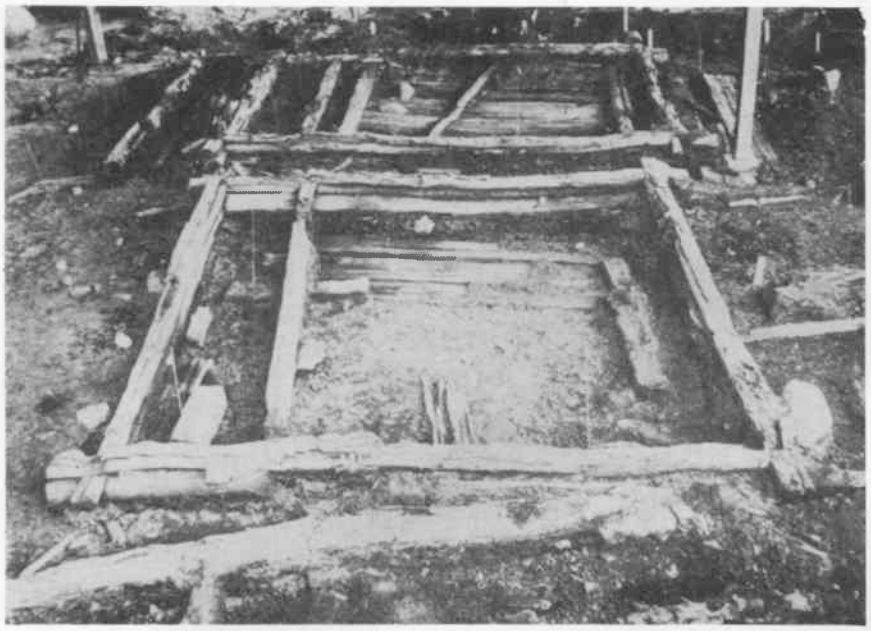

Lietuvių medinių trobesių apatinieji vainikai (XIII a. antroji pusė).

guočiai 24.6% ir arkliai 11.4%. Medžiojamieji gyvuliai — taurusis elnias 48.7%, šernas 20,2%, stumbras 10.9%, stirnos 8.7%, briedis 4.5%, bebras 3.7%, kiti gyvuliai 3.3%. Pilies kalno gyventojų maistą papildė ir žvejyba, apie kurią kalba moliniai ir švininiai tinklo svoreliai, kaulinis įrankis tinklams nerti, meškerės kabliukai.

Kokios kilmės žmonės buvo įsikūrę Pilies kalne, nelengva nustatyti. Tuo metu rytiniai slavai (dregovičiai) jau buvo pasiekę Neries aukštupį ir Gardino kaimynystėje esantį Naugarduką. Srityje į pietų rytus ir pietus nuo Gardino gyventojų etninė sudėtis yra buvusi mišri: čia lietuvių ir jotvingių tarpe vietomis mišriai gyventa ir svetimo elemento — rytinių slavų. Todėl XI-XII amž. sąvartoje ir Gardino Pilies kalne susiduriame su mišria medžiagine kultūra. Čia be vietinio pobūdžio medžiagos aptinkama ir tokios, kuri kalba apie ryšius su Kijevu ir ypačiai su Volinijos sritimis, pvz.: įvairūs stiklo dirbiniai (karoliai, apyrankės, indai), vad. Kijevo margutis (kiaušinio formos žaisliukas), šiferiniai verpsteliai, cilindriniai užraktai.

Rusinų tvirtovė (nuo XII amž. pradžios iki XIII amž. vidurio)

Netrukus Lietuvos ir Jotvos pasienis su Gardinu patenka rusinų politinėn įtakon. XII amž. pradžioje istorijos švieson iškyla Gardino srities kng. Vsevolodka, sūnus buv. Volinijos kng. Dovydo. Vsevolodka nėra buvęs savarankiškas kunigaikštis, bet Kijevo kunigaikščio vasalas. Jį mini rusų metraštis 1128 m., kada "Vsevolodka iz Gorodna" dalyvauja Kijevo kng. Mstislavo žygyje į Polocką (Polnoje sobranije russkich letopisej, II, p. 292; toliau santrumpa PSRL) ir 1132 m., kada "Vsevolod Gorodenskij" talkininkavo tam pačiam Mstislavui, suruošusiam nesėkmingą plėšiamąjį žygį į Lietuvą (PSRL, II, p. 294). Po Vsevolodkos mirties 1141 m., jo įpėdiniais lieka sūnūs Borisas, Glebas ir Mstislavas. Gardino valdovai iki XII amž. galo tebebuvo pavaldūs Kijevo kunigaikščiui, vėliau Gardinas su Naugarduko ir Balstogės sritimis įėjo į vad. Juodąją Rusią, glaudžiai susijusią su Haliču ir Volinija. Ta Juodoji Rusia jau prieš pat XIII amž. vidurį buvo įjungta į Mindaugo Lietuvos valstybės ribas.

Iš rusinų valdymo laikotarpio Pilies kalne išliko sudegusių medinių gyvenamųjų ir ūkinių trobesių liekanų, mūrinės bažnytėlės ir tvirtovės mūrinių bokštų griuvėsių. Sudegusios ankstyvesnės karinės stovyklos vietoje, spėjama, Vsevolodka rytinėje kalno dalyje, kur vėliau buvo pastatyti Stepono Batoro rūmai, pasistatydinęs medinius gyvenamuosius namus. Kalne vėl atsirado įgulos reikalams skirtų trobesių, kurių dalis sudegė 1183 m. bažnytėlės gaisro metu. Po gaisro vėl pastatyta nemaža medinių gyvenamųjų ir ūkinių trobesių, surėstų iš gulsčių rąstų, kampuose sunertų į sąsparas. Gyvenamųjų namų dydis buvo nuo 3.4x3.4 m iki 4x4 m. Kai kurių namų viduje ant medinių grindų aptikta liekanų krosnių, pastatytų iš plūkto molio ir akmenų. Be to, surasta klėčių ir arklidžių liekanų. Klėtys yra buvusios 3.2x3.2 m ir 3.6x2.45 m dydžio. Palei namus būta lentinių bei statininių tvorų. Dvi gatvelės buvo išgrįstos medžiu. Trobesių vietose aptikta nemaža XII-XIII amž. pradžios radinių: užraktų, raktų ir daug medinių namų apyvokos daiktų — kibirų, statinaičių, kastuvų, kultuvių, plaktukų, dubenių, kaušų, samčių, šaukštų, menturių (maišiklių), vaikų žaisliukų (miniatiūrinių kalavijų, strėlikių) ir kt. Surasta nemaža šiferinių verpstelių, ant vieno įrašas kiriliniais rašmenimis: "g(ospod) i pomozi rabe svoei . . .". Tas verpstelis skiriamas

XII amž. viduriui ar trečiajam to amžiaus ketvirčiui. Be to, rasta audimo įrankių, adatų, antpirštis. Iš papuošalų, aprangos ar kitokių reikmenų pažymėtina: stiklinės apyrankės, šukos, kaištukas muzikinio instrumento stygoms įtempti. Aptikta ginklų ar kario aprangos daiktų: strėlių antgalių (daugiausia plokščių ir ilga įmova), ietigalių, žalvarinė kovos buožė, geležinių pentinų, kurių vienas inkrustuotas variu. Iš žemdirbystės padargų paminėtinas geležinis dvidantės žagrės noragas (jo ilgis 11.5 cm, skersmuo įmovos vietoje 7.5 cm). Jotvoje geležiniai noragai jau buvo žinomi II-III amž. Vienas irklo formos noragas surastas Šveicarijoje (Suvalkų apsk.), vad. žemdirbio kape. Naujas dalykas — rankinės sukamosios girnos. Iš sėjamųjų kultūrų vyraujančią vietą užima rugiai (98% visų to meto Pilies kalne surastų grūdų). Be kviečių, miežių, avižų, soros, žirnių ir smulkių arklinių pupelių jau aptikta grikių grūdų. XII amž. tarp grūdų rasta ir piktžolių, ypačiai ruginių dirsių (bromus secalinus). Tai rodo, kad tuo metu jau buvo pereinama į trilaukę žemdirbystės sistemą. Susidurta ir su slyvų bei vyšnių kauliukais. Suintensyvėjo medžioklė: medžiojamųjų gyvulių kaulai sudarė 67.6%, o naminių gyvulių — 32.4%. Labiausiai medžiota kilnieji briedžiai (46.3%), stumbrai (18.4%), šernai (15.8%). Iš paukščių rasta kaulų kurtinio, tetervino, gulbių, žąsų, o iš žuvų — šamo (67.5%), sterkos (6.4%), šapalo (4.1%), lydžio (3.6%) ir kt.

Tvirtovėje be karinės įgulos, gyventa ir amatininkų. Apie tai liudija amatininkų įrankiai, akmeninės liejamosios formos smulkiems papuošalams liedinti (žvaigždiniams karoliams, žiedams, puošmeninėms plokštelėms), odos atraižos, naginės, aplink sutraukiamos odiniu dirželiu ir kt. Išskirtina iš šviesiai gelsvo akmens padarytos šachmatų figūrėlės, vaizduojančios laivelį su keturiais kariais. Manoma, kad tai vietinių amatininkų darbas. Ryšium su atsiradusia mūrine statyba (bažnytėlė, tvirtovės bokštai), Gardine imta degti ne tik paprastos plokščios plytos, bet taip pat figūrinės ir įvairios formos bei dydžio palajotos (glazūruotos) majolikinės plytelės, kuriomis buvo puošiamas bažnytėlės fasadas ir grindys. Dalis plytininkų-meistrų galėjo būti atsigabenta ir iš Haličo-Volinijos.

Mūrinė bažnytėlė pastatyta Pilies kalno centre. Archeologinėje literatūroje ji vadinama Žemutiniąja, nes Vytauto laikais tos bažnytėlės griuvėsių viršuje pastatyta kita, vadinama Aukštutiniąja bažnytėle. Manoma, kad Žemutiniąją bažnytėlę pastatęs Vsevolodka laikotarpyje tarp 1128 ir 1141 m. Bažnytėlė yra buvusi trijų navų, skliautai ar lubos buvo paremtos 6 keturkampiais pilioriais, kurių kampai buvo nupiauti, todėl pilioriai atrodo lyg būtų aštuonkampiai. Iš trijų esančių apsidų vidurinioji yra suplokštinto elipsinio lanko pavidalo, o šoninės — paprastų įsienių (nišų) pobūdžio. Bažnytėlės ilgis be apsidų apie 17 m, plotis apie 11,75 m, išlikusių sienų aukštis apie 3.5 m. Grindų paviršius yra maždaug 6.7 m gilumoje nuo dabartinio Pilies kiemo paviršiaus. Sienos gana plonos, apatinėje dalyje 1.04-1.06 m storio, viršuje — 75-76 cm. Plytos nedidelės ir plonos (maždaug 26x15x2.5—3.5 cm dydžio). Kalkių skiedinys tarp plytų to paties storio kaip ir pati plyta. Apatinėje išorinių sienų dalyje įmūryti plokšti 1.35-1.40 m dydžio granitiniai ir gneisiniai akmenys, iš dalies gludintu paviršiumi. Tokių pat akmenų eilė padėta gludintu paviršium į viršų palei sienas. Kiek aukščiau įmūrytų akmenų išorinės sienos vietomis papuoštos majolikinėmis žalios ir tamsiai rusvos spalvos, daugiausia keturkampėmis, plytelėmis. Tokiomis pat plytelėmis buvo išgrįstos ir bažnytėlės grindys. Gražiausiai išpuoštos grindys po kupolu. Čia plytelės yra buvusios įvairios formos: kvadratinės, pailgos keturkampės, trikampės, apskritos ir kt. Spalvos — geltona, žalia, ruda. Ornamentai — apskritimai, pynimo imitacija ir kt. Bažnytėlės viduje, viršutinėje sienų dalyje, įmūryti aukšti laibu kaklu keramikiniai indai, vad. "garsintuvai" (echea). Jų paskirtis galėjo bū-

Žemutinės bažnytėlės planas

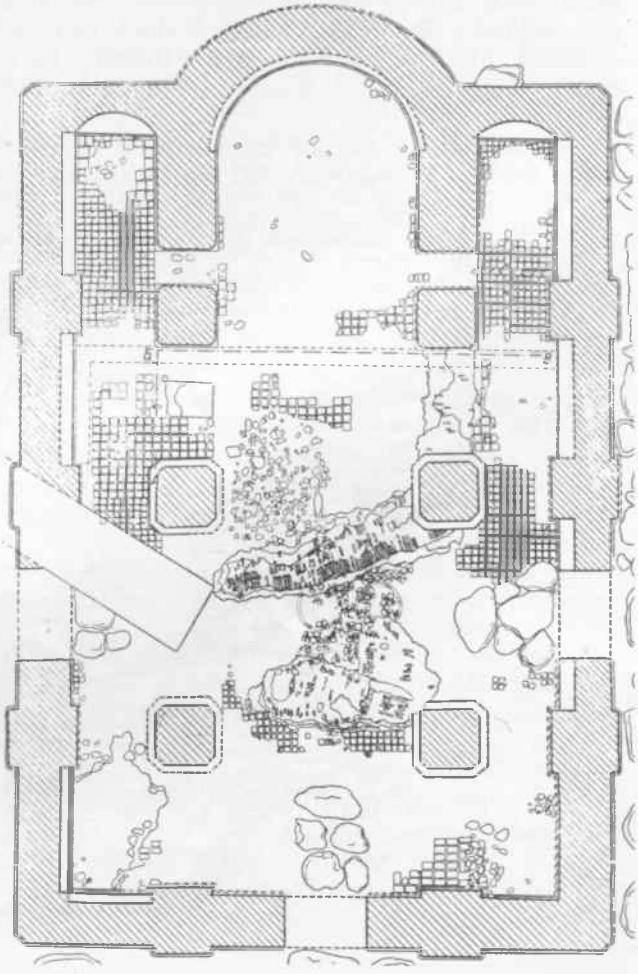

ti dvejopa: akustinė (bažnytinio giedojimo skambėjimui sustiprinti) ir konstrukcinė (sienų statybos konstrukcijai palengvinti). Bažnytėlė statyta ne ant įžemio, bet ant žemės sampilo, todėl ji, neturėdama tvirto pamato, gana greitai pradėjo irti. Ipatijaus kronikoje rašoma, kad 1183 m. sudegęs visas Gardinas, nuo žaibo sudegusi ir bažnytėlė. Po gaisro bažnytėlė nebebuvo atstatyta. Manoma, kad vietoj jos XII amž. gale deš. Gardinės krante Vsevolodkos sūnus Mstislavas pastatęs vad. Koložos bažnyčią. Abiejų bažnyčių statybos pobūdis gimininga — bizantinės technikos. Jos turi daug bendra su to paties meto Kijevo, Polocko ir Volinijos Vladimiro bažnyčių statybos technika, bet apstu ir savitų bruožų. Galimas dalykas, kad bažnyčių statytojai, iš dalies ir plytininkai, buvo atsigabenti iš Volinijos Vladimiro ar Polocko.

Žemutinės bažnytėlės altoriaus vietoje rasta trijų varinių plokščių fragmentai su išgraviruotais šventaisiais. Vienoje plokštėje atvaizduotas šv. Povilas, antroje — šv. Simeonas, trečioje — Teodotas. Be to, aptiktos dvi lietinės figūrėlės: Kristaus (paauksuota) ir šv. Dimitro Solunskiečio. Prie bažnytėlės surasta ir dviejų varpų fragmentų: vienas buvo nukritęs dar prieš 1183 m. gaisrą ir turi įrašą "rabu", antrasis varpas nukrito gaisro metu (jo teišlikę susilieję metalo gabalai). Varpai greičiausiai kabojo pačioje bažnytėlėje, ne atskiroje varpinėje. Bažnytėlės statybos sluoksnyje gausu kalkių, plytgalių, akmenų, švino liekanų, be to, rastas medinis kastuvas, 5 galąstuvėliai, 3 kaulinės šukos.

Bažnytėlėje ir jau jos griuvesiuose surasta 9 kapai, iš kurių 2 priskiriami XII amžiui (kapai nr. 7 ir 9), 2 — pirmajai XIII amž. pusei (kapai nr. 3 ir 4), jau bažnytėlės griuvėsių vietoje aptikti kapai priklauso XIII-XIV amžiui (kapai nr. 1, 2). Kai kurie kapai išsiskiria įkapėmis. Pvz., pirmosios XIII amž. pusės 9-10 m. mergaitės kapas nr. 4 buvo gana gausus radinių: kaklo, krūtinės ir pečių vietoje aptikta smulkių stiklinių karolių ir Kauri kiautelių (Cypraea), kurių randama ir kituose naujojo geležies amžiaus kapinynuose Lietuvoje, ypačiai daug Latvijoje (tų kiautelių tėvynė — Moldivų salos Indijoje; tarpininkaujant arabams, jos Volgos keliu pateko ir į Rytų Pabaltijį); ant rankos — lygi violetinės spalvos stiklinė apyrankė, o ant deš. rankos piršto — varinis pintinis žiedas. Iš XIII-XIV amž. kapų išskirtini du vyrų kapai. Kape nr. 1 palaidotas 45-50 metų amžiaus vyras. Iš įkapių pažymėtinos šios: fragmentas austinės ornamentuotos juostos, išsiuvinėtos perlais ir paauksuotais karoliukais; auksinis žiedas su raudono negludinto akmens akute, iš kurios abiejų pusių žiedas papuoštas liūto galvomis; kaukolės šonuose aptikti ažuriniai filigraniniai auskarai. Kape nr. 2 palaidotas maždaug 25 metų amžiaus karys, kurio kaukolėje pastebimos kalavijo smūgio žymės. Reikia manyti, kad bažnytėlėje laidota iškilūs tvirtovės asmenys bei jų šeimos nariai — vaikai.

Tvirtovės bokštai

XII amž. pabaigoje (po 1175 m.) greičiausiai Mstislavas pastatydino tvirtovę su mūriniais bokštais. Tvirtovės sienų neišliko, teaptikta griuvėsių dviejų bokštų: pietinio ir vakarinio. Pietinis bokštas stovėjo į pietus nuo Žemutinės bažnytėlės, Nemuno krante, prie pat vėliau pastatytos Vytauto

Aukštutinė pilis (Arx latericia) ir Karališkieji rūmai (Domus Regia), pagal Brauno vario raižinį (1577 m.).

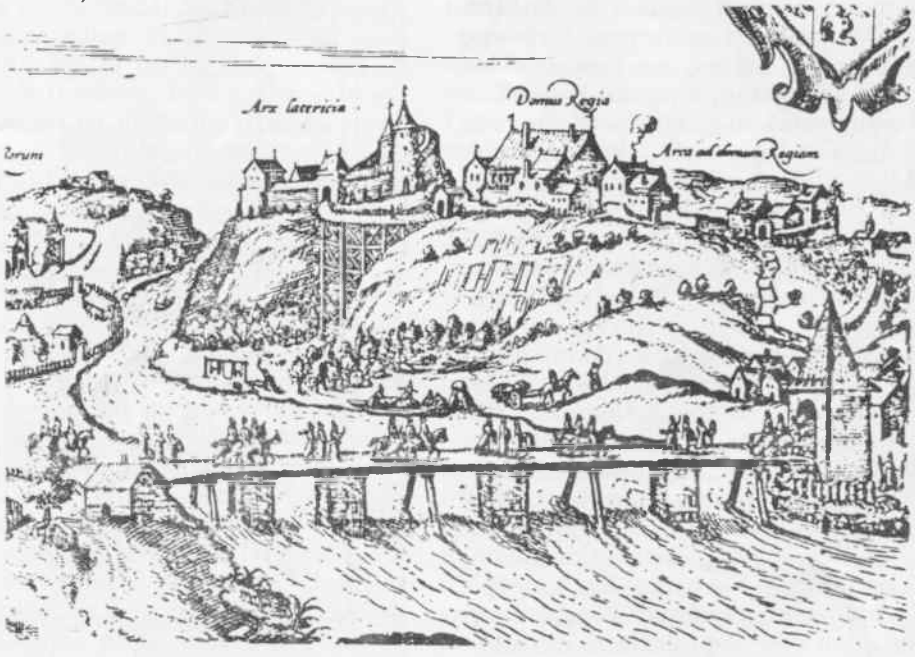

pilies. Bokštas greičiausiai yra buvęs keturkampis, maždaug 10x10 m dydžio, dviejų aukštų. Sienos mūrytos iš plytų, kiek stambesnių negu Žemutinės bažnytėlės. Bokšto fasaduose įmūryta eilė granitinių ir gneisinių beveik neapdirbtų akmenų. Granito spalvos: šviesiai rožinė, tamsiai ruda ir pilka. Šiaurinė bokšto siena išlikusi iki 2 m aukščio, vakarinė ir rytinė siena labai suirusi, pietinė siena jau senovėje buvo nuvirtusi į Nemuną. Bokšto pamatai silpni. Bokštas dar tebebuvo naudojamas lietuvių XIII-XIV amž. Apie tai liudija bokšto pataisymai lietuviškomis plytomis. Statant mūrinę Vytauto pilį, bokštas nugriautas ir jo plytos iš dalies panaudotos pilies statybai. Bokšto griuvėsių aplinkumoje surasta majolikinių plytelių, cilindrinio užrakto raktas, geležinių peilių, kaulinių šukų, įvairių kaulinių dirbinių, strėlių antgalių, pentinų, šiferinis verpstelis, molinių tinklo svorelių, žalvarinis antpirštis, nemaža apskritų ir tordiruotų stiklinių apyrankių fragmentų ir kt. Prie Gardinės ir Nemuno susidurta su vakarinio bokšto likučiais. Siena statyta tiesiog ant įžemio. Išlikusios sienos aukštis 1,8 m, storis 1.38-1.40, ilgis 4.5 m. Spėjama, kad bokštai buvę sujungti iš žemių supiltais pylimais, kurių viršuj galėjo būti pastatytos medinės konstrukcijos sienos. Gyvenamieji kunigaikštiškieji rūmai greičiausiai stovėjo rytinėje tvirtovės dalyje, prie pagrindinio įvažiavimo į tvirtovę nuo miesto pusės, kur vėliau buvo pastatyti Stepono Batoro rūmai.

Gardinas lietuvių rankose. Istorinis fonas.

Lietuvių ekspansija į rytinių slavų žemes buvo prasidėjusi dar prieš Mindaugo laikus. Apie XIII amž. vidurį Gardinas patenka į lietuvių rankas, bet ilgą laiką jis buvo nuolatinių kovų sūkuryje: pradžioje dėl Gardino, kartu ir dėl visos Juodosios Rusios, varžėsi Haličo-Volinijos kunigaikščiai, o nuo XIII amž. pabaigos (1284 m.) Gardinas ir jo apylinkės buvo dažnai puldinėjamos Vokiečių Ordino. Deja, istoriniai šaltiniai apie to meto Gardiną yra labai šykštūs, daugeliu atveju neaiškūs. Rusų metraščiai tepamini vieną kitą įvykį, susijusį su Haličo-Volinijos kovomis dėl Juodosios Rusios ir toliausiai į šiaurę nusikišusios pasieninės Gardino pilies. Šį tą sužinome apie Gardiną iš Lietuvos metraščių. Ten rašoma, kad Žemaičių kunigaikštis Mantvila pasiuntęs savo sūnų Erdvilą į Juodąją Rusią, kur jis atstatęs totorių chano Batu (arba Batyj) sunaikintą Naugarduko pilį ir tą vietovę pasirinkęs savo sostine. Po to jis įkūręs Gardino miestą, atstatęs Batu nusiaubtą Brastą, Drohičiną, Melniką ir ten kunigaikščiavęs (PSRL, XVII, p. 244, 299, 360-61, 425, 477-478). Ir M. Stryjkovskis savo kronikoje (Kronika polska, litewska, żmudzka i wszystkiej Rusi, I, p. 235) pakartoja žinias apie Erdvilą ir Gardiną. Esą, Erdvilas radęs Batu sunaikintą Gardino pilį, kalne pastatęs naują, apsuptą iš žemių supiltu pylimu. Be to, pilį sutvirtinęs mūriniu bokš-

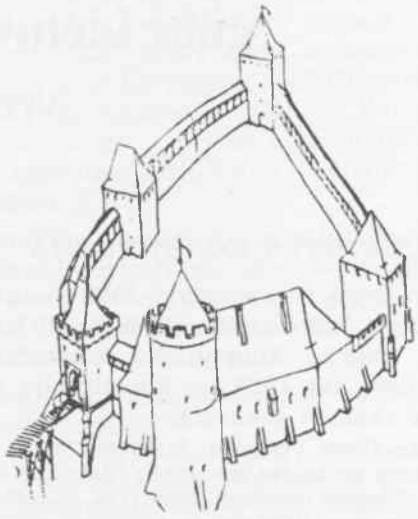

Vytauto pilies rekonstrukcinis piešinys.

tu. Tačiau, ar Batu buvo įsiveržęs į Gardiną apie 1240 metus, kiti istoriniai šaltiniai tyli. 1253 m. Haličo kng. Danielius (Danila) trumpam buvo užėmęs Gardiną, jis siaubė jotvingių žemę ir tais pačiais metais buvo įsibrovęs į Drohičiną, kur buvo vainikuotas Haličo karaliumi. 1254 m. Haličo kng. Danieliui ir jo broliui Volinijos kng. Vasilkai sudarius sutartį su Mindaugu, iš Lietuvos paimtos žemės buvo grąžintos ir kurį laiką viešpatavo taika. Traidenio valdymo metu (apie 1270-1282 m.) kovos tęsėsi su Volinijos kng. Vladimiru (Vasilkos sūnumi) ir Haličo kng. Levu. Tačiau Traidenis jau buvo įsitvirtinęs ne tik Gardine, bet ir beveik visoje Juodojoje Rusioje. 1276 m. Traidenis priėmė pas save prūsus, pabėgusius iš Vokiečių Ordino užimtos jų žemės, ir dalį jų apgyvendino Gardine bei Slanyme (PSRL, II, p. 874). 1277 m., kaip rašo rusų metraštis, Haličo-Volinijos kunigaikščių Mstislavo ir Jurgio (Levo sūnaus) kariuomenė buvo pasiekusi Gardino apylinkes, bet gardiniškiai prūsai ir bartai užpuolę viename kaime apsistojusius įsibrovėlius, daugelį jų išmušę, o kitus paėmę nelaisvėn ir nusivedę Gardinan. Pagalbon atvykusi Volinijos kng. Vladimiro kariuomenė norėjusi užimti Gardiną, bet prūsai užsidarę aukštame mūriniame bokšte, esančiame prie miesto vartų, ir kovęsi iš užtvaros. Vladimiras negalėjęs prieiti prie "miesto", t. y. tvirtovės sienų (PSRL, II, p. 579). Iš šio mūsų aprašymo matyti, kad Gardino pilis yra buvusi stipri, turėjusi mūrinį bokštą, stovėjusį netoli miesto (pilies) vartų, kad Vladimiro kariuomenė neįstengusi prisiartinti prie tvirtovės sienų. Atrodo, kad iš bokšto buvo galima ginti ir vartus, ir tvirtovės sienas. Galimas dalykas, kad tai apskritasis bokštas, vėliau įėjęs į Vytauto mūrinės pilies gynybinę sistemą.

(bus daugiau)

Ar lietuvis buvo dvasiniai priaugęs ginti Lietuvos nepriklausomybę?

VYTAUTAS ABROMAITIS

(Pabaiga)

LIETUVOS KONSTITUCIJA

D. Bruškytė turi mintyje 1938 metų konstituciją. Įdomu, koks nuošimtis lietuvių šiandieną pripažįsta 1938 m. konstituciją teisėta? Aš pripažįstu teisėta tik 1922 m. konstituciją, nes jos preambulė skamba sekančiai:

> "Vardan Dievo Visagalio, Lietuvos Tauta, dėkingai minėdama garbingas savo sūnų pastangas ir kilnias aukas, Tėvynei išvaduoti padarytas, atstačius nepriklausomą savo Valstybę, ir norėdama nutiesti tvirtus demokratinius jos nepriklausomam gyvenimui pagrindus, sudaryti sąlygas teisingumui ir teisėtumui tarpti ir patikrinti visų piliečių lygybę, laisvę ir gerovę, o žmonių darbui ir doraі tinkamą Valstybės globą, per savo įgaliotus atstovus, susirinkusius į Steigiamąjį Seimą 1922 metų rugpiūčio mėnesio 1 dieną priėmė šią Lietuvos Valstybės Konstituciją."

Šios konstitucijos teisėtumo pagrindas yra randamas sakinyje: "... *per savo įgaliotus atstovus* ... priėmė šią Lietuvos Valstybės Konstituciją". Nereikia didelio mokslo perprasti, jog valstybės konstitucija turi būti gyventojų daugumos užtvirtinta; antraip ji nebus teisėta.

Jei 1922 m. Lietuvos Konstitucija buvo Steigiamojo Seimo priimta, tai 1928 m. konstitucijoje nieko jau nepaminėta apie Seimo pritarimą ar nepritarimą. Čia konstituciją jau skelbia Respublikos Prezidentas, *pritariamas viso Ministerių Kabineto.*

> "Respublikos Prezidentas, pritariamas viso Ministerių Kabineto — Ministerio Pirmininko, ir Užsienių Reikalų Ministerio prof. A. Voldemaro, Krašto Apsaugos Ministerio gen. leit. T. Daukanto, Finansų Ministerio J. Tūbelio, Teisingumo Ministerio A. Žilinsko, Žemės Ūkio Ministerio J. Aleksos, Vidaus Reikalų Ministerio I. Musteikio, Susisiekimo Ministerio S. Čiurlionio, Švietimo Ministerio K. Šakenio ir Valstybės Kontrolieriaus V. Matulaičio — susirinkusio iškilmingan posėdin kariuomenės šventės dieną, 1928 m. gegužės mėn. 15 d., su padėka paminėti žygių, padarytų per dešimtį metų Lietuvių Tautos, ypač jos geriausių vaikų, ginklu apgynusių nepriklausomą Lietuvos likimą ir nuolat esančių jos sargyboje, **nusprendė paskelbti šitokią Lietuvos Valstybės Konstituciją"** (1928 m. Lietuvos Konstitucija)

Šios konstitucijos §106 sako, kad ji tikrinama ne vėliau kaip per dešimtį metų tautos atsiklausimo keliu. Reiškia, dar 1938 metais Lietuvos gyventojai turėjo teisę reikalauti ataskaitos. Tačiau slunkiškasis lietuvio būdas buvo sunkiai pajudinamas: lai Vadas už mane galvoja! ...

Konstitucinės teisės žinovas K. Račkauskas 1967 m. rašė:

> "Tai ne sąlyginis, bet privalomas tautos atsiklausimas, vienintelis visose trijose mūsų konstitucijose. Tuo taip pat pripažįstama, jog ligi tokio atsiklausimo tauta dėl tos konstitucijos dar niekaip nepasisakė. Gi iš to seka, kad ji nėra dar tautos akceptuota ir moraliai piliečių sąžinės nesaistanti. [m.p. V.A.] (K. Račkauskas, Lietuvos konstitucinės teisės klausimais, p. 46-47)

Nors 1938 metų konstituciją Respublikos Prezidentas skelbia kaip seimo priimtą, tačiau man dar ir šiandieną neaišku, koks tas seimas tautininkų režimo laikais buvo ir *kur jis buvo, kai Lietuva stovėjo ant bedugnės krašto?* (Tarp išvardintų posėdžio dalyvių yra ir Šakenis, jei neklystų, seimo pirmininkas. Tačiau neteko patirti, ką jis yra seimo vardu pasakęs.) Kad seimas atstovavo tik dalį Lietuvos piliečių, žinome iš to, jog buvo suvaržytos ne tik kairiosios, bet ir dešinios politinės partijos.

> "1936 m. vasario 1 d. išleistas naujas draugijų įstatymas, 'žymiai suvaržąs jų veikimo laisvę ir jų priežiūrą pavedąs vidaus reikalų ministeriui' (450). Tuo įstatymu pasiremiant, vasario 6 d. uždarytos visos politinės Lietuvos partijos, išskyrus tik tautininkų partiją. Gegužės 9 d. paskelbtas Seimo rinkimų įstatymas, pagal kurį kandidatus į Seimo atstovus turėjo teisę siūlyti tik apskričių tarybos ir apskričių teisėmis miestų valdybos. Taigi ir seimo atstovų rinkimai, kaip prezidento rinkimai, pavesti vidaus reikalų ministeriui ir jo patikėtiniams [m.p. V.A.]. (Pr. Pauliukonis, Tėvynės Sargas 1965, 1, p. 119)
>
> "Greit po Palangos konferencijos prasidėjo moksleivių ateitininkų veiklos varžymas, paskirų kuopų uždarinėjimas ir, pagaliau visiškas veiklos uždraudimas. Vėliau sekė ir studentų bei sendraugių persekiojimai, areštai, trėmimai, kalinimai." (Dr. V. Viliamas, Ateitis 1957, 7, p. 159)

Lietuvių Enciklopedija bando prez. A. Smetonos režimą po Voldemaro pašalinimo parodyti švelnesnėje formoje,

> "Skilimas valdžios viršūnėje negalėjo ilgai tęstis ir prezidentas nutraukė jį, 1929.IX.19 atleisdamas Voldemarą. Tuojau buvo pajusta nuosaikesnis valdžios kursas..." (Lietuvių Enciklopedija t. XXV, p. 341)

tačiau negalime paneigti, kad yra daug lietuvių linkusių galvoti panašiai kaip Pr. Pauliukonis yra išsireiškęs gvildendamas A. Merkelio knygą "Antanas Smetona".

> "Bet po Gruodžio 17 d. perversmo atėjusi A. Smetonos diktatūra netobulėjo ir nešvelnėjo, o priešingai,

kaskart vis savo **varžtus didino, laisves siaurino, individualią iniciatyvą slopino** [m.p. V.A.] ir vis labiau stengėsi visą tautą formuoti pagal vieną politinę liniją." (Pr. Pauliukonis, Tėvynės Sargas 1965, 1, p. 119)

Šių duomenų šviesoje mes galime suprasti, kodėl didžiosios demokratinės valstybės nenoriai, ir tik iš diplomatinio mandagumo, atsako į mūsų veiksnių ar veikėjų memorandumus, kuriuose mes pabrėžiame savo "demokratiškumą".

O lietuviai išeivijoje, neretai ir tie, kuriems tautininkų režimo laikais buvo užčiauptos burnos, bijo išsitarti kad Lietuva nebuvo paskutiniais prieškario metais demokratinė, galvodami, kad tas gali pakenkti Lietuvos nepriklausomybės atstatymui. Mano supratimu, yra nerimta taip galvoti. Juk Italija ir Vokietija nebuvo demokratinės valstybės, bet šiandieną jos laisvos (Vokietijos, deja, tik pusė).

J. Rimkus XVIII Karo mokyklos laidos suvažiavime yra pasakęs:

"Visu atvirumu turime pripažinti, kad kariuomenės vadas gavo aiškų įsakymą iš teisėtos vyriausybės, nesipriešinti. Nesvarstome šiandieną, kiek uoliai jis tą įsakymą vykdė, gali tik kilti abejonės, ar jis neperžengė savo kompetencijos ribų. Turime nusilenkti tiesai ir pripažinti, kad jis vykdė, kas buvo įsakyta. Nežiūrint, kiek skaudus yra šis tvirtinimas, tai yra istorinis faktas... Karą skelbia įsakymu tautai ir kariuomenei valstybės prezidentas. (J. Rimkus, Karys 1966, p. 209)

1922 m. Konstitucijos §31 sako, kad seimo kompetencijoje yra pradėti ar baigti karą." Gi J. Rimkus rašo, kad karą skelbia įsakymu tautai ir kariuomenei valstybės prezidentas. Atrodo, jis turi mintyje 1938 m. konstitucijos §141,

"141 straipsnis. Mobilizaciją, karą ir taiką sprendžia Prezidentas Ministrų Tarybos pasiūlymu."

nes be pasakymo, kad valstybės prezidentas yra "Vyriausias Ginkluotųjų Pajėgų Vadas (§135), nerandu, kas jam būtų suteikęs tą galią.

O kas buvo Valstybės Gynimo Taryba? Gal tai tie patys asmenys kurie svarstė paskutinįjį Sovietų ultimatumą ir nubalsavo nusilenkti priešui?... Lietuvių Enciklopedijoje sakoma, kad tokią Gynimo Tarybą

"... sudarė respublikos prezidentas, ministras pirmininkas, krašto apsaugos, finansų ir vidaus reikalų ministrai, kariuomenės vadas ir kariuomenės tiekimo viršininkas." (Liet. Enciklopedija XV, p. 105)

A. Smetona savo promemorijoj iš 1940 m., save teisindamas yra rašęs, kad Gynimo Taryba nėra turėjusi jokio plano kaip gintis priešui užpuolus. Todėl aš norėčiau žinoti: jei nebuvo plano gintis nuo priešo, ką veikė visi aukštieji karininkai, kurių perteklius mūsų nedideliai valstybei buvo tikrai sunki finansinė našta? (Kodėl perteklius? *Red.*) Jei generolo pagrindinė mėnesinė alga buvusi virš 1200, pulkininko — 750 ir t.t. plus visokie priedai, tai koks metinis biudžetas skirtas vien tik karininkų algoms? Palyginę karininkų algas pvz. su švietimo tarnautojų (ypač pradžios mokyklų mokytojų!) suprasime kokia nelygybė vyravo Lietuvoje paskutiniaisiais metais prieš rusų okupaciją. (O, jei palyginsime, pav. gimnazijos direktoriaus algą su pulko vado ir jei patikrinsime kurių buvo daugiau? Kaip tada su biudžetu? *Red.*)

Suskaičiavę metinį karių atlyginimą ir sudėję su ginklų užpirkimo išlaidomis, įdomu ką mes gausime? Niekur dar neradau atsakymo į šį klausimą. O atsakymas labai reikalingas, kad mūsų vaikai nedarytų tų pačių klaidų.

Dr. Bronius Nemickas vienoje savo paskaitoje (Bostone) pasakė:

"Kiekvienam aišku, kad maža, nepriklausomos Lietuvos kariuomenė jokiu būdu nebūtų įstengusi nugalėti šimteriopai didesnės ir iki dantų apginkluotos bolševikinės Rusijos armijos." (Dr. Br. Nemickas, Dirva 1971, p. 4)

Tą patį galima pasakyti ir apie dar stipresnę Vokietiją ir ne taip jau labai stiprią, bet turinčią daug simpatijų Vakaruose, Lenkiją. Kas belieka kurie būtų galėję mus užpulti? Švedija, Latvija?...

Todėl ir nenuostabu, kad Gynimo Taryba prie Respublikos Prezidento nerengė jokių gynimosi planų.

LIETUVOS KARIUOMENĖ

Neišmintinga būtų sakyti, kad Lietuvai kariuomenė nebuvo reikalinga. Ji yra reikalinga ne tik tautos moralei, bet ir lygsvarai išlaikyti

"Negali būti tuštumų ir politiniame tautų gyvenime. Tas liečia ir Lietuvos praeitį, palies ir jos ateitį: jei susidarytų Lietuvoje karinė tuštuma, t.y., jei nebūtų jėgos fiziškai pasipriešinti, ją užpildytų Lietuvos kaimynai." (A. Budreckis, Karys 1967, 10, p. 298)

... tačiau ta kariuomenė turi, visų pirma, būti stipriai dvasiniai nusiteikusi — jėga kokybėje, bet ne kiekybėje:

"Turėjome jėgą, nors ir neypatingai gerai ginkluotą kuri, turint galvoje mūsų sienų ilgį, jau galėjo, reikalui esant, vykdyti rimtesnį pasipriešinimą ir mūsų neutralitetą ginti, ypač, kad karių moralė buvo aukšta." (V. Senulis, Karys 1968, 6, p. 163)

"Po trijų iš eilės ultimatumų, su vienų metų pertraukomis sekusių iš Lietuvos kaimynų pusės, ir jos priimtų be realesnio pasipriešinimo, buvo jau pažeista tautos kovingoji moralė." (Gen. št. plk. K. Škirpa, Karys 1968, 9, p. 258)

"... šveicarai išliko laisvi nes buvo **pasirengę ir nusistatę**—apsisprendę kautis už krašto laisvę." (B. B.[alčiūnas], Karys 1969, 2, p. 55)

Visi ligšioliniai puolimai ir priešpuoliai liečiantys Lietuvos kariuomenę kažkodėl vengia dviejų svarbių elementų: 1. generalinis štabas —

tai dar nėra Lietuvos kariuomenė, ir dėl politiniais sumetimais parinktų aukštųjų vadų į atsakingas vietas nerangumo negalima išjuokti savo karių; 2. Pasakymas, kad kariuomenės vadovybė negavo įsakymo iš vyriausybės sustabdyti priešą prie Lietuvos sienų, yra teoriškai priimtinas, bet atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus konstitucijos gvildenimus, kyla klausimas: jei kariuomenė (ištikrųjų, karinė vadovybė) išdrįso išeiti prieš savo konstitucinę vyriausybę 1926 m., tai kodėl ji negalėjo išeiti 1940 m. prieš konstituciniai nesaistančią vyriausybę (žr. K. Račkausko citatą!)? Ar ne tą turėjo mintyje *Nepriklausomos Lietuvos* redaktorius J. Kardelis, sakydamas:

> "...tegul jie [kariai] ir politikuoja taip, kaip politikuoja civiliai, — nenaudodami jiems valstybės suteiktų ginklų, kurių tikslas yra išimtinai **ginti tėvynę nuo išorės priešo**" [m.p. V.A.]. (J. Kardelis, Karys 1957, 7, p. 238)

Kad prieš tautininkų režimą yra buvę pasikėsinimų iš kariuomenės pusės, galima matyti iš sekančio:

> "A. Smetonos režimas buvo nuo pat pradžios nuolatinėje karinių perversmų grėsmėje. Vidaus Reikalų ministerijoje buvo užregistruota 12 perversmo bandymų." (M. Mackevičius, Varpas 1965, 6, p. 112)

> "Po kiekvieno ruošto perversmo vieni kariškiai buvo degraduojami ar iš kariuomenės pašalinami, kiti, palankūs Smetonai, duosniai iškeliami. Ir taip dosniai, kad po kiekvieno sukilimo mūsų mažas kraštas vis daugiau juto generolų ir pulkininkų infliaciją." (op. cit. p. 114)

Nėra reikalo čia plačiau kalbėti apie Lietuvos kariuomenės pradžią. Ji mums labai gerai žinoma ir mes galime iš tiesų didžiuotis, kad po tokio sąmyšio krašte I Pasaulinio karo metu, lietuviai taip puikiai sugebėjo organizuoti karines jėgas. Plk. ltn. A. Novickis, kalbėdamas apie "Atsišaukimo į Lietuvos Piliečius" atgarsius, rašė:

> "Jo [atsišaukimo] pasekmėje, kaip pagal burtininko lazdelę, pavieniai vyrai ir būrių būriai pradėjo plaukti iš kaimų, viensėdijų, miestų ir miestelių savo tėvynės ginti. Ėjo mokytojai ir moksleiviai, ėjo ūkininkaičiai ir mažažemiai valstiečiai, ėjo darbininkai. ... Visi, kaip broliai, rinkosi ne pyragų valgyt. Ne. **Jie rinkosi lemtingui žygiui.**" (A. Novickis, Karys 1968, 10, p. 322)

> "Pasitraukiant būryje buvo 11 savanorių. Po penkių dienų žygio, atvykus į Kėdainius, būryje buvo jau apie 90 savanorių. Bendrai, besitraukiančios kariuomenės dalys susilpnėja, nustoja nuotaikos, kartais visai pakrinka, gi tuometiniai lietuvių daliniai, atvirkščiai — sustiprėjo, pasiryžimas kovoti dar daugiau padidėjo." (K. Ališauskas, Karys 1963, 9, p. 261)

Iš Nepriklausomybės kovų negrįžo į savo tėviškes daugiau kaip 1000 lietuvių karių. Jie paguldė savo galvas tam kad jų vaikai ir vaikų vaikai gyventų laisvi!

1928 metais, buvę Nepriklausomybės kovų savanoriai Karo muzėjaus sodelyje, lyg nujausdami ką atneš sekantis dešimtmetis, iškilmingai įspėjo:

> **"Žuvusiųjų savanorių ir savo vardu mes skelbiame didžiausią panieką tokiam Lietuvos žemės sūnui ir dukrai, kas bet kokiomis aplinkybėmis atsisakytų švenčiausių žmogaus teisių laisvai ir nepriklausomai gyventi, arba bet kurią kainą parduotų priešui nors mažiausią savo Tėvynės reikalą."** (cituota J. Miškinio, Karys 1969, 2, p. 34)

Norėčiau paklausti šiandieną dar gyvųjų tarpe esančiųjų karininkų (pradedant leitenantu ir baigiant generolu): Ar ultimatumo dieną, gavę iš savo Vyriausio Kariuomenės vado įsakymą nesipriešinti sovietų kariuomenei, kuris nors prisiminė šį savanorių testamentą?... Kodėl retas kas aprašo savo atsiminimuose tą dvasinį lūžį, kurį turėjo pergyventi kiekvienas karys, davęs priesaiką ginti savo kraštą?

Kad buvo kareivių, atsisakiusių duoti sovietinę priesaiką sulaužant lietuviškąją, teko girdėti. "Karyje" teko užtikti vieną pavardę — eilinio J. Savaičio.

> "Mano brolis niekad neprisiekė lenkams okupantams ir buvo sušaudytas, tėvas už tą pat buvo lenkų nukankintas ir aš neprisieksiu tiems dvasios ubagams." (cituota Žeimio, Karys 1966, 6, p. 172)

Ten pasakyta, kad buvę ir daugiau tokių narsuolių, nes Savaitis su V. Mureika buvę kankinti Lukiškių kalėjime su kitais 60 karių. Kas jie tokie? Eiliniai, kaip Savaitis, ar karininkai; kokios jų pavardės... kas galėtų pasakyti?

Kalpas Uoginius tvirtina, kad Lietuva nebuvo atiduota rusams bolševikams be šūvio,

> "...kai kurie pasienio policijos pareigūnai, bei paskiri kariuomenės daliniai spontaniškai gynė savo žemę ir keliose vietose raudonieji įsiveržėliai buvo sutikti ginklo ugnimi. Abiejose pusėse buvo aukų: sužeistų ir kritusių." (K. Uoginius, Karys 1962, 6, p. 176)

tačiau šitoks tvirtinimas reikalauja dokumentacijos ar bent keletos liudininkų parodymų. Mums verkiant reikia surasti to gėdingojo laikotarpio didvyrius! Gal tuomet bus lengviau mums pažiūrėti savo vaikams į akis.

MIŠKO BROLIAI IR MES

Šiandieną ne vienas lietuvis bando jau pasiteisinti prieš kitus, kad 1940-jų metų gėdą nuplovė 1941 m. sukilimas ir pokario metų Laisvės kovotojai, davę mūsų tautai naujų didvyrių. Moraliai mes jaučiamės lyg ir atpirkti miško brolių krauju, tačiau tarptautiniame akiratyje mes pasilikome tie patys — suklupę baimingai prieš stipresnį priešą.

Tuometinis Berlyno burmistras, W. Brandt, apie tokius yra šiaip išsireiškęs:

> "Būti nugalėtiems kautynėse, didvyriškai kovotose prieš milžinišką persvarą yra tragiška, bet pasidavi-

mas be kovos tragediją paverčia farsu. Toks pasidavimas atima iš aukos jos paskutinį, patį brangiausią turtą — jos savigarbą." (W. Brandt, cituota St. Žymanto, Mūsų Vytis 1962, 2, p. 40)

Karo metu pasaulio akys buvo nukrypę į svarbesnius fronto veiksmus, gi pokario metais ruso okupanto griežta cenzūra ir geležinė uždanga nepraleido mūsų mirštančių brolių skausmo šauksmo. Ir lietuvis išeivis (ne tremtinys, nes pastarieji yra Sibire!) neišlaikė vėl savo egzamino, nes

"...ir linksma, ir graudi atrodė toji kova už pozicijas ir deputatų skaičius, nes Lietuvoje tuo pat metu mirė mūsų broliai miškuose, be partijų aprobacijos ir be nario liudijimų... Miško broliai mirė vieni turgaus aikštėse, nesulaukę atsakymo iš laisvųjų." (H. Nagys, Margutis 1963, vasaris, p. 4)

Ne kartą yra kilusi mintis: ką rasčiau visoje pasaulinėje spaudoje apie Lietuvą po 1940 metų. Lietuvių pastangomis rašytų straipsnių užsienio spaudoje apie mūsų bylos reikalą užtinkame nemažai, tačiau ką galvojo kitatautis? Surinkti, surūšiuoti ir išnagrinėti atgarsius užsienio žurnalistų, komentatorių, politikų, valstybių vairuotojų — tai jau dėkinga dirva doktoratui.

Neturėdamas pirmųjų pokario metų lietuvių išeivių periodinės spaudos nedrįstu tvirtinti, tačiau man mena, kad apie lietuvių kovotojų veiksmus buvo labai nedaug rašoma. Iš pradžių bijota ką nors inkriminuoti. Tačiau ir pasirodžius Daumanto *Partizanai už geležinės uždangos* knygai mūsų emigracinė spauda nepūtė visomis dūdomis apie mūsų miško brolių kraujo aukas. Prieš rašant šį straipsnį teko ir *Kario* komplektus perversti ieškant pasižymėtų puslapių. Bet kaip nedaug vietos skirta šitam kruvinajam laikotarpiui!

Vienas, plačiausios apimties rašinys, buvo apie generolą Pečiulionį — vienintėlį Lietuvos kariuomenės generolą išėjusį į kruviną kovą prieš okupantą. Ir pasididžiavimas, ir gėda apima paskaičius rašinį apie Lietuvos didvyrį — Vorkutos kankinį. Pasididžiavimą sukelia tai, kad pagaliau sužinojome, jog miško broliams vadovavo ne vien žemesnio laipsnio karininkai, bet ir generolas. Gėda, kad

"1956 m. pavasarį, Pečiulionis, neapsakomai išvargęs, sudžiūvęs, sunykęs, netekęs beveik visų savo jėgų, bet dvasia nepalūžęs, grįžta tėvynėn ir ieško pragyvenimo šaltinio. Lanko dar likusius savo senus pažįstamus, teiraujasi darbo... Keista ir skaudu jam pasidaro, kad visi jo vengia, bijosi susitikti, nenoriai įsileidžia į namus... Ir taip, kaip tas legendinis "amžinas žydas", nerasdamas kur galvos priglausti, nežinodamas kur nakvos, kur gaus sausos duonos žiauberėlę, ar drungnos sriubos šaukštą, keliauja, vargšas, generolas, dviejų Vyčio kryžių su kardais kavalierius, kūrėjas-savanoris, per Lietuvos žmones, per Lietuvą, už kurią jis kovojo, aukojosi... alkanas ir išvargęs, nuskuręs, kaip koks valkata, nenaudėlis..." [m.p. V.A.] (K. Uoginius, Karys 1968, 9, p. 27)

Klausiu: Ar lietuvis *yra* dvasiniai priaugęs ginti savo nepriklausomybę?

Jei anuomet, vykstant kovoms visoje Lietuvoje prieš rusus istrebitelius buvo vengiama viešai rašyti apie mūsų laisvės kovotojus ir ryšius su anapus, tai šiandieną padėtis jau kitokia. Gal vienas kitas iš žymesnių miško brolių dar nėra žinomas sovietų pareigūnams, bet dauguma grįžusiųjų į savo šeimas yra sovietiniams okupantams žinomi ir nemanau, kad jų asmens atskleidimas užsienyje turėtų stipresnių pasekmių.

Ką išeivijoj galime daryti, kad pratęstumėm mūsų miško brolių kruvinus žygius? Pirmoje eilėje — užvesti Lietuvos Laisvės Kovų Archyvą (anglų kalba), kur būtų visi mums prieinami svarbiausi prekiavimo tautomis dokumentai, kautynių registracija eilės tvarka, kritusiųjų laisvės kovotojų vardai, ištremtųjų vardai ir t.t. Tas archyvas *negali būti uždarytas* — jis turi būti papildomas vis naujais daviniais ir bent kas 3-5 metai išleidžiama naujos papildytos, pataisytos laidos. Archyvais nemokamai aprūpinti viešąsias bibliotekas, universitetus, įtakingus asmenis ir pan. Gal būt sunkiau būtų išrišti kas turėtų imtis to darbo, nes šį darbą patikėti politinėms grupėms būtų neatsakinga.

Lygiagrečiai su Archyvu reikėtų leisti milžiniškais tiražais gerai paruoštas trumpas apžvalgėles mūsų bylos reikalu, kurias turėtų platinti kiekvienas sąmoningas lietuvis kiekviena proga, kad ir krašto gyventojų masė šį tą žinotų apie mūsų reikalą. Ligšiolei leistos brošiūros, nemanau, kad buvo tinkamos; pasimokinkime šito meno iš Jehovos Liudytojų...

UŽSKLANDA

Daug kalbėjome (dabar jau rečiau kalbame!) apie sugrįžimą į Tėvynę. Jei grįšime kad ir 5% namo, ką parvešime lauktuvių Lietuvai? Lietuvių Fondas bus graži dovana. Lietuviškai kalbantis *ir galvojantis* jaunimas bus dar gražesnė dovana. Nuvešime Liet. Enciklopediją, Aidų, Kario, Ateities, Skautų Aido ir kt. rinkinius atstatyti tiltui tarp Lietuvos ir Vakarų kultūrų. Tačiau vieno ypatingo dalyko pasigesime: negalėsime pasiimti su savimi karinių jėgų studijos atsistatančiai Lietuvos kariuomenei. Vienintėlis išeivijoje, kuris sąžiningai renka naujausias karinės technikos žinias, yra B. Balčiūnas. Bet tai nėra sistemingas darbas, nes *trūksta analizės*. Ir tai neturėtų būti vieno žmogaus darbas. Nenoriu piršti kokio komiteto, nes mes žinome kokios vertės turi komitetų darbai. Čia tiktų galbūt savanoriškas kolektyvo pradas: B. Balčiūnas suburtų apie save nedidelį bet veiksmingą studijų

TAUTOS DIDVYRIS

Vergijos pančiuose ir neviltyj —
Gimė idėja didvyrio širdyj.
Vardan laisvės teisių,
Vardan žmoniškumo,
Romas Kalanta
Didvyriškai žuvo.

Pakilo liepsnosGabijos ugnyj, . . .
Lyg Margio laikais apsuptoj pilyj.
Įkaitus žemėlė
Graudulingai verkė . . .
Lietuvos jaunimas
— Kraštui laisvės — šaukė. . .

Kaip karštos liepsnos, taip karšta širdis —
Jaunajam Romui nebaisi mirtis.
Tėvynę mylėjo
Labiau už save,
Ir herojum tapo
Jaunimo tarpe.

Romas, kaip Simas,didvyris tautos.
Lietuvis per amžius jo vardą kartos.
Jis žuvo, kad laisvės
Troškimas mumyse,
Karščiau, net už ugnį
Liepsnotų širdyse.

---

ratelį ir *Karyje*, dabartinio "Karinės Žinios" skyriaus puslapiuose skelbtų savo darbus. Tai nebūtų naujas, bet praplėstas dalykas — rimtas pasiruošimas mūsų laukiamajai dienai. Beje, B. Balčiūnas siūlo truputį kitaip:

> "Mums kalbėti krašto gynybos pasirengimo klausimais šiuo metu, kad ir "Kario" puslapiuose, atrodytų beprasminga, neturint savo krašto laisvės ir esant svetimoje šalyje. Tačiau, **kiek daug bus praleisto neprasmingai laiko ir galimybių, kai, ištikus reikalui, neturėsime nieko, arba tik skubomis, menkai paruoštą planą.** [m.p. V.A.] . . . turime institucijas, kurios yra pajėgios šios rūšies darbą organizuoti, turime ir šios rūšies darbininkų, tik reikia, kad visa tai būtų atatinkamai koordinuojama — derinama ir pagaliau, pradedama, kad ir pamažu." (B.B., Karys 1971, 7, p. 244)

Nežinau tiksliai kokioje padėtyje yra išeivijos pabaltiečių bendravimas, bet nujaučiu, kad nepakankamas. O minėtos studijos turėtų apimti ir šią sritį.

Yra nepaprastai svarbu studijuoti Vietnamo karą, kur aukšta technika atsimuša į gležną žmogaus kūną. Juk Lietuvoje mūsų pagrindinis karinis resursas bus žmogus—karys! Tik prisiminkime, kiek kartų amerikiečius ištiko milžiniški materialiniai nuostoliai ne dėl masinių bombardavimų ar frontinių puolimų, bet paprasčiausių sabotažo veiksmų, ir vis ten kur mažiausiai tikėtasi.

Įdomu būtų žinoti, ar kas nors yra teoretiškai suplanavęs Lietuvos kariuomenę šių dienų reikalavimams. Aš turiu mintyje rimtą studiją, (ne kokį nors romantinį rašinėlį) kuriuo remiantis būtų galima ateityje konkrečiai kurti, formuoti.

1940 metai užtiko mus nepasiruošusius. Nedarykime tos pačios klaidos!

> "Išskyrus suomius, mes kiti pabaltiečiai padarėme sunkią, daug jau kaštavusią ir gal nemažiau dar kaštuosiančią klaidą, kad neviltyje ir nepasitikėjime pasimetėme, pristingome ryžtingumo, veiksmingos nuovokos ir gal drąsos, — viso to, ko mums netrūko nelengvesnėmis aplinkybėmis po Pirmojo Pasaulinio Karo. Mūšį su sovietais mes galėjome pralošti, bet būtume nepralaimėję ilgamečio moralinio ir dvasinio karo už tautų laisvę." (Br. Raila, Mūsų Vytis 1965, 2, p. 51)

Jaučiu, kad ne vienas pakaltins mane sena lietuviška patarle: blogas paukštis, kuris savo lizdą teršia. Tokiems galiu jau dabar atsakyti: rašinio tikslas nėra pažeminti ar suniekinti lietuvį; anaiptol — noriu, kad mano vaikų Lietuva stovėtų garbingai kitų demokratinių valstybių tarpe. Tai yra pagrindinis ir vienintėlis rašinio tikslas.

Lai būna išeivio Petro Babicko posmas apie dramblio kojas mums, išeiviams, nuolatinis priminimas:

Tėvynė man toli, taip pat kaip tau
bet mes — abu tokie, vis ilgimės jos. . .
Mielas! Važiuokime į Lietuvą!
Mes paaukosime tėvynei savo kojas,
kad tik nelenktų niekam Lietuva galvos!

JURGIS SAUERVEINAS-GIRĖNAS

LIETUVIŠKOJI KALBA

Visa lietuviška gentis —
Plačioji giminystė;
Ji draugo mylinti širdis,
Visuotinė brolystė.

Tuo, kas nuo mūsų paslėpta,
Kalba į mus prabyla:
Kaip kūrėsi kalba, tauta,
Iš Azijos kaip kilo.

Tenai ta žemė tolima,
Kalnai jos dangų remia,
Iš ten kalba mūs mylima,
Jos protėvių ten žemė.

Tautoms dar tuos laikus senus
Koks bendras žodis mena:
Iš ten juk Dievas ir Sūnus,
Giria pasiskardena.

Ir kunigų šventi garsai,
Kalbos seniausias žodis
Iš žemės tolimos visai
Kaip savas tau atrodys!

Atkilom mes iš žemės tos,
Iš ten ir mūs kaimynai,
Tik svetimų kalbų kaitos
Lietuviška nežino.

Jei kas tą kalbą skriaus, ardys,
Neturim to pakęsti:
Tegul lietuviška gentis
Palaimoj Dievo klesti!

Vertė *A. Tyruolis*

Jurgis Sauerveinas (Girėnas) (1831-1904) — iš Vokietijos kilęs poetas, visuomenininkas, kurį laiką gyvenęs Prūsų Lietuvoje. Mokėjęs apie 50 kalbų, jų tarpe ir lietuvių kalbą, kuria parašė "Lietuviais esame mes gimę" ir kitas eiles. Rašė poezijos apie Lietuvą ir vokiečių kalba, ir čia yra vienas toks Sauerveino-Girėno patriotinės poezijos pavyzdys.

Eilėraščio **Siaubas Birželyje**, tilpusio KARIO Nr. 6, 186 psl. autorius yra Leonas Virbickas. Atsiprašome už klaidą. Red.

A. K. T. TIELO

MANO NEMUNE

O tėviške, kaip man sunku,
Kai nuo manęs toli tu būni;
Man miesto dūmuose tvanku,
Ilgiuos aš šlamančių viršūnių.

Tu man skaisčių žiedų pilna,
Visa širdim esu aš tavas.
Ir grąžinu tau su daina,
Ką be ribų esi man davus.

Daina ta iš širdies tavos,
Mano pilkam kely dainuota,
Iš tavo girių vėsumos
Atplaukusi ir pakartota,
O tėviške!

Vertė *A. Tyruolis*

A. K. Tielo (Tikrai Kurt Mickoleit) (1874-1911) — lietuvių kilmės vokiškai rašęs poetas, gimęs Tilžėje; Prūsų Lietuvos patriotas, savo tėviškės gamtos ir praeities nuoširdus vaizduotojas poetiniu žodžiu. Daugiau jo poezijos lietuviškais motyvais — antologijoje "Nemarioji žemė" (1970).

RACHEL PORTELLA

O LIETUVA

...

O Lietuva, gyvuojanti per amžius,
Tava istorija — šlovė didinga,
Dar erdvėj tebevirpa ji — į laimę,
Į meilę, ir kilnumą kelią rodo.

Lopšys tu sielvartų ir garbingumo,
Ir tavo skaisčią meilę mini amžiai —
Kur tu tikrai kovojai, kur laimėjai,
Parodei kilnią širdį, teisingumą.

Esi tu kaip didvyriškieji Tebai,
Tavo herojų kraujas vis masina
Minias aukų ištroškusiųjų priešų.
Ir tu kritai paniekinta, be žodžio,
Savus vaikus tikėdamos išgelbėt,
Kritai prispaudus sunkiai priešo rankai...

Vertė *P. Babickas*

Rachelė Portella (1910 - 1960) — Brazilijos poetė. Ištekėjusi už lietuvio, inž. Audenio, karštai pamilo Lietuvą ir nuoširdžiai apdainavo jos likimą savo eilėse. Daugiau jos poezijos lietuviškais motyvais — antologijoje "Nemarioji žemė" (1970).

PASKUTINĖ SAVANORIO GYVENIMO DIENA

J. RAPSYS

Sulaukus senyvo amžiaus, dažnai prisimena gražios, pilnos įvairiausių įspūdžių jaunystės dienos. Dar dažniau atgyja prisiminimai gyvenant svetimoje šalyje ir turint, palyginus su gyvenimu nepriklausomoje Lietuvoje, visai skirtingas gyvenimo sąlygas. Ypač skrendi mintimis į Tėvynę, minint kariuomenės atkūrimą (lapkričio mėn. 23 d.) ir Vasario 16-ją. Kiek daug reikėjo dvasinės stiprybės, ištvermės ir drąsos, skelbiant pasauliui, kad atstatoma nepriklausoma Lietuvos valstybė; dar daugiau reikėjo drąsos, pasiaukojimo ir gyvybės aukų, kad Vasario 16-sios Aktas taptų realybe, kad mūsų Tėvynė iš tikrųjų taptų nepriklausoma. Mūsų mintys, pasiekusios Tėvynę, pasiekia ir kovų už Lietuvos nepriklausomybę laukus, ypač tuos kovų laikotarpius, su kuriais surišti sunkūs asmeniški, ar kovų draugų išgyvenimai. Su vienu tokiu, sunkiu išgyvenimu kautynių lauke noriu supažindinti ir "Kario" skaitytojus.

Toji išgyvenimų diena, giliai įleidusi šaknis į mano atmintį, yra 1919 m. liepos 11-ji. Liepos pradžioje bolševikų kariuomenė jau daug kur buvo išstumta iš Lietuvos teritorijos: Panevėžio batalionas, Marijampolės batalionas ir 2 pėstininkų pulkas, pavyzdžiui, jau kovojo Latvijos teritorijoje. Taip pat, liepos pradžioje bolševikų kariuomenė, sustiprinta vienu latvių bolševikų pulku, pradėjo smarkiai pulti. Mūsų kariuomenei buvo įsakyta gintis. Aš tuo metu kovojau dar eiliniu kareiviu ir nežinojau nei kas buvo įsakyta Panevėžio batalionui, nei kas 2-jam pėstininkų pulkui; nežinojau net kokį uždavinį turėjo atlikti mūsų Marijampolės batalionas; tik žinojau, kad mūsų 2-ji kuopa, kurioje ir aš buvau, turėjo įsakymą gintis Gut Neu-Gruenwald - Griwka - Biakantzy ruože (bare). Kadangi tame ruože dažnai pasirodydavo ir bolševikų šarvuotas traukinys, tai man ir mano kovos draugui Jonui Geldauskui buvo įsakyta nueiti į Gut Neu-Gruenwald ir sekti geležinkelį. Pastebėjus traukinį, pasitraukti ir pranešti apie tai kuopos vadui.

Įsakymas aiškus ir, atrodė, nesunku bus jį išpildyti, ypač turint šalia savęs tokį drąsų, šaltakraujišką ir patriotiškai nusiteikusį kareivį Joną Geldauską. Mūsų kuopoje buvo du broliai Geldauskai: Jonas ir kito vardo jau nebeatmenu. Jiedu abu įstojo į Lietuvos kariuomenę savanoriais ir pasižymėjo kautynėse kaip drąsūs kariai. (Abu nuo Marijampolės, rodos, Kvietiškių kaimo).

Liepos 11-ji buvo karšta ir saulėta diena. Visame fronte pyškėjo šautuvų ir kulkosvaidžių ugnis. Apie 1, ar 2 valandą mūsų kuopos bare nebesigirdėjo jokio šūvio, bet ypač smarki ugnis — Gut Neu-Gruenwald kryptimi, iš Neu-Lassen. Išvada aiški: mūsų kaimynai iš kairės ir dešinės jau pasitraukė, nieko apie tai mums nepranešdami. Ir mums nieko kito nebeliko daryti, kaip trauktis. Bet kur trauktis: ar geležinkeliu, Jelowka (Eglaitė) kryptimi, ar vieškeliu — į Gut Schoedern. Geldauskas siūlė trauktis geležinkeliu, o aš — vieškeliu, nes matomumas, žiūrint priešui iš Neu Lassen, buvo labai geras ir labai taikli jų kulkosvaidžių ugnis. Be to, traukiantis geležinkeliu galima buvo jau susidurti ir su priekiniais bolševikų daliniais. Geldauskas pritarė mano projektui ir nusprendėm jokiu būdu gyvi nepasiduoti ir trauktis vieškeliu, Gut Schoedern kryptimi. Kadangi kulipkos, atsimušdamos į žemę, sukelia dulkes, tai ant vieškelio matėsi dulkės, lyg automobiliui nuvažiavus. Iš to galima buvo spręsti, kad bolševikai gerai mato vieškelį ir taikliai apšaudo. Matant tokį kulipkų kritulį (krušą), aš ir sakau Geldauskui: "Ar nebijai mirties, nes ir tuo keliu trauktis labai pavojinga." Į tai jis man atsakė: "Jei būčiau bijojęs mirti, nebūčiau stojęs savanoriu į kariuomenę; kovojant visuomet yra didelis pavojus susidurti akis į akį su mirtimi, bet nieko nepadarysi — be kovos ir laimėti negalima, o jeigu laimėjimas reikalauja aukų, tai kodėl būtinai kitas turi pasiaukoti, o ne aš." Tai buvo trumpas, bet daug ką pasakantis mūsų pasikalbėjimas ir paskutinė Geldausko gyvenimo valanda.

Ėjome pasilenkę grioviu: Geldauskas ėjo pirma, o aš — užpakalyje. Netoli buvo ir miškas, mūsų išsigelbėjimo uostas, tačiau, pasirodo, jam pasiekti reikėjo dar daug kliūčių nugalėti: vieškelio griovis vietomis buvo užverstas spygliuotomis vielomis (I Pasaulinio karo liekanos). Priėjus tokią kliūtį, reikėjo išlipti iš griovio ir šliaužti vieškeliu, kuris buvo sėjamas kulipkomis. Reikia palaukti šaudymo pertraukos. Vienos pertraukos metu Geldauskas šoko iš griovio ir nušliaužė vieškeliu, tačiau kulipkos, kaip lietus, vėl pradėjo kristi ant vieškelio ir ... nutraukė Jono Geldausko gyvybės siūlą. Toks vaizdas sukrėtė mane. Juk, pagalvojau, ir mane laukia toks pat likimas. Tačiau, dabar, likęs vienas, antrą kartą nusprendžiau: gyvo mane nepaims. Šliaužiu grio-

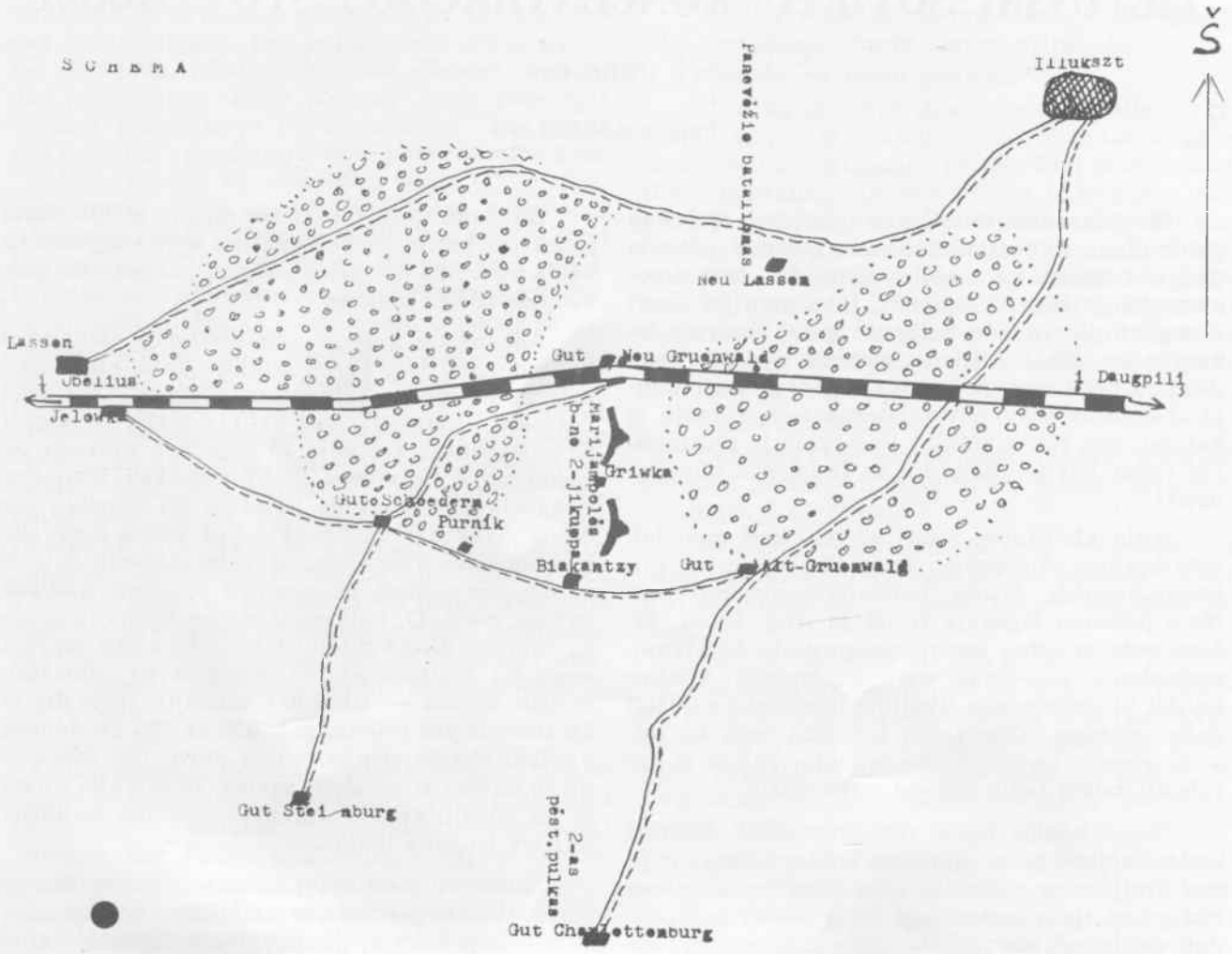

viu toliau. Tik, staiga, pajutau, kad kas tai sudavė man per dešinį petį; pasižiūrėjau, kad nieko užpakalyje nėra, šliaužiu toliau; pagaliau, priėjau mišką, na, manau, dabar pavojaus jau nebėra.

Buvau labai ir sušilęs ir pavargęs. Šluostau nuo veido ir kaklo prakaitą ir žiūriu, ranka kruvina. Dabar tik supratau, kad esu sužeistas: kulipka perlindo per dešinį petį ir pro kaklą, bet ryklės, ačiū Dievui, nesužeidė. Pamačius kruviną ranką, pasidarė man silpniau. Miške atsirado, nežinau iš kur, vienkinkis kulkosvaidžių vežimėlis, į kurį kas tai mane įkėlė ir nuvežė į Gut Schoedern. Čia aprišo žaizdas ir nuvežė į Obelius, iš ten — į Panevėžio ligoninę, o iš Panevėžio — į Kauno Karo ligoninę.

Tokiu būdu, liepos 11 man dar nebuvo lemta mirti.

A.a. Jonas Geldauskas žuvo Latvijos teritorijoje, padėdamas Latvijos kariuomenei sunkiu kovos už Latvijos nepriklausomybę metu. Dar vienas mūsų kuopos savanoris (pavardės neatmenu) žuvo prie Dauguvos. Buvo be abejo žuvusių Latvijos teritorijoje ir kitose fronto dalyse.

O kaip, taip vadinamieji, mūsų "broliai latviai" atsilygino mums už tą pagalbą? O gi, štai, kaip: pareikalavo, karui pasibaigus, atiduoti Latvijai Palangą ir Mažeikius, jėga užėmė lietuvių apgyvendintą ir lietuvių krauju aplaistytą Subato valsčių, o užimant Subato miestelį, vieną mūsų kariuomenės kareivį nušovė, o kitą sunkiai sužeidė (paavrdžių nebeatmenu); be to, puolant 1920 metais Želigovskiui Lietuvą, Latvijos kariuomenė jau buvo prie Zarasų.

Mano kovos draugas, a.a. Jonas Geldauskas, buvo bolševikų užkastas (palidotas) žuvimo vietoje, bet vėliau, jau nepriklausomybės laikais, buvo atkastas ir palaidotas Alukštos lietuvių karių kapinėse. Be to, netaip jau ir svarbu, kur žuvo ir kur palaidotas, bet aišku saavime, kad jis ir kiti žuvo už Tėvynės nepriklausomybę ir tebūnie žuvusiems garbė amžinai.

LIETUVIAI SOVIETŲ KONCENTRACIJOS STOVYKLOSE

O. URBONAS

(Pradžia KARIO 4 nr.)

Šis "perauklėjimas" yra pagrįstas tuo, kad įsitikinimai, mintys ir žmogaus jausmai, ištisais metais negalėdami viešai pasireikšti, turi žmogaus sieloje užgesti ir mirti. Inteligentijos, kuri nesugeba pereiti šitą kelią iki galo, išmiršta lagaryje iki 90%. Visiems kitiems — nebelieka daugiau nei tiesos, nei melo. Lageryje viešpatauja absoliutus pasyvumas. Niekas nereikalauja iš kalinių, kad jie "tikėtų" į teisėtumą ir protingumą visko, kas ten dedasi, į tą ir lagerio budeliai netiki.

Kyla klausimas, kaip tai yra, kad metodai, apie kuriuos aš mėginau duoti tik bendrą ir, toli gražu, nepilną vaizdą, neiššaukia masinio protesto pačiame lageryje ir už jo ribų. Būna, tačiau, nors ir retai, lageriuose protesto bandymų, pravedamų, paprastai, ypatingų žmonių, ypatingų dėl jų absoliutaus tikėjimo ir sovietų valdžiai pasipriešinimo, arba tokių kuriems nėra ko nustoti ir kurie į viską ranka numoja. Toliau aš aprašysiu keletą tokių protestų pavyzdžių.

Na, o kokias teises turi suimtasis? Jis turi susirašinėjimo teisę (aprėžtas laiškų turinys ir jų cenzūra), teisę pasimatyti su giminėmis (vieną kartą į metus), tačiau šita teise sunku pasinaudoti dėl begalybės reikalaujamų dokumentų, teisę pirkti produktus lagerio krautuvėlėje už 5 rub. per mėnesį, bet tik už pinigus uždirbtus čia pat, lageryje. Jei neliko pinigų, po visų atskaitymų — sėdėk be krautuvėlės, nežiūrint, kad pinigų giminės atsiuntė. Lagerio krautuvėlėje uždrausta pardavinėti cukrų, sviestą, mėsos ir žuvų konservus. Parduodamas muilas, papirosai, machorka, pigūs saldainiai, dantims šepetukai, vokai, sąsiuviniai, daržovių konservai, kompotai, margarinas. Tačiau ir šitos visos teisės tai tik sapnas. Administracija turi teisę uždrausti kaliniui naudotis krautuvėle vieną, du arba ir daugiau mėnesių. Ir tada sėdėk ant lagerio "paikos", nustatytos pagal visus moksliškus davinius, kad kalinys iš bado nemirtų, Dienos norma — 2400 kalorijų: 700 gr. duonos, 80 gr. žuvies, 50 gr. mėsos (šuo—šeferis, kuris saugo kalinius, gauna 450 gr. mėsos į dieną). Be to, dar 450 gr. daržovių: kopūstų, burokų ir bulvių, 15 gr. cukraus ir 30 gr. kruopų. Tai pusantro karto mažiau kiek žmogui, ir nesunkiai dirbančiam, reikalinga. Tarp kitko, krautuvėlė gali būti, bet gali ir nebūti. Ji gali būti uždrausta — pagal taisykles ir pagal instrukcijas.

Būtų dar gerai, jei ir tas maisto kiekis tikrai patektų į katilą. Nekalbant jau apie vagystes (o, vagia visi, kas tik gali), į lagerį patenka tik paskutinės rūšies maistas.

Už maistą lagerio administracija išskaito iš kalinio uždarbio 13-14 rublių. "Štai, laisvėje", rašo A. Marčenko ("Mano parodymai", 203 psl.), "aš einu į valgyklą, kur galima pigiai pavalgyti. Kopūsų sriuba kaštuoja 23 kapeikas, antrasis patiekalas, jei be mėsos, 25-27 kapeikas, kompotas 7 kapeikas. Už pietus išleidžiu 60 kapeikų per dieną. Tiek pat, maždaug — už gerus pusryčius ir vakarienę. Tuo būdu, už valgį sumoku apie 50 rublių per mėnesį, ir negalima pasakyti, kad valgyčiau gerai. O, kalinys lageryje kaštuoja sovietų valdžiai tik 13 rublių! Kiekvienas gali suprasti koks čia maitinimas. O, karceris su sumažinta maisto norma — tik 1300 kalorijų, trečdalis to, ko žmogus yra reikalingas: 400 ar 450 gr. duonos, visiškai skysta sriuba, vieną kartą per dieną 80 gr., o dažnai ir mažiau, žuvies. Ir privalai dirbti, o, jei negali, arba atsisakai — teismas ir dažnai mirties bausmė laukia."

Toks yra šiandien griežtasis režimas. Tai režimas skirtas politiniams kaliniams, nes kriminalistai, kaip sakyta, gauna griežto režimo tik už pakartotinius prasižengimus, bet ir tai ne visam laikui: palaikys griežtame režime kurį laiką ir vėl perkels į normalų lagerį. Kriminalistams griežtasis režimas tai didžiausia bausmės forma, o politiniams — lengviausia, nuo jos tik prasideda bausmės atlikimas, lengvesnės bausmės formos teismas jiems nepriteisia. Politiniai kaliniai iš griežto režimo lagerio gali patekti tik į specą, arba kalėjimą, arba — į aną pasaulį. Spece ir kalėjime dar blogiau, o kaip yra aname pasaulyje — nežinia. Kalbėdami apie kalinių lageriuose mirtį, iki šiol kalbėjome vien apie "normalų" mirties būdą, būdą, kuris kartojasi iš dienos į dieną visuose Sovietų Sąjungos lageriuose. Tai mirtis, taip sakant, visasąjunginio mastelio. Tačiau, neretai kaliniai žudomi ir individualine tvarka. B. Širiajaves ("Neužgestantis žiburys", 31-35 psl.): "Solovkai ... Priėmimas prasideda. Prie atvykusio "papildymo" prieina viršininkas, geriau sakant, salos valdovas, draugas Nogtev. Šis žmogus, pirmą mūsų saloje buvimo laiką, vaidino ypatingą vaidmenį kiekvieno iš mūsų gyvenime. Nuo jo, teisingiau sakant, nuo jo girtos

fantazijos nukrypimų, priklausė, ne tik kiekvienas mūsų žingsnis, bet ir kiekvieno mūsų gyvybė. Bet tada, pirmose atvykus dienose, mes to dar nežinojome. Kaip jis, taip ir jo padėjėjas Vaskov, mums buvo tik čekistai ... "Štai, jums reikia žinoti", pradėjo jis savo pasveikinimo žodį, "kad čia valdžia ne sovietiška (tyla, eilėse nusistebėjimas) — bet solovietiška. Taigi. Apie visus įstatymus reikia dabar užmiršti. Pas mus — savi įstatymai." Toliau jis duoda tų įstatymų paaiškinimus išsireiškimais, tiesa, nelabai suprantamais, tačiau labai ir labai necenzūriškais, kurie mums, žinoma, nieko gero nežadėjo ... Priėmimas baigtas. Nogtevas eina į uosto galą ir pranyksta sargybinio būdelės duryse. Prieš mus stovi administracijos dalies vadas Vaskovas, žmogus - gorila, be kaktos ir kaklo, su dideliu, senai neskustu, smakru ir kabančia lūpa. Rankose Vaskovas laiko sąrašą, pagal kurį jis iššaukia suimtuosius ir daro sau kokius tai atžymėjimus. Pirmiausiai iššaukiami dvasiškiai. Jie praeina pro Vaskovą, toliau — pro žiūrintį iš būdelės langelio Nogtevą. Dvasiškių "iškilmės maršas", matomai, sudaro jam didelį malonumą ... Dvasiškių maršas užbaigtas. Prasideda kaerų (kontr-revoliucionierių) eilė:

— Daller!

Buvęs generalinio štabo pulkininkas Dalleris užsimeta savo maišą ant pečių ir ramių žingsniu eina Nogtevo būdelės link. Jis daeina beveik iki langelio, bet, staiga, suklumpa ir krinta žemėn. Maišas nusirito į vieną pusę, jo kailinė kepurė — į kitą. Šūvio mes iš karto negirdėjome. Visą įvykį supratome tik pamatę Nogtevo rankose karabiną. Du stovėjusieji už būdelės kriminalistai, matomai iš anksto ten pastatyti, nuvilko lavoną į šoną, už būdelės ... Patikrinimas tęsiasi ... sekantis."

N. Krasnovas, ("Ko užmiršti negalima", 201-202 psl.): "Dirbome prie siaurojo geležinkelio. Brigada buvo maža, viso 16 žmonių. Sargyba — 4 sargybiniai, sargybos viršininkas ir šunies vedėjas. Darbo rajonas išilgai geležinkelio užėmė kokius 25-30 metrų. Sargyba sustojo ant kalnelio, mes ją matėme ir ji mus matė. Šunies vedėjas panoro užsirūkyti, bet neturėjo degtukų, pas mus gi degė nedidelis laužas.

"Ei, mužike, duok ugnies," šūktelėjo jis jaunam vyrukui, kuris dirbo šalia manęs.

Sargybinis stovėjo už zonos, kuri net ir šitokiame darbe buvo nustatyta. Vyrukas žinojo, kad kiekvineas iš sargybinių turi teisę šauti be įspėjimo, jei kas nors iš mūsų, ne tik peržengs zoną, bet prie jos prieis. Jis nudavė, kad negirdėjo įsakymo, arba manė, kad įsakymas liečia ne jį.

"Ei, fašistų šunie, girdėjai?! Duok ugnies!"

"Įeikite į zoną ir aš duosiu jums ugnies," atsakė vyrukas, "jūs gi žinote, kad aš neturiu teisės prie jūsų prieiti Jūs šausite."

"Išeik, svoločiau, aš tau sakau," supykęs suriko sargybinis, "nešk ugnies prirūkyti."

"Neisiu, aš noriu gyventi."

"Na, ką gi," žvėriškai parodė dantis sargybinis, "aš pas tave ateisiu, kad tu ir toliau galėtum gyventi." Atsistojo, pririšo šunį prie medžio. Rėtai pritraukė automato diržą ir taip pat lėtai pradėjo artintis prie mūsų. Vyrukas išbalo ir plačiai atvertomis akimis žiūrėjo į mirtį, kuri artinosi prie jo NKVD uniformoje. Sargybinis priėjo prie vyruko, lėtai ištraukė iš makšties naganą ir keturiais šūviais nudėjo vyruką. "Gult!" suriko jis į mus ir pridėjo prie šio žodžio visą tiradą biauriausių keiksmažodžių.

Mes atsigulėme.

Čekistas visai ramiai prisirūkė, su "cigarka" dantyse paėmė dar šiltą mūsų draugo lavoną ir nutempė jį už zonos.

Telefonu (kiekviena sargyba visuomet yra susirišus telefonu su lageriu) jis pranešė štabui, kad suimtasis Nr.... nušautas — mėginant pabėgti.

Po pusvalandžio atvyko karininkai. Pasikalbėjo su sargybiniais, dėl ko tai žingsniais išmatavo kokį tai atstumą, pašūkavo į mus, pastiprindami kiekvieną savo žodį nežmoniškais keiksmais, pagrasindami ir mums smegenis išleisti, jei mėginsime bėgti, pasiėmė lavoną ir nuvažiavo lagerio link."

Visi lagerio suimtieji sargybiniams atrodė vienodai. Sargybiniai neskirstė suimtųjų į kategorijas. Tačiau, tie patys suimtieji buvo labai įvairūs vadų ir viršininkų akyse. Suimtasis Nr... praėjo tardymą, buvo nuteistas, gavo 10, 15, arba 25 metus. Ir, štai, atsiranda kokia tai papildoma medžiaga ir kyla reikalas tam suimtajam skubiai uždaryti amžinai burną. Tada, sargybinio pagalba, o kai kada ir be sargybinio pagalbos, pravedama operacija. Kaip taisyklė — mėginant pabėgti.

Žmogų nužudyti tiesiog lageryje, ypač žmogų, kuris anksčiau užėmė aukštą postą, yra pavojinga. Sovietų Sąjungoje visi žmonės yra tik laikini. Komunistų karuselės ratas nuolat sukasi. Kaikurie gauna ordinus ir visokias privilegijas už tai, kad apskundė kitus, ir kuo šmeižtas fantastiškesnis, tuo geriau. Teisybės niekas neieško ir ji yra visai nereikalinga, nes bolševikų teisingumas skamba taip: reikia tik žmogaus, o atatinkamą paragrafą jam visuomet galima surasti ir pritaikyti. Apšmeižtas žmogus suimamas, teisiamas ir išsiunčiamas už 1000 km nuo sostinės. Tačiau, ratas sukasi toliau, ir tas, kuris apšmeižė ir dabar sėdi viršuje, patenka į nemalonę. Nemalonė dar nereiškia suėmimą ir teismą. Tačiau, gali grįžti suimtasis, gali paaiškėti apšmeižimas ... kas tada?

Mielą Tėvą

PRANCIŠKŲ GIEDGAUDĄ, O.F.M.,

švenčiantį 25 metų kunigystės sukaktį, nuoširdžiai sveikiname linkėdami geros sveikatos ir gausių Dievo malonių.

Kartu linkime ir toliau nenuilstamai darbuotis lietuviškos spaudos bare, leidžiant mūsų KARĮ.

KARIO štabas

Kai žemė po kojomis pradeda drebėti toks šmeižėjas, numatydamas galimas pasekmes, stengiasi, kol dar gali, panaudoti visas priemones, kad tų pasekmių išvengtų. Suimtąjį, kuris tokiu ar kitokiu numeriu paženklintas sėdi lageryje, reikalinga skubiai likviduoti, kad jis iš lagerio gyvas neišeitų ir negalėtų liudyti. Čekistams, kuriems gyvenimas Vorkutoje, ar Karagandoje irgi įkyrėjo, pažadama už gerai pravestą operaciją atostogos, ordinas, arba net ir perkėlimas į geresnę vietą.

N. Krasnovas ("Ko užmiršti negalima", 206-207 psl.): "Vieną kartą aš buvau tokio likvidavimo liudininku. Buvo tai sunkiausiu mums, spec lagerio suimtiesiems, laiku, kai mes, tikra žodžio prasme, mirėme nuo nepakenčiamo darbo ir bado. Dirbome rekordinį valandų skaičių... Vyravo nepaprastai stiprūs šalčiai. Savo skuduruose mes drebėjome nuo šalčio... Trys sargybiniai gavo iš brigadyro septynis suimtuosius. Mus nuvedė į miško kirtimo vietą, liepė rinkti sausas šakas ir jas rišti į ryšulius. Malkas į lagerį turėjo nuvežti vežimas. Mums buvo leista susirišti ir sau po ryšuliuką malkų.

"Darbas artinosi prie galo. Paskirtas ryšulių skaičius gulėjo prie kelio. Iš karto pasirodė karininkas. Mes žinojome tą tipą, jis buvo sadistas, niekšas, girtuoklis... Jis ką tai pašnabždėjo vyresniajam sargybiniui seržantui, tas parodė nepatenkintą miną ir ką tai atsakė. Tada karininkas sušuko: "Tai įsakymas! Aš reikalauju įsakymą išpildyti! Aišku?"

Karininkas nuėjo. Seržantas priėjo prie mūsų ir, nežiūrėdamas mums į akis, pasakė: "Vyresnysis leitenantas nepatenkintas, kad mažai malkų surinkta. Eikite trupučiuką giliau į mišką, kur paskutinį kartą mišką kirto. O, vienas iš jūsų lai pasilieka čia pas mane ir surenka malkas, kurios čia išmėtytos. Na, lik tu, seni, pas mane."

Mūsų grupėje buvo senis, kurį mes mažai pažinojom. Atvyko jis nepersenai ir gyveno kitame barake. Jo išvaizda buvo inteligentiška, bet nelabai simpatinga. Tylus ir užsidaręs, jis vengė bet kokios lagerio pažinties, ar draugystės. Dirbo jis sunkiai, nemokėdamas; atrodė, kad jis buvo iš "baltarankių" ir dar nepripratęs prie lagerio darbų. Pateko jis į mūsų grupę pripuolamai.

Mes nuėjom dviejų sargybinių lydimi. Seržantas ir senis liko. Miško kirtimo vieta, kur turėjome rinkti malkas, buvo apie 300 metrų atstume. Nespėjome mes pasiekti tą vietą, kai išgirdome automato salvę. Mūsų sargybininkai griebėsi automatų, nukreipė juos į mus ir sušuko: "Gulk!"

Visi sugulėm veidu į sniegą. Gulime ir girdime žingsnius. "Atsikelt!" Mes atsikėlėm. Seržantas. Veidas pabalęs, dantys sukąsti, žando muskulas taip ir šokinėja. "Na, mužikai, einam atgal. Ten įvyko... Senis pabėgti mėgino. Tarp kitko, jūs nieko nežinote ir nieko nematėte. Aišku?"

"Taip žuvo lagerio suimtasis, Nr. A-387. Jo pakaušis buvo visiškai sutriuškintas, aplinkui visas apdegęs. Taip į bėgančius nešaudoma. Nesugebėjo seržantas, neišlaikė. Nepaleido salvę iš tolo, į nugarą."

Tokiu, ar panašiu būdu, likviduojami žmonės, kurie turėjo nelaimę kuo nors nepatenkinti visagalią partiją ir jos atstovus, arba kurie virto kokios nors intrygos auka, buvo suimti, nuteisti ir patalpinti į lagerį. Tačiau, MVD ir KGB, kaip voro-tarantulos patelė, ėda ir savo vaikus. Koks nors "nepatogus žmogus", kuris lageryje užima vadovaujančią vietą, turi būti likviduotas, ar tai aukštesnės vadovybės įsakymu, ar tai vietinės administracijos sprendimu. Tardymas? Teismas? Per daug "klapato", be to, MVD žmonės, po kurių kojomis žemė pradeda drebėti, neretai griebiasi paskutinės priemonės: jei žūti — tai ne vienam, vieną, kitą o gal net ir keletą, paimsiu su savim.

Norėdami "bylos paplitimo" išvengti tokį "nepatogų žmogų" likviduoja suimtųjų rankomis, ir tada, iš tikrųjų, paima su savimi nemažą žmonių skaičių, tik, deja, ne čekistų, bet kalinių, kontrikų.

"1954 metų vasario mėnesio bėgyje", rašo N. Krasnovas ("Ką užmiršti negalima", 214-215 pusl., "kai mane jau perkėlė į Omską, Kamislago penktame skyriuje buvau tokios likvidacijos liudininku:

Zonos komendantas, bendrai, neblogas žmogus, dėl ko tai susipyko su oper-įgaliotiniu. Ginčo metu jie, matomai, pagrasino vienas kitą skųsti aukštesniajai vadovybei. Oper-įgaliotinis, kaip vyresnis, nusprendė iniciatyvą neišleisti iš savo rankų. Vieną iš sekančių vakarų jis išsišaukė zonos komendantą ir įsakė jam nueiti į baraką, kur buvo sutalpinti banderininkai ir lietuviai ir patikrinti ar nėra ten vietos patalpinti naujai atvykusius kalinius. Tačiau, šitas Makiavelis, tuo pat metu pasiuntė ir vieną iš savųjų pranešinėtojų ir įsakė jam slaptai įspėti savo bendrininkus, kad tuojaus ateis prakeiktasis komendantas su savo kacapais mušti ir žudyti banderininkų ir lietuvių.

Komendantas į baraką įėjo vienas. Jam trenkė basliu per galvą. Krauju apsipylęs ir nesuprasdamas kas atsitiko, komendantas ėmė bėgti rusų apgyvendintų barakų link, šaukdamas: "Broliai! Banderininkai žudo!"

Galėjo įvykti kruvinos muštynės, jei nebūtų atsiradę keletas žmonių, kurie išlaikė šaltą protą. Jie šoko pirmyn, apsupo kritusį ant žemės komendantą ir šaukdami: "Stokit vyrai! Kame reikalas? Pirmas, kuris priartės su peiliu, bus užmuštas! Pasigailėjimo nebus! Geriau išsiaiškinkime dalyką", sutrukdė tolesnes muštynes.

Prie jų prisidėjo daugiau žmonių, pirmon eilėn vyrai iš pirmosios Vlasovo divizijos, rimti vyrai, kurie matė ir netokių dalykų.

Žinoma, apie "likvidacijos" nepasisekimą sužinojo ir oper-įgaliotinis. Jis iššaukė MVD kariuomenės kuopą su kulkosvaidžiais, įsakė jai būti parengtyje ir pradėjo kalinius raginti išsivaikščioti. Jam atvykus, visas reikalas jau buvo išaiškintas. Buvo išaiškinta ir apie paleistą gandą. Ukrainiečių ir lietuvių barako gyventojai apgailestavo, kad tas pranešinėtojas juos "įvedė į pagundą".

"Sužeistą komendantą nunešė į sanitarinį skyrių, kur jis mirė nuo kraujo išsiliejimo smegenyse.

"Oper-įgaliotinis tuojaus viską sutvarkė: į vieną karcerį jis įsakė pasodinti 100 banderininkų ir lietuvių, o į kitą — 20 vlasovininkų. Komendanto žudiko jų tarpe nesurado, ir visai netikėtai, visa byla buvo numarinta, perkėlus keleta ukrainiečių į kitą koloną".

-o-

Ar galima iš lagerio pabėgti?

Sunku, bet nėra neįmanoma. Pabėgimo sunkumas glūdi ne pačiame pabėgime, kas bendrai imant, ne taip jau yra sudėtinga, bet įsiteisinime po pabėgimo. Nėra galima visą kraštą pasodinti į kalėjimą, bet padaryti iš krašto kalėjimą — galima, ir Stalinas tai padarė. Kiekvienas žmogus, kiekviename kaime, kiekviename mieste, betkuriame Sovietų Sąjungos kampe, yra nuolatos ir stropiai sekamas. Jei tik kur nors pasirodo naujas žmogus, tuojaus prasideda aiškinimas. Kas jis? Iš kur? Kam jis čia atvyko? Kuo užsiiminėja? ir t.t. Kiekvienas suaugęs žmogus visuomet privalo su savimi turėti visą pluoštą dokumentų: pasą, karišką bilietą (vyrai), pažymėjimą iš darbovietės, arba studento liudijimą, darbo knygutę ir keleta charakteristikų. Vienas dokumentas, be kitų, nieko nevertas. Reikalinga turėti visus dokumentus.

Daleiskime, kad bėgliui pasisekė pasiekti kokį nors miestą, ar miestelį. Daleiskime, kad jam pasisekė gauti ar pasigaminti falsifikuotus dokumentus (kas yra beveik neįmanoma). Daleiskime, kad jam pasisekė kokiame nors bute pasisamdyti kambarį. Buto savininkas, tą pat dieną, kai įsileido svetimą žmogų, privalo pranešti namo įgaliotiniui. Namo įgaliotinis, paprastai NKVD agentas, prižiūri ne tik namų tvarką, bet ir kiekvieną gyventoją, kas kuo užsiima, su kuo draugauja ir t.t. Namo įgaliotinis, drauge su nauju gyventoju, privalo eiti į miliciją, užsimelduoti, t.y., atžymėti, kad toks ir toks pilietis gyvens tokiuose tai namuose. Milicijoje turi būti užpildyta smulki anketa. Į klausimą iš kur atvyko?, pabėgėlis, daleiskime, nurodys kokią išgalvotą vietą. Tą pat dieną milicija raštu užklausia milicijos nuonuovadą, kurios žinioje randasi ta pabėgėlio išgalvota vieta. Jei ateis trumpas atsakymas, kad minimas asmuo ten negyveno — jis tuč tuojaus bus suimtas. Tuo būdu, nei mieste, nei tuo labiau kaime, pabėgėlis pasislėpti negali.

O visgi, negalėdami pakelti lagerio gyvenimo sąlygų, žmonės bėga.

S. Maksimovas savo knygoje "Taiga" aprašo tokį pabėgimą. Bėgo penkiese. Vienas jų Kruglikovas, bėgimo pradžioje buvo sargybinių nušautas, kitiems pasisekė dingti taigoje:

"Aš dažnai galvoju", rašo S. Maksimovas ("Taiga", 192-193 pusl.), "ko aš, galų gale, rizikavau bėgti iš konclagerio? Žinojau, kad galimybė pabėgti buvo minimalinė, pabėgti iš Sevželdorlago buvo be galo sunku. Bėgti išilgai tiesiamo geležinkelio nebuvo prasmės, nes išilgai geležinkelio stovėjo visa eilė lagerių ir apsaugos užtvarų. Bėgti kita kryp-

* Bandera, ukrainiečių emigrantų vadas. 1959 m. spalio 15 dieną, Maskvos špionažo tarnybos vado Aleksandro Šelepino įsakymu tos tarnybos agento Bogdono Stašinskij buvo nužudytas. To pat likimo, to pat žudiko rankomis, susilaukė ir antrasis ukrainiečių vadas, dr. Lew Rebet. Vėliau, Stašinskij, savo žmonos-vokietės įkalbėtas, perbėgo į Vakarus ir atskleidė šių žudymų tikrąją versiją. Be jo parodymų jie niekuomet nebūtų buvę išaiškinti, nes ir viename ir kitame atsitikime, mirties priežastis buvo gydytojų nustatyta: širdies smūgis. 1962 m. Stašinskij buvo nuteistas 8 metams sunkiųjų darbų kalėjimo, tačiau atsėdėjęs 5 metus, buvo amnestuotas ir dabartiniu metu gyvena kur tai Vakaruose. Ginklas, kuri Stašinskij pavartojo, buvo tam tikslui Maskvoje specialiai sukonstruotas. Jis susideda iš vieno ar dviejų vamzdelių, apie 20 cm ilgio ir 2 cm storio, užtaisytų ampule su ciankaliu. Mažu parako užtaisu dujos iš ampulės galėjo būti vamzdelių išpūstos. Tai paprastas ir efektyvus žudymo įrankis, kuris veikia, beveik, be jokio garso ir nepalieka jokių pėdsakų.

timi rizikinga dėl nepereinamų pelkių ir taigos — tų tylių, bet žiaurių konclagerių sargybinių. Kiek kartų dirbdami taigoje, rasdavom bėglių skeletus. Tikėtis gyventojų pagelbos, retuose zirų kaimuose, kurie dažnai būdavo 75-100 km atstume vienas nuo kito, nebuvo galima, nes kiekviename kaime kabojo skelbimas, kad už sugautą pabėgėlį mokama 40 rublių sumoje. Zirų neturtas yra pasibaisėtinas, todėl zirui — medžiotojui yra daug naudingiau pašauti pabėgėlį negu voverę (už voverę jam buvo mokama tik 60 kapeikų). Be to, šiuo garbingu darbu — gaudyti pabėgėlius — sportišku azartu užsiminėjo komsomolcai — aktyvistai. (Čia kalbama apie Komi ASSR — upių Vyčegda — Vymi — Pečiora sritį, kuri gyvenama zirų — suomių giminės tautelės. O. U.)

"Reikia pasakyti teisybę: zirų kaimų gyventojai baisiai neapkentė lagerininkų, o tie — vietos gyventojų. Neapykanta buvo abipusė ir jie vieni kitiem pasigailėjimo nerodė. Suimtieji negalėjo dovanoti laisviems žmonėms, kad jie juos gaudo, išduoda, šaudo (už gyvą ar negyvą pabėgėlį buvo mokama ta pati premija), o šie negalėjo dovanoti lagerininkams už plėšimus, kurie kai kada būdavo surišti ir su žudymu. Aišku, kad plėšė ne politiniai kaliniai, o kriminalistai, bet vietos gyventojai, tamsūs ir beraščiai žmonės, skirtumo tarp vienų ir kitų nematė.

"Zirų kova su kriminalistais kai kada baigdavosi tiesiog kautynėmis. 1957 metais Pečka kaimo gyventojai dalyvavo gan didelės pabėgėlių grupės "medžioklėje" (pabėgo visa brigada iš 30 žmonių, politinių ir kriminalinių suimtųjų). Visi pabėgėliai buvo sugaudyti, šeši jų buvo nušauti. Už poros dienų, nuginklavus sargybą, pabėgo 15 žmonių kriminalistų grupė ir atkeršijo už savo draugus: Pečkos kaimas buvo visas sudegintas.

"Tuo būdu kilo baisiausias priešiškumas tarp zirų ir lagerių gyventojų. Tą priešiškumą NKVD visomis priemonėmis palaikydavo, ir neretai imdavosi provokacijos: nužudydavo taigoje zirą — medžiotoją ir paskelbdavo gyventojams, kad jį nužudė pabėgėliai iš konclagerio.

Šiek tiek geresnė padėtis yra ASSR Komi pietuose. Ten jau nebėra medžioklinių kaimų ir kraštas apgyvendintas daugiausia rusais, kurie verčiasi žemdirbyste....Ten galima laukti iš gyventojų pagalbos. Bet kokios? Tai bus tik duonos kasnis, sriubos lėkštė, senos kelnės, bet nedaugiau. Net pernakvoti nebeleis, per daug bijo NKVD agentūros, nes visuomet galima laukti, kad atsiras vienas kitas, kuris, išduodamas kaimyną, panorės pasitarnauti atatinkamiems organams".

Tokia yra padėtis Komi respublikoje ir galima sakyti, kad panašios sąlygos esti ne tik Sibiro platumose, bet ir kitose srityse, jau nebekalbant apie Vorkutą, Kolymą, arba Karagandą. Gal yra dar ir blogiau. O, žmonės visgi bėga, nes kentėti be galo jėgų neužtenka. Ir šiuo atžvilgiu lietuviai nesudaro išimties.

A. Marčenko ("Mano parodymai", 54-56 pusl.) rašo: "Čia pat, 10-me lagerio punkte sėdėjo vienarankis lietuvis Ričardas K. (toliau paaiškėjo, kad jo pavardė buvo Kėkštas, O.U.). Jis dalyvavo pabėgime ir papasakojo man kaip jį pagavo. Jie trise, 3 lietuviai, pasišalino nepastebėti sargybos lauko darbų metu. Juos tik tada pastebėjo, kai jie buvo jau gerokai toli, prie miško. Į juos buvo paleista ugnis, tačiau jie buvo per toli. Sargyba iššaukė automatininkus, miškas buvo apstatytas ir kareiviai pradėjo jų ieškoti su šunimis. Šunys greitai surado pėdas, ir Ričardas su draugais išgirdo šunų lojimą. Jie suprato, kad pabėgti nepasiseks, bet visgi pamėgino slėptis. Du iš jų įsilipo į ąžuolą, o Ričardas pasislėpė lapų krūvoje (mat, bėgta buvo rudenį). Jis nespėjo net kaip reikia apsikloti lapais, kai pasirodė 2 automatininkai su šunimis. Šunys ėmė bėgioti aplink ąžuolą ir draskyti jo žievę priešakinėmis kojomis. Atbėgo dar 6 automatininkai ir karininkas su pistoletu rankoje. Pabėgėlius jie pastebėjo medyje ir karininkas sušuko:

"Laisvės panorėjote,...mat, nulipk!"

(bus daugiau)

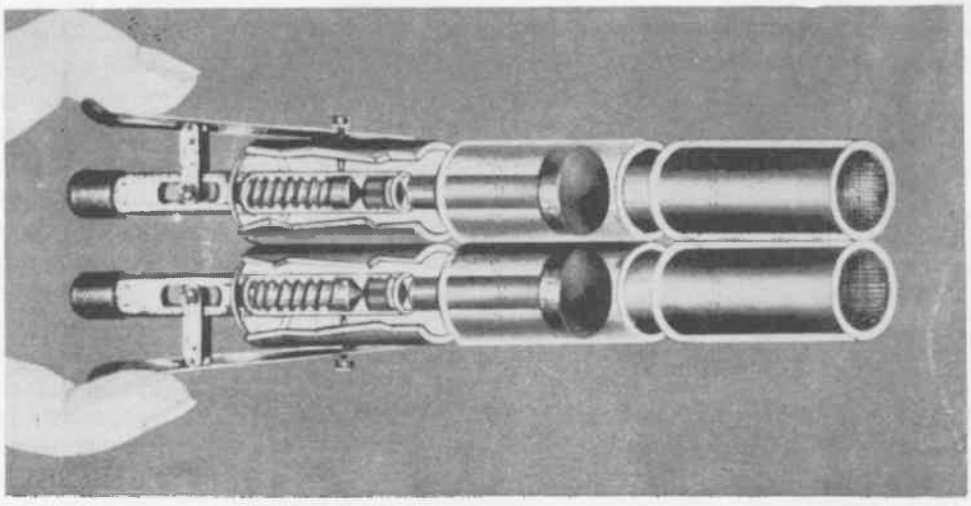

Veiksmingas komunistinių žudikų ginklas. Juo žudoma tyliai ir užtikrintai. Ciankalio dujos iš 2 m. atstumo paleistos į veidą nužudo žmogų nepalikdamos jokių pėdsakų.

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis
1561 Holmes Ave.
Racine, Wisc.

Lietuvos Šaulių Sąjunga tremtyje

K. MILKOVAITIS

Po II Pasaulinio karo atkūrus Lietuvos Šaulių Sąjungą laisvajame pasaulyje, ji atkūrėjų buvo pavadinta "Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyje". Atsiradus, betgi, nuomonių, kad žodį "Tremtyje" reikėtų pakeisti žodžiu "Išeivijoje", atseit, pavadinti "Lietuvos Šaulių Sąjunga Išeivijoje", šis klausimas buvo svarstytas CV-bos posėdyje, įvykusiame 1970 m. rugsėjo mėn. 5 d., Dainavoje.

Kadangi žodžio "Išeivijoje" šalininkai konkretaus pasiūlymo savo nuomonei sutvirtinti nepatiekė, tai, plačiau argumentuodamas, aš siūliau žodį "Tremtyje" palikti. Šis siūlymas be prieštaravimų buvo priimtas.

Atsiranda, betgi, dar ir dabar nuomonių, jog, esą, žodis "Tremtyje" dabar jau nebetinka ir jį reikėtų pakeisti kokiu kitu, daugiau priimtinu žodžiu.

Tikriausiai, nebūtų jokio nuomonių skirtumo, jei mūsų organizacija ir čia (Amerikoje ir Kanadoje) vadintųsi vardu: Lietuvos Šaulių Sąjunga. Bet kadangi jos atkūrėjai rado reikalo pridėti žodį "Tremtyje", tai reikia manyti, kad jie tai darė su tikslu. Ir, pagalvojus, tas tikslas pasidaro aiškus ir remtinas. To tikslo pagrindinės mintys, kuriomis aname CV-bos posėdyje savo siūlymą rėmiau, yra šios:

Kas yra "Išeivija" ir kas yra "Tremtis"?

Pėteraičio ir Skardžiaus-Barzduko-Laurinaičio žodynai *išeivį*, taip pat, vadina *emigrantu*. Amerikietiškasis "Webster's Dictionary", paminčiui išvertus, emigrantu vadina asmenį, kuris *laisvu noru* apleidžia savo kraštą, tikslu įsikurti kitame. Vokiečiai vadina: "Auswanderer". Naujasis kraštas tad tampa išeivio-emigranto *laisvai*pasirinkta tėvynė. *Išeivis neturi intencijos kada nors grįžti į savo gimtąjį kraštą.*

Iš to žodis "Išeivija".

Žodis "Tremtis", Skardžiaus-Barzduko-Laurnaičio žodyne gretinamas su "Ištrėmimas" (lot. Exilium) Exilium angliškai yra "Exile". "Webster's Dictionary" žodį "exile", mintį išvertus į lietuvių kalbą, paaiškina štai kaip:

a) *Ištrėmimas* iš gimtojo krašto, kuris iššauktas *spaudimo* ar *apystovų*.

b) Pašalinimas iš gimtojo krašto pagal autoritetinį *įsakymą*.

c) Asmuo (ar organizacija, mano palyg.), *priverstas-a* apleisti savo gimtąjį kraštą, ir t.t.

Vadinasi, "Tremtis" yra vieta (ar kraštas), į kurį-ią asmuo (ar organizacija) yra patekęs-usi ne savo laisvu noru, bet *prievartos* veikiamas-a. Toji prievarta nebūtinai turi būti fizinė. Tremtinio intencija yra, sąlygoms pasikeitus, *grįžti į gimtąjį kraštą*.

Lietuvos Šaulių Sąjungos teisėti namai yra nepriklausoma Lietuva! Ji ten gimė, ten augo ir bujojo, Lietuvos suverenumo apsaugos sustiprinimui ji buvo įkurta. Komunistinis režimas 1940 m., ne tik uždraudė ir uždarė LŠS-gą, bet jos narius areštavo, kankino, trėmė Sibiran, žudė. Vadinasi, okupantas — laikinasis Lietuvos šeimininkas, prieš LŠS-gą ir jos narius panaudojo brutalę *prievartą* ir *smurtą*.

Norėdama savo egzistenciją tęsti, LŠS-ga neturėjo teisės tai daryti namie — savame krašte, tad buvo *priversta* savo kraštą apleisti ir laikinai įsikurti TREMTYJE.

Žinoma, termino "Tremtyje" prasmę kito pakaitalo naudai galima mėginti nuneigti, iškreipti ar sušvelninti. Bet toks užsimojimas būtų ne mūsų, o priešo — okupanto naudai. Anuomet apleisdami Tėvynę mes visi jautėme, kad esame artėjančio priešo *verčiami* pasitraukti ir tylomis savo širdyse prisiekėme su juo kovoti už Lietuvos laisvę. Neduokime tad okupantui nė akimirkos pagalvoti, kad mes šauliai, čia — svetur įsikūrę taip apsipratome ir jo mūsų organizacijai bei jos nariams padarytas nuoskaudas tiek primiršome, kad net susiradome jai naują, pastovią tėvynę — Išeiviją. Nedarykime to štai kodėl:

1) Sudarytumėm okupantui įspūdį, kad laikas baigia užgydyti mūsų žaizdas.

2) Pakeitę "Tremtyje" į "Išeivijoje" mes netiesiogiai paskelbtumėm pasauliui:

a) Kad laikome LŠS-gą laisvu noru Tėvynę apleidusią.

b) Automatiškai dispensuotumėm okupantą nuo bet kokios LŠS-gai padarytos skriaudos ir nuimtumėm nuo jo raudonos kaktos nusikaltėlio antspaudą.

Ir kokia tai būtų trumparegiška nesąmonė!

"Na, ar ne taip?" A. Budreckas dėsto V. Išganaičiui (k.) ir P. Petrušaičiui (vid.), apsilankiusiam "Vytauto Didžiojo" š. k. koncerte Čikagoje. Nuotr. C. Genučio.

ŠAULIŲ KONCERTAS — BALIUS

"Vytauto Didžiojo" šaulių kuopa birželio 3 d. Vyčių salėje, Čikagoje, surengė koncertą-balių. Salė buvo perpildyta svečiais.

Meno kuopelės vadovas J. Petrauskas pristatė moterų seksteto vadovę muz. R. Ditkienę ir dainininkes: A. Kavaliūnienę, E. Kružikienę, S. Petrušaitienę, B. Kuliavienę, I. Tamulėnienę ir O. Kažemėkaitienę.

Sekstetas puikiai atliko programą. Jos savo žaviais balsais kerėjo klausytojus ir užtarnautai susilaukė daug katučių. Seksteto vavovei ir dainininkėms buvo įteikta gėlių. Jas įteikė M. Dapkienė ir J. Dikšienė. "Vytauto Didžiojo" š. kp. pirm. V. Išganaitis padėkojo sekstetui už gražiai atliktą meninę programą. Jis savo kalboje dainininkes prilygino prie lakštučių, kurios pavasarį čiulbėdamos visus mus Lietuvoje linksmino ir žavėjo.

Po meninės programos buvo patiekta karšta vakarienė su užkandžiais, kuriuos paruošė k. v. S. Cecevičienė, talkininkaujant sesėms šaulėms.

Į koncertą-balių iš Racine buvo atvykęs "T. Trimito" redaktorius Petras Petrušaitis. Jis yra ir Kęstučio šaulių kuopos pirmininkas. Buvo malonu pasimatyti ir su juo pabendrauti.

Orkestrui grojant pasišokta ir pasilinksminta.

Šis kultūrinis parengimas davė progos ne tik dvasiniai pagyventi, bet ir susitikti, pasimatyti ir su iš toliau atvykusiais pasikalbėti. Šis kultūrinis parengimas liks ilgai mūsų nepamirštas.

Seksteto dainininkėms ir jo vadovei muz. R. Ditkienei nuoširdus, šauliškas dėkui.

Algirdas Budreckas

DETROITO ŠAULIŲ IŠVYKA KODAČIŲ VASARVIETĖN

Atgaivos, saulės spindulių ir gryno oro ieškodami, Detroito šauliai 1972 m. gegužės 28 d. (sekmadienį) gana gausiai suplaukė į Kodačių vasarvietę paežeryje, 16228 Haviland Beach Rd., Linden, R 1, Michigan. Tai žavinga, ąžuolais ir kitais lapuočiais supama vietovė. Kiekvieną sekmadienį į čia suvažiuoja daugybė saulės, žaliuojančios gamtos ir vandens mėgėjų, poilsio ieškotojų.

Šią iškylą suorganizavo Jūros šaulių "Švyturio" kuopos valdyba, kuriai pirmininkauja ltn. Mykolas Vitkus.

Kadangi šią dieną buvo ir kitur suruoštų išvykų (pvz. SLA 200 kp. Šadeikių sode) tai dalyvių tesusilaukėme iš "Švyturio" ir "Stasio Butkaus" šaulių kuopų apie 60.

Jau nuo 9 val. ryto ėmė poškėti šaudymo sporto mėgėjų šūviai į išstatytus taikinius (o, Kodačių vasarvietėje yra įrengta 22 kalibro šautuvams tikrai gera šaudykla!). Kiti su meškerėmis prie ežero viliojo žuveles. O, saulė tviskėjo, šildė ir džiugino įvairiausiais vandens, gėlių, miško žaliuojančios lapijos kvapais.

Jau apie 12 val. atvyko iš Flint, Mich. gen. J. Černiaus su ponia ir rašytojas Balys Gražulis su ponia. Jam, šių metų pradžioje, buvo padaryta sunki širdies — koronarinių arterijų operacija. Operacija pavyko. Rašytojas Gražulis išeina pensijon ir vėl bandys įsijungti į lietuvių rašytojų šeimą. Linkime jam pasireikšti, jei ne romanu, tai novelėmis, ar apysakomis. Mes jo tikrai pasigedome ir pasiilgome. Po šaudymų, po 3:00 val., šeimininkai rengėjai, Marija ir Juozas Kinčiai, švyturiečiai, paruošė ir apkrovė valgiais ir vaisvandeniais stalus, talpinančius apie 60 svečių: daugiausia "Stasio Butkaus" ir "Švyturio" kuopų šaulių.

Tad galutinė išvada darytina tokia:

"Išeivija" ir "Tremtis", analogiškai vertinant, randasi diametraliai priešinguose poliuose, todėl nesugretinami ir vienas kito pakeisti negali. Kitais žodžiais, kur mes, paskiri individai, gyvename: tremtyje ar išeivijoje ir kaip save norime vadinti: pabėgėliais, tremtiniais, išeiviais, ar dar kitokiais, yra kiekvieno paskiro tautiečio sąžinės reikalas. Tačiau, kur šiuo metu mūsų organizacija — pati institucija randasi ir kaip ji turi būti vadinama — tuo klausimu negali būti dviejų nuomonių: LIETUVOS ŠAULIŲ SĄJUNGA TREMTYJE!

Būtų pravartu išgirsti S-gos atkūrėjų nuomonę tuo klausimu.

Jauki šauliška nuotaika. Klegesys. Pietų metu visus atsilankiusius šaulius ir ne šaulius pasveikino "Švyturio" kuopos pirm. ltn. M. Vitkus ir palinkėjo sekančioje šauliškoje išvykoje pas Kodačius, gražioje gamtos aplinkoje, ir vėl apsilankyti.

Šaudymo vadovas š. V. Kniūra pranešė šaudymo rezultatus. Šaudė 31 šaulys ir šaulė. Bet tai buvo tik eilinės šaudymo pratybos, be jokių apdovanojimų taurėmis surinkusiems daugiausia taškų "St. Butkaus" kp. š. Stasys Leonavičius pasiekė iš trijų padėčių, gulom, klūpom ir stačiom (po 20 šūvių), 519 taškų.

Reikia išreikšti padėką ir pagyrimą "Švyturio" kuopai, kad norintiems šaudyti, nuo jauniausio iki vyriausio, taip pat ir moterims leidžiama šaudyti gerais taikliais kuopai priklausančiais sporto šautuvais ir kiekvienam buvo paskirta po 60 šovinių be jokio atlyginimo. Tai gražus šauliškas pavyzdys!

Prie stalo dar kalbėjo: gen. J. Černius, mjr. Kaz. Daugvydas (kuopos garbės narys), V. Mingėla (LŠST c.v. Spaudos informac. vadovas) iškėlė ir pabrėžė Šaulių s-gos Spaudos ir Kultūros Fondo ugdymo svarbą: *"Tenebūnie nė vieno šaulio nepaskyrusio Šaulių Fondui bent vieno dolerio!"* Jis pranešė, kad iki šiol daugiausia Fondui paskyrė: *gen. K. Musteikis* 250 dol., *Elena ir Ged. Rugieniai* iš Tillenburgo, Kanada — 225 dol.; — pavyzdžiu jis iškėlė senelį detroitietį *š. Juozą Tamošiūną*,, kuris yra aukščiausią sumą paskyręs iš detroitiečių, būtent, 100 dolerių. Be to, visų vardu išreiškė padėką Marijai, ir Juozui Kinčiams už skanių pietų paruošimą. Tarė ačiū, LŠST c.v. moterų vadovė, K. Kodatienė už tokį gausų apsilankymą vasarvietėje. Ji prieš keletą mėn. parašė trumpą, poezijos žiedais išpuoštą, eiliuotą vaizdelį "**Partizanų 'dvasios**".

Štai, keli žodžiai iš to vaizdelio:

Ant Nemuno kranto tarp pievų žalių
Ten gimė jaunystė svajinga.
Oi, kiek atminimų prasmingų, gražių—
Tėvyne, tu mano didinga!

Mūsų drąsa jau pražuvo . . .
Esam tiktai baltos vėlės —
žydinčios miškely gėlės:
Esam dvasios partizanų —
Miško brolių kankinių.

Šio vaizdelio pabaiga byloja:
Tik po audros laisva krūtinė,
Laisvai, kaip paukštis suplasnos,
tik po audros ir tu, Tėvyne,
Išeisi kurt dienos laimingos
ir šviesios . . .

Ateis diena, sugrius vergijos uolos,
aidės padangėj džiugesio balsai.
Klausyk, išgirsk, šalie artojų,
Greit laisvės rytas sudienos.

Šis šaulės K. Kodatienės vaizdelis, kaip kokia sudramatinta legenda, tiktų vaidinti bet kurios tautinės šventės proga scenoje, o taip pat ir per radiją. Veiksmas vyksta Rambyno kalne. Dekoracijos — miškas, kalnas, Nemunas teka . . . Tačiau iki šiol kalbamas vaizdelis dar niekur — jokiame laikraštv nebuvo paskelbtas. Gal bus "Kary"?

-o-

Ateity tokiose iškylose, šauliai galėtų kuo nors meniškai pasireikšti. Turime savų poetų, žurnalistų ir rašytojų. Galėtume padainuoti ir ąžuolų pavėsyje dramatiniu, bei poetiniu balsu pabyloti. Tokias iškylas ne tik pramogomis, bet raštijos kūryba, dainomis, deklamacijomis paįvairinti ir įprasminti. Juk Lietuvos Šaulių sąjungos kūrėjas V. Pūtvys "Trimite Nr. 1 pabrėžė: "Ne vien ginklu ginsi Tėvynę".

Pagalvokime, ar negalėtume, kad ir vasaros metu, šauliškas pramogas paįvairinti, ką nors nauja įnešti, meniškais žiburėliais papuošti ir įdomiu turiniu pradžiuginti šauliškas širdis.

Šaulys

KLEVELANDO ŠAULIŲ VEIKLA

Sausio 30 d. paminėtas Klaipėdos krašto sukilimas Š. J. Krygeris, buvęs Kauno prokuroras, skaitė paskaitą apie patį sukilimą, o š. J. Baublys, LŠST centro vald. sekretorius — apie kuršių kovą dėl Lietuvos pajūrio. Ž. Kliorytė perskaitė Klaipėdos krašto manifestą. Meninę dalį atliko jaunos pianistės — D. Sušinskaitė, Čyvaitė ir Gruzdytė.

Išvakarėse kuopos pirm. dr. K. Pautienis, per lietuvišką radio, kalbėjo apie Klaipėdos krašto sukilimą ir jo reikšmę Lietuvai.

Lietuviškoje spaudoje apie sukilimą rašė š. J. Krygeris ir š. dr. K. Pautienis.

Kovo 22 d. š. dr. K. Pautienis kalbėjo per lietuvišką radio apie Vladą Pūtvį, jo mirties 43-jų metinių prisiminimo proga ir taip pat parašė apie tai straipsnį į "Dirvą".

Balandžio 9 d. buvo suruoštos šaulių I. ir J. Kapčių išleistuvės, Lakeside Yacht klube. Kapčiai buvo labai veiklūs šauliai. Jiedu buvo šaulių kuopos vėliavos mecenatai, o Irena Kapčienė buvo ir vėliavos krikšto motina. Išvyko nuolatiniam apsigyvenimui į Floridą.

Gegužės 7 d. šaulių moterų sekcija, talkinama šaulių, suruošė iškilmingą Motinos minėjimą. Paskaitą skaitė š. istorikė Stef. Kaunelienė, "Šaulės Tremtyje" redaktorė. Meninę dalį atliko š. Onos Mikulskienės vadovaujamas kanklių ansamblis.

Į minėjimą buvo atvykęs S-gos pirmininkas š. V. Tamošiūnas ir pasakė Motinos dienai pritaikintą žodį.

Minėjimas pasibaigė suruoštomis vaišėmis.

Gegužės 14 d. šauliai atliko šių metų šaudymo pratimus 30 mylių nuo Klevelando, Meinsfield, Ohio. Šaudyme dalyvavo — dr. K. Pautienis, muzikas Alf. Mikulskis, K. Bruožis, M. Smelstorius ir kiti.

Gegužės 21 d. šaulių kuopa, susitarus su Amerikos Vėžio draugija, parodė Klevelando visuomenei filmą apie vėžio ligą ir jos pasekmes.

Filmos paaiškinimus davė dr. K. Pautienis.

Tai pusmetinė Klevelando "Kar. Ant. Juozapavičiaus" šaulių kuopos veikla. Kuopos valdyba — dr. K. Pautienis — pirm., O. Mikulskienė — šaulių moterų sekcijos vadovė, J. Jakubaitis — vicepirm., K. Bruožis — iždininkas ir J. Krygeris — narys spaudos ir informacijos reikalam.

Klevelando šauliai šaudymo pratybose, gegužės 14 d. Iš k.: K. Bruožis, M. Smelstorius, J. Papirtis ir A. Mikulskis.

Hamiltono šauliai kandidatai prisiekia: Iš k.: Adelė Lukošiūtė, Valius Sakalauskas, Laima Deksnytė; P. Kanopa — kp. pirmin. ir mons. J. Tadarauskas prisaikdina.

ŠAULIŲ ŠVENTE HAMILTONE

Gegužės mėn. 6-7 dienomis įvyko Kanados šaulių rinktinės suvažiavimas ir Hamiltono "DLK Algirdo" šaulių kuopos penkmečio minėjimas.

Rinktinės suvažiavimą atidarė, 2 val. p. p., š. Stp. Jakubickas, rinktinės pirmininkas. Jame dalyvavo — Toronto, Montrealio, St. Catharines, Dehli ir Hamiltono šaulių kuopų vadovai bei kuopų atstovai. Aptarti uniformos devėjimo, spaudos, sporto, pareinamosios taurės, tarpusavio sugyvenimo bei kiti šaulių organizacijos aktualūs reikalai.

6 val. p. p.,Jaunimo Centro salėje pradėdas "DLK Algirdo" šaulių kuopos penkmečio minėjimas, kurį atidarė kuopos pirm. š. P. Kanopa. Invokaciją sukalbėjo kuopos garbės šaulys prel. dr. J. Tadarauskas. Toliau, kp. pirm. P. Kanopa padarė kuopos veiklos apžvalgą.

Algirdiečius penkmečio proga sveikino: LŠST CV atstovas š. Stp. Jakubickas, kuopų pirmininkai — St. Jokūbaitis, A. Mylė, Vl. Rušas, A. Šetikas ir A. Urbonavičienė, Hamiltono LB apl. pirm. K. Mileris ir L.V.S. Ramovės vietos skyriaus pirm. K. Mikšys.

Raštu sveikino: LŠST CV pirm. š. V. Tamošiūnas, S-gos garbės narys Al. Mantautas, šaulių moterų vadovė š. K. Kodatienė, krašto LB CV pirm., inž. Eug. Čuplinskas, J. Daumanto š. kp. pirm. š. kpt. Osv. Žadvydas, Klaipėdos jūros š. kp.pirm. š. K. Klinauskas ir Hamiltono skautų vadovas A. Tumaitis.

Už nuopelnus Lietuvai LŠST Šaulių Žvaigždės medaliais buvo apdovanoti š. Marcijonas Juodelis ir š. Stasė Petkevičienė. Medalius prisegė apdovanotiems LŠST CV I-sis vicepirm. š. Stp. Jakubickas.

Hamiltono mergaičių choras "Aidas" šaulių šventėje.

"D. L. K. Algirdo" š. kp. šauliai apdovanojami medaliais: Iš k.: Marcijonas Juodelis, Stepas Jakubickas — prisega medalį, Stanislova Petkevičienė, kp. pirm. P. Kanopa.

Prel. dr. J. Tadarauskas prisaikdino tris naujus šaulius: L. Deksnytę, A. Lukošiūną ir V. Sakalauską.

Kanados, Lietuvos, šaulių kuopų ir karo veteranų vėliavomis papuoštoje salėje įvyko koncertinė programa, kurią atliko sol. V. Verikaičio vadovaujamas Hamiltono mergaičių choras "Aidas".

Ypač visiems patiko ta programos dalis, kurioje su choru dainavo ir sol. V. Verikaitis.

Po koncertinės programos prasidėjo vaišės ir šokiai. Už baro darbavosi šauliai St. Žioba ir Br. Milašius, o virtuvėje sesės šaulės — St. Petkevičienė, St. Kanopienė, Ev. Daugilienė ir Deksnienė.

Sekmadienį, 11 val. prieš piet, šauliai su vėliavomis susirinko į "Aušros Vartų" parapijos bažnyčią, kur jiems pamaldas su "libera" laikė ir šventei pritaikintą pamokslą pasakė prel. dr. J. Tadarauskas.

Po pamaldų buvo padėtas vainikas prie kryžiaus pagerbti žuvusius šaulius. Čia žodį tarė Lietuvos konsulas dr. J. Žmuidzinas ir S-gos vardu — š. Stp. Jakubickas.

Dvi dienas trukusios iškilmės buvo užbaigtos kavute ir užkandžiais Jaunimo Centro patalpose.

J.P.

APDOVANOJIMAI

Už nuopelnus Lietuvai ir našią veiklą Šaulių Sąjungoje apdovanoti:

Šaulių Žvaigždės ordenu — skautininkas Vincas Piečaitis, Montrealyje, š. Jurgis Baublys, "Švyturio" j. š. kp. ir š. Stanley Balzekas, Vytauto Didžiojo š. kp.

Šaulių Žvaigždės medaliu — š. Aldona Urbonavičienė ir š. Bronius Kirstukas, "Neringos" j. š. kp., Kazys Spakauskas, "Švyturio" j. š. kp., š. Stasė Cecevičienė ir š. Algirdas Budreckas, "Vytauto Didžiojo" š. kp.

(LŠST CV aplinkraštis Nr. 2, 1972).

Šiaurės Amerikos Fizinio Lavinimosi ir Auklėjimo Sąjunga pakvietė šaulių šaudybos sporto sekcijas įsijungti į ŠAFLA S-gą. Nutarta kvietimą priimti.

S-gos garbės nario Vl. Išganaičio pastangomis Stanley Balzeko muzėjuje, Čikagoje, prie karinio skyriaus pradėtas ir šaulių skyrius, kuriame yra Vlado Pūtvio portretas. Šauliai raginami savo eksponatais tą skyrių plėsti.

1973 m. balandžio mėn. antroje pusėje šaukiamas visuotinis LŠST atstovų suvažiavimas. Pagrindiniai suvažiavimo uždaviniai išrinkti S-gos vadovybę ir nustatyti tolesnes veiklos gaires. Yra rimtų siūlymų sudaryti S-gos vadovybę prie Atlanto, kur veikia, Bostono, Brocktono, New Yorko ir Worcesterio šaulių kuopos.

A. a. š. Balio Pupalaigio LŠST statuto pakeitimo ir papildymo projektą studijuoja š. teisininkas Marijonas Šnapštys.

1972 m. šaulių žurnalistų apdovanojimo komisija sudaryta iš "J. Daumanto" š. kp., Los Angeles. Į ją įeina šauliai: Stasys Paltus, Vaclovas Prižgintas ir Algirdas Gustaitis.

Jūros šaulių dalinys Toronte išaugo į kuopą ir pasivadino "Baltija". Kuopos visuotiname susirinkime 1972 m. kovo mėn. 12 d. išrinkta nauja valdyba. Pirm. — j.š. Vladas Ruša. Valdyba — Jonas Šimkus, Teodoras Galinis, Vytautas Keturakis ir Petras Meškauskas.

"Jono Vanagaičio" š. kp. sausio mėn. 16 d. susirinkime išrinko naują valdybą. Pirm. — š. kpt. Albinas Šležas. Valdyba — Stasys Rackevičius, Algirdas Makaitis, T. Janukėnas, D. Nikolskis ir Angelė Vakauzienė.

Susirinkimo metu buvo paminėta Klaipėdos sukilimo sukaktis.

"Gen. T. Daukanto" jūros š. kp. Čikagoje, 1971 m. gruodžio mėn. 12 d. išrinko naują valdybą. Pirm. — j. š. Bronius Klimavičius. Valdyba — J. Klimas, N. Martinkus, L. Klimienė, K. Pumputis, V. Navickas ir M. Maksvytis.

J. š. Mykolas Maksvytis išrinktas kuopos garbės šauliu.

Worcesterio šaulių kuopa pasivadino "Dr. Vinco Kudirkos" vardu. Jai vadovauja muzikas Albertas Mateika.

"Neringos" j. š. kuopa Montrealyje 1972 m. balandžio mėn. 15-16 dienomis pašventino savo vėliavą. CV ir S-gos pirmininką atstovavo CV vicepirm. š. K. Milkovaitis ir skaitė paskaitą. Iškilmėse dalyvavo CV jūros šaulių vadovas M. Vitkus, Kultūrinės savaitės vadovas š. J. Stašaitis, š. Albertas Mateika, j. š. M. Maksvytis, j.š. B. Klimavičius ir eilė kitų. Iškilmės praėjo darniai ir didingai. Vėliavą pašventino ir šaulius prisaikdino klebonas Zaremba.

"L. K. Mindaugo" š. kp. Montrealyje 1972 m. kovo mėn. 5 d. išrinko naują valdybą. Pirm. — š. Stasys Barauskas. Valdyba — J. Bulota, S. Reutas, V. Sušinskas, B. Kasparavičius, B. Bagdžiūnas, J. Jukonienė, J. Šiaučiulis ir R. Sušinskienė.

Kuopos vaidybos sekcija, su dideliu pasisekimu, sausio 15 d. pastatė pjesę — Partizano Motina. Šį vaidinimą matysime Kultūrinėje savaitėje Kennebunkporte.

"DLK Gedimino" š. kp. Dehli, Kanadoje metiniame susirinkime perrinko valdybą. Pirm. — š. Stp. Jakubckas. Valdyba — G. Rugienis, Alf. Rudokas, Juzė Žiogienė ir J. Rimkus.

Balandžio 15 d. šauliai su medžiotojais suruošė "Varpo" choro koncertą, kuris labai pasisekė.

"Švyturio" j. š. kp. sausio 30 d. sušaukė visuotiną susirinkimą, kuriame š.m. mjr. Kazys Daugvydas buvo išrinktas kuopos garbės šauliu.

Balandžio 22 d. suruošė linksmavakarį su konkursiniais šokiais. Grojo "Švyturio" kuopos orkestras.

Redaguoja S. KAUNELIENĖ, 531 W. Grand Blvd., Detroit, Mich. 48216

JAUNŲJŲ ŠAULIŲ PAREIGOS JAUNIMO METAIS

Vis daugiau ir daugiau jaunuolių stoja į šaulių s-gą. Auga atskirų kuopų Jaunimo sekcijos. Vyresnieji šauliai džiaugsmingai juos priima į savo eiles. Sveikintinos Centro v-bos ir kuopų vadovų pastangos įtraukti jaunimą į pozityvų darbą ir paruošti būsimuosius kuopų bei s-gos vadovus, nes visi labai gerai žinom, kad be prieauglio organizacijos merdi ir miršta.

Jūs, jaunosios šaulės ir šauliai, gyvenate laisvame krašte, kur įstatymai garantuoja kiekvienam kalbos, spaudos ir kitokias laisves. Galite kalbėti, rašyti ir Dievą garbinti sava lietuvių kalba. Galite veikti savose organizacijose. Jums labai sunku įsivaizduoti gyvenimą už geležinės uždangos, kur žmonės neturi pagrindinių žmogaus laisvių.

Turėdami laisvą apsisprendimo teisę, privalote būti sąmoningi lietuviai, Lietuvos ir lietuvių tautos teisių gynėjai, josios advokatai. Privalote kiekviena proga priminti pasaulio valdovams ir žmonėms, kaip buvo pavergta kultūringa ir sena lietuvių tauta, kaip žiauriai ji naikinama, kad ten žmonės neturi pagrindinių žmonių teisių.

Būdami šauliai, vykdydami gyvenime s-gos obalsį "Visa Nepriklausomai Lietuvai", vadovaukit kovai dėl Lietuvos laisvės. Esame negausūs skaičiumi, bet tvirti dvasia. Juk ir 1918 metai, kai buvo paskelbta Lietuvos nepriklausomybė, lietuviai buvo išsiblaškę įvairiuose kraštuose, o tačiau Taryba ryžosi ir paskelbė Nepriklausomybės Aktą, o negausūs savanorių ir šaulių būriai jį apgynė.

Skaisčiu pavyzdžiu tešviečia jums okupuotos Lietuvos jaunimas. Po 32-jų vergovės metų, gimę ir užaugę komunistinėje santvarkoje, jie davė gražiausius tėvynės meilės, didvyriškumo ir pareigingumo pavyzdžius. Romo Kalantos susideginimas, jaunimo sukilimas Kaune ir nežinomo jaunuolio (Stonio?) susideginimas Varėnoje parodo, kad tai ne paskiri impulsyvūs įvykiai, bet organizuotas ir apgalvotas bandymas atkreipti laisvojo pasaulio dėmesį į prie kryžiaus kalamą Lietuvą, į žudomą tautą. Žinios apie tuos įvykius išmargino pasaulinės spaudos puslapius, nuskambėjo radijo bangomis ir priminė pasauliui, kad nors didžiųjų valstybių nurašyta ir pamiršta, Lietuva tebėra gyva ir tai lengvai nesileidžia palaidojama.

"Tačiau, nors Kremlius deportavo tūkstančius lietuvių intelektualų į Sibirą, nepajėgė užslopinti nacionalizmo toj mažoj Pabaltijo valstybėj. Lietuvių patriotizmo ugnis taip lengvai neužgesinama. Vieno eksperto teigimu, lietuvių patriotizmo banga sovietus užklupo netikėtai ir jie ją užgniaužė. Jie neleis, kad Lietuva taptų antrąja Čekoslovakija", — rašo korespondentas Newsweek žurnale, š. m. birželio 26 d., nr. 38, 39 psl.

Mūsų visų, bet ypač jūsų, jaunieji šauliai, o juo labiau šiais Jaunimo metais, pareiga budėti, sekti įvykius, informuoti svetimtaučius ir kovoti, kad Lietuva taptų laisva, kad ir vėl joje galėtų laisvai gyventi ir kurti pavergtieji — sesės, broliai lietuviai. Jūs čia gimėt, čia einat aukštuosius mokslus, būsit pirmūnai įvairiose srityse, todėl ir jūsų žodis daug svaresnis už mūsų — mokslus baigusių tėvynėje, su akcentu angliškai kalbančių. Taip pat, tenebūna šaulių tarpe prarajos tarp vyresniųjų ir jaunesniųjų. Esame per maža tauta, kad savo tarpe skaldytumėmės. Jaunimo energija, veržlumas, vyresniųjų žinios ir patirtis privalo tarnauti bendram reikalui - *Visa Nepriklausomai Lietuvai!* Tik gerbdami vieni kitus, skaitydamiesi su kitų nuomonėmis, neaukštindami savo "aš", būsime stiprūs ir savo tikslo pasieksime.

Mes, vyresnieji, tikim, kad jūsų širdyse liepsnoja Lietuvos meilė ir kad jūsų visi darbai skirti šviesiai Lietuvos ateičiai. Nesiblaškydami, nesvyruodami, vieningi šauliai iškovos Lietuvai laisvę.

"Šaulė Tremtyje" laukia kultūrinės savaitės aprašymų, žinių, nuotraukų. Sesės ir broliai, kurie dėl vienokių ar kitokių priežasčių kultūrinėje savaitėje negalėjo dalyvauti, tik iš dalyvių galės sužinoti, kas ten vyko, kokios nuotaikos viešpatavo, kokios gairės ateičiai nustatytos ir kas numatyta padaryti. Laukiame žinių!

"STASIO BUTKAUS" KUOPOS ABITURIENTŲ PAGERBIMAS

Šį pavasarį Detroito ir apylinkių aukštesniąsias mokyklas baigė viena kuopos jauna šaulė Rita Simutytė ir trys šauliai: Jonas Leonavičius, Jonas Naujokaitis ir Antanas Šiurkus, jaunesnysis. Kuopos valdyba birželio 11 d. savo abiturientus gražiai pagerbė ir apdovanojo. Pagerbime taip pat dalyvavo abiturientų tėveliai, kuopos Jaunimo sekcijos vadovas Robertas Selenis, keli jauni šauliai ir dovanų mecenatai: Feliksas Blauzdys, Jonas Butkus, Juozas Mačiulaitis ir Vincas Tamošiūnas, kurie kiekvieną abiturientą apdovanojo Lietuvių Enciklopedijos anglų kalba pirmuoju tomu. Kuopos valdyba kiekvieną apdovanojo auksiniu šaulių ženklu, o tėveliai prižadėjo užprenumeruoti kitus enciklopedijos tomus. Geram kuopos šaudytojui Antanui Šiurkui, jr. sporto vadovas Vladas Simutis įteikė dėžę šovinių. Kad ateitis būtų sėkminga ir graži, visi išgėrė po taurę šampano. Tiek abiturientai, tiek jų tėveliai buvo patenkinti tokiu gražiu pagerbimu ir dovanomis. Atrodo, kad abiturientų pagerbimas "Stasio Butkaus" kuopoje jau virto tradicija.

NAUJA ŠAULĖ

Šių metų abiturientė Rita Simutytė pasekė savo tėvelio, kuopos Sporto sekcijos vadovo, Vlado Simučio pėdomis, ir, baigusi Redfordo gimnaziją, įstojo į "Stasio B utkaus" kuopos Jaunimo sekciją. Rita gera sportininkė, žaidžia sporto klubo "Kovas" tinklinio komandoje, sėkmingai gina klubo spalvas įvairiose rungtynėse, yra "Gabijos" tunto skautė, gyva ir judri lietuvaitė. Reikia tikėtis, kad savo gyvumu Rita užkrės visą Jaunimo sekciją.

Sėkmės, Rita, universitete ir našaus darbo Šaulių s-goj.

SKAUDI NELAIMĖ

Š. m. birželio pradžioje, Honolulu, Havajuose, buvo sunkiai sužeista "Stasio Butkaus" kuopos sesė Aldona Tamulionienė. Ji su vyru Robertu nuvažiavo pas dukrą Audronę ir žentą praleisti atostogų ir pasidžiaugti pirmuoju vaikaičiu Andriuku. Važiavo apsipirkti. Sustojus prie raudonų šviesų, į jų automašiną smogė greit važiavęs girtas vairuotojas. Visi buvo sužeisti. Labiausiai nukentėjo sesė Aldona. Jai teko net porą mėnesių ant nugaros išgulėti. Nors skausmų kamuojama, tačiau, sesė Aldona dar ıanda jėgų artimiesiems nuraminti ir prajuokinti. Viename savo laiškelyje, kuriuos rašo gulėdama, ji nupiešia save lovoj gulinčią, o kitoje laiškelio pusėje — jau pasveikusią ir baletą šokančią. Šauliška kovingumo dvasia padės sesei Aldonai visiškai pasveikti ir grįžti į savo namus. Sveikatos ir ištvermės, sese Aldona!

Jei sesės ar broliai norėtų jai laiškais palinkėti greit pasveikti, tai jos adresas yra: Aldona Tamulionis, Queen Medical Center, 1301 Punch Bowl, Room 412, Bed 8, Honolulu, Hawaii.

— — —

Gegužės 30 dieną "Stasio Butkaus" kuopos p-kas V. Tamošiūnas, Elžbieta Jodinskienė, S. Kaunelienė ir Kazimieras Sragauskas aplankė Detroito Holy Sepulcher kapinėse kapus: garbės nario dr. kun. Igno Boreišio, Stepo Dryžos ir sesės Stasės Pranėnienės ir papuošė juos lietuviškomis trispalvėmis ir ramunių puokštėmis. Vėliavėles pasiuvo sesė Emilija Kutkienė.

— — —

Susirgęs apie dešimtį dienų ligoninėje išgulėjo "Stasio Butkaus" kuopos šaulys Povilas Valantinas.

Detroito "Stasio Butkaus" kuopos abiturientų pagerbime — jaunuoliai su kuopos valdyba: (iš k. į d.) Jonas Naujokaitis, Rita Simutytė, Antanas Šiurkus ir Jonas Leonavičius. Stovi: p-kas Vincas Tamošiūnas, Petras Žalvis, Vladas Simutis, Genovaitė Viskantienė, Petras Bliūdžius ir Antanas Šiurkus. Nuotr. K. Sragausko.

Birželio 17 d. Windsore, Kanadoje, įvykusioje Detroito ir Windsoro LB apylinkių gegužinėje, LŠST ir Detroito "Stasio Butkaus" kuopos p-kas Vincas Tamošiūnas su naujomis kuopos sesėmis Dana Giedriūniene ir Rūta Jusyte iš Windsoro. S-gos p-kas visuomet randa ir su senimu ir jaunimu bendrą kalbą.

Toronto "Vlado Pūtvio" kuopos p-ko Stasio Jokubaičio pastangos į pabaltiečių konferenciją atsikviesti Kanados valdžios pareigūnus, davė gražių vaisių. Birželio 10 d. į Toronto Prisikėlimo parapijos salę, Stasio Jokubaičio lydimas, atsilankė Kanados užsienių reikalų ministeris M. Sharp ir susirinkusiems pabaltiečių atstovams padarė pranešimą apie Kanados valdžios nusistatymą pabaltiečių reikalu ir pastangas padėti norintiems atsikviesti gimines iš už geležinės uždangos. Ministeriui M. Sharp buvo statomi klausimai ir padaryti kai kurie priekaištai Kanados vyriausybei, kuriuos ministeris žadėjo ištirti.

Garbė broliui Stasiui Jokubaičiui, kad randa laiko ir sugeba pabaltiečių, o ypač lietuvių reikalais sudominti aukštus Kanados pareigūnus.

— — —

Trečiosios Kultūrinės savaitės vadovas, "Jono Vanagaičio" kuopos Bostone šaulys Juozas Stašaitis savaitės reikalu parašė net 149 raštus, turėjo daug telefoninių pasikalbėjimų ir aplankė eilę kuopų Amerikoje ir Kanadoje. Jis paruošė ir Xeroxu padaugino smulkią savaitės programą, užsiregistravusių sąrašą ir visą informaciją. Tai labai kruopštus, daug darbo pareikalavęs raštas. Savaitės vyriausias vadovas tiek darbo ir širdies įdojęs, jaučiasi nusivylęs, kad rezultatai ne tokie, kokių jis tikėjosi: nepavyko suorganizuoti Jūros ir Moterų dienų. Visų šaulių nuoširdžiausia padėka už medžiagą

Kanados federalinės valdžios Užsienių Reikalų ministeris M. Sharp (kair.) ir "Vlado Pūtvio" š. k. pirm. Stasys Jokubaitis Toronte. S. Dabkaus nuotr.

ir linkėjimai, kad savaitė gražiai praeitų; ir tai būtų jam nors mažytis moralinis atlyginimas. Skaudu, kad sesė Sofija Mantautienė, vis dažniau ligų kamuojama, turėjo atsigulti ligoninėn. Visų sesių karščiausi linkėjimai šaulių pirmūnei sesei Sofijai greit pasveikti.

IŠ CLEVELANDO ŠAULIŲ MOTERŲ SEKCIJOS VEIKLOS

"Karin. Juozapavičiaus" Šaulių kuopos Moterų Sekcijos eilinis susirinkimas įvyks birželio m. 10 d. A. ir O. Čiuprinskų namuose. Sekcijos vadovė O. Mikulskienė buvo paruošusi ir perskaitė netrumpą darbotvarkę, kuriai susirinkimo dalyvės pritarė. Pasirodo, Sekcijos veikla randa lietuvių eilėse didėjantį atgarsį: O. Mikulskienė pasidžiaugė galinti pristatyti susirinkimui dvi naujai įstojusias šaules: Stasę Miglinienę ir Kazę Sadauskienę. Linkėtina matyti dar ir daugiau naujų pajėgų sesių-šaulių eilėse.

Perskaičius Sekcijos pereito susirinkimo protokolą, kurį dalyvės patvirtino, O. Mikulskienė pateikė apžvalgą: kas įvyko bei kas nuveikta vietos šaulių gyvenime. Kadangi tai buvo pirmutinis susirinkimas po Motinos dienos minėjimo (Sekcijos pravestas minėjimas buvo aprašytas ankstesnėje korespondencijoje) O. Mikulskienė, panaudodama šią progą, nuoširdžiai padėkojo sesėms-šaulėms, taip uoliai prisidėjusioms prie ano minėjimo pasisekimo ir svečių pavaišinimo. Ir rado taip pat malonų įvertinimo žodelį broliams-šauliams, padėjusiems, kaip kas galėjo, patvarkant salę ir šiaip.

Nepersenai O. Mikulskienė turėjo pasikalbėjimą su Lietuvių Kultūrinio Darželio Sąjungos valdybos pirmininke R. Premeneckiene. Paaiškėjo, kad miesto rūpesčiu jau vyksta darželių valymo bei patvarkymo darbai. Jiems pasibaigus bus galima konkrečiai eiti prie kultūrinių parengimų planavimo bei vykdymo. Tuo pačiu ir Moterų Sekcijai atsiveria nauja užduotis, apie kurią, O. Mikulskienės manymu, jau dabar būtų laikas pradėti galvoti.

Šia proga, O. Mikulskienė pasidalino su dalyvėmis savo džiaugsmu dėl gauto iš Moterų šaulių vadovės Detroite K. Kodatienės laiško, kurio turinį ji susirinkusioms perskaitė. Laiško autorė, imdama dėmesin Clevelando Moterų Sekcijos gražią veiklą, pareiškė pasitenkinimą turint čia vadovaujančioje vietoje tokią — pačios autorės žodžiais — patyrusią, energingą ir pasišventusią šaulę, ir linki jai geros sekmės tolesnėje veikloje.

Yra sena ir graži šauliška tradicija — lankyti ligonis bei paliegėlius, juos kaip galint paguosti. Džiugu patirti, kad ši tradicija tebėra gyva ir mūsų tarpe. Nepersenai Sekcijos vadovė O. Mikulskienė, lydima šaulės A. Smelstorienės, aplankė kitą sesę, U. Grincienę, tik ką grįžusią iš ligoninės po operacijos. Be to, sužinojusi apie kitą lietuvę, B. Dumbrienę, po ilgos kaulų ligos ir po padarytos jai operacijos gulinčią ligoninėje, kartu su šaule E. Šarkauskiene aplankė ir ją. Netenka nė minėti ką reiškia ligoniui matyti, kad nėra pamirštas ir susilaukti šiek tiek paguodos.

Nevien tik šaulių šeimos tarpe, bet, tikriausia, ir platesnėje Clevelando lietuvių bendruomenėje, gyvo pritarimo susilauks Š. Kuopos vadovybės iniciatyva rengiama gegužinė. Ji buvo numatyta dr. Kazio ir Onos Pautienių gražioje rezidencijoje — sodyboje, birželio m. 24 d., bet dėl nepalankių oro sąlygų yra atidėta. Jos laikas bus paskelbtas netrukus. Šiam surengimui įvykdyti broliai-šauliai sutiko sumesti po dolerį, o sesės apsiėmė parūpinti kepsnių kavutei. Gegužinėje bus ir bufetas. Susirinkimo buvo parinktos trys geros šeimininkės: šaulės O. Čiuprinskienė, E. Šarkauskienė ir L. Kazienė, užkandžiams paruošti. Bus loterija ir kt. pramogos. Žada būti įdomu ir gražu, ir tenka tik palinkėti gausaus svečių atsilankymo.

Šaulių vadovybei paraginus, Sekcijos vadovė priminė apie š. m. liepos 8-15 d.d. įvyksiančią Kennebunkport, Maine, 3-čią Šaulių Kultūrinę Savaitę.

Išsėmus posėdžio dienotvarkę, "Karin. Juozapavičiaus" Šaulių Kuopos vadas dr. K. Pautienius skaitė paskaitą apie "Šienligę". Nors apie ją visi iš anksto žinojo iš darbotvarkės, bet turbūt mažai kas tikėjosi išgirsti tokią įdomią, detalią paskaitą, nes pailiustruotą išdalintais klausytojams paaiškinamais braižinėliais. Suprantamai, visi buvo labai dėkingi dr. K. Pautieniui, o taip pat ir Sekcijos vadovei, parūpinusiai tokį gerą lektorių.

Susirinkimas buvo baigtas šeimininkės šaulės O. Čiuprinskienės paruoštomis skaniomis vaišėmis, kurios dėka ir A. ir O. Mikulskių pavirto ypatingai maloniu, nuotaikingu sambuviu. Jie (abu juk yra muzikai) sudainavo kelias dainas, solo ir duetu, netrukus susidarė ir nedidelė sutartinė, o vieni kiti papasakoti juokai dar pagyvino nuotaiką. Ištikrųjų, tiek šilto jaukumo A. ir O. Mikulskiai įnešė į pobūvį kad malonūs įspūdžiai ilgai dar neišdils dalyvių atmintyje.

O.N.

LIETUVIŲ JAUNIMO INFORMACIJOS CENTRO PADĖKA ŠAULIŲ S-GAI UŽ 2000 DOL. PARAMĄ

Gerbiamas Pirmininke,

Išleidus naujausią numerį "Lietuvių Jaunimas", drįsom tik dabar, gerokai pavėlavę, jums padėkos laišką rašyti. Mat, norėjome parodyti savo darbo vaisius, kurie daugiau kaip mūsų žodžiai galėtų įrodyti mūsų įvertinimą jūsų didelės paramos. Mes nuoširdžiai dėkojame visai garbingajai Šaulių sąjungai bei jos valdybai už suteiktė didžiulę finansinę paramą, be kurios šis mūsų laikraštėlis būtų tikrai neišvydęs šviesos, ir visas LJIC būtų jau užsidaręs. Jūs mus prikėlėte ir taip nuoširdžiai padėdami, nustebinote ne vieną iš mūsų jaunimo, kurie netikėjo, jog "vyresnieji" domisi, ką mes darome. Mums jūsų parama nebuvo vien pinigai, bet buvo kartu ir akstinas tęsti mūsų užsimojimų įgyvendinimą. Jūsų organizacija davė mūsų jaunimui vilties, kad mes galime kartu dirbti ir rasti bendrą kalbą. Jūs mums tai įrodėte gyvu pavyzdžiu, kurio mes nepamiršime. Dėkodami visai jūsų organizacijai, norime išskirti vieną šaulį Juozą Stašaitį — kuris įdėjo daug laiko ir pastangų mūsų užtarimui ir finansavimui. Esame tikri, kad jeigu būtų daugiau tokių organizacijų, kaip Šaulių sąjunga, lietuvybė išeivijoje išsilaikytų stipresnė.

Su šauliška pagarba,

(pas.) *Gintaras Karosas, LJIC pirm.*
Dalia Bielkevičiūtė, LJIC skr.
Dangerutis K. Aukštikalnis, ižd.

— 0 —

Naujai išleistame "Lietuvių Jaunimas" 6-7 nr. yra šaulių skyrius. Skyriuje apie Šaulių sąjungą rašo "Jono Vanagaičio" kuopos šaulys, trečiosios LŠST Kultūrinės savaitės vyr. vadovas Juozas Stašaitis ir apie Šaulių Jaunimą — Detroito "Stasio Butkaus" kuopos Jaunimo sekcijos vadovas Robertas Selenis. Taip pat įdėta foto korespondento Kazimiero Sragausko nuotrauka — LŠST p-kas Vincas Tamošiūnas ir iždininkas Bernotavičius įteikia paramos LJIC čekius Gintarui Karosui ir Robertui Seleniui. Skyrelis papuoštas šaulių ženklu.

Dail. Viktorui Bričkui

mirus, jo brolį šaulį JUOZĄ BRIČKŲ širdingai užjaučiame ir kartu liūdime,

J. DAUMANTO ŠAULIŲ KUOPA

Dr. Just. Dėdinas, nugarkaulio ligų specialistas, dirbęs Hines veteranų ligoninėje, už įvairius naujus metodus ir pažangą gydyme, amerikos medikų organizacijos buvo apdovanotas "Continuing Medical Educational Award".

— **Plk. Mikas Kalmantas** yra apgyvendintas Lexington House, slaugymo namuose, 100 So. Bellaire, Bourbonnais, Ill., 60914. Klaipėdos krašte sukilime, jis vadovavo karinėm operacijom. Aplankykime mūsų ligonius ir atsiskyrusius.

— **Pfc. Arnoldas Kiaupa**, kilęs iš Čikagos pietvakarių apylinkės, dalyvauja kariniuose pratimuose su 172 pėst. brigada, Aliaskoje.

— **J. L. Peto**, Dariaus ir Girėno Posto narys, bal. 24 d. staiga, mirė.

— **Pvt. Philipas Simonėlis**, iš Marquette Parko, baigė 10 savaičių kariuomenės medikų kursus.

— **Kpt. Cezaris Kazakevičius**, sulaukęs 85 m. amžiaus, mirė. Paskutiniu metu gyveno Denveryje.

— **Kpt. Audris Endrijonas**, geg. 12 d. užbaigė Texas valstybinį universitetą, gaudamas politinių mokslų diplomą. Kadangi ilgą laiką buvęs JAV kariuomenėj, gavo paskyrimą į Milwaukee, Wis., naujokų ėmimo ir paruošimo pareigoms.

— **Kęstutis Paulauskas**, baigė Illinois un-tą, gaudamas BA laipsnį. Jis ilgus metus tarnavo JAV kariuomenėj, yra Vietnamo karo veteranas, apdovanotas keliais atsižymėjimo ženklais.

— **Vyr. kar. Algirdas Tamošaitis** iš Marquette Parko, Čikagoje, paskirtas pakrančių sargybos tarnybai į Guamo bazę, Ramiajame vandenyne. Jis ten dirbs prie didžiųjų bombonešių.

Alfonsas Pocius, studijuodamas Illinois Urbanos u-te, baigė ROTC kursą, buvo pakeltas į Antr. leitenanto laipsnį ir priimtas į kariuomenę.

Steponas Mangis, Karo laivyno leitenantas, ilgą laiką tarnavo okeanografijos laive "Discoverer", Aliaskos pakrantėse. Tarnybą baigė ir apsigyveno Boulder, Colorado, ten vedė A. Jugėlaitę.

S. sgt. Kazimieras Norvilas iš Marquette Parko, yra paskirtas į taktinę aviacijos komandą, Bergstrom. Paskutiniu metu buvo Tailande, aviacijoje instruktorium.

Plk. dr. J. Manelis išlaikė širdies ir plaučių chirurgijos egzaminus ir gavo diplomą. V Vienus metus išbuvęs Vietname, gavo paskyrimą Philadelphijos kariuomenės ligoninės širdies ir plaučių chirurgijos skyriaus viršininku.

— **Viršila Jonas Markuškis**, sulaukęs 68 m. amžiaus, mirė St. Catharines, Ont. Lietuvoje liko jo šeima, kurios jis labai ilgėjosi.

— **Ltn. dr. J. Rauktis-Rudis**, mirė Kalifornijoje. II Pasaulinio karo metu jis buvo JAV laivyne leitenantas. Po karo tarnavo aviacijos bazėje Vak. Vokietijoj, kur daug padėjo Vasario 16 gim. Jis buvo kon. J. Daužvardienės brolis.

— **J. Janulis**, iš Čikagos pietvakarių apylinkės baigė Karo aviacijos akademiją bakalauro diplomu ir 2-jo leitenanto laipsniu. Paskirtas į Loredo aviacijos bazę, Texas valstyje, piloto pratyboms.

Dr. Pr. Šimutis tarnauja JAV karo aviacijoj, Tuscon, Arizona, leitenanto laipsnyje. Baigęs karinę tarnybą versis advokatūra.

— **Plk. ltn. Thomas Vaišvilas** iš Gage Parko, Čikagoj, ROTC bataliono vadas, buvo apdovanotas sidabriniu kardu. Tame pačiame batalione gavo medalį už gerą tarnybą **Jurgis Valutis.**

— **Jonas Mackevičius**, Lietuvos kariuomenės eilinis po sunkios ligos mirė Nottinghame, Anglijoj. Buvo kilęs iš Smalvų, Zarasų apsk.

— **Gen. P. Plechavičius** labai sunkiai serga ir reikalingas nuolatinės globos. **Gen. Musteikis**, šiuo metu yra Šv. Kryžiaus ligoninėj.

Visiems Čikagos ir Illinois valstijos Kario skaitytojams

Pranešama, kad šių metų tradicinė KARIO paramos kavutė, rengiama Čikagos ramovėnų ir birutininkių, įvyks spalio mėn. 29 dieną, sekmadienį, 4 val. p.p., Jaunimo Centre. Tokiose kiekvienais metais rengiamose KARIO paramos kavutėse atsilanko nemažas skaičius KARIO rėmėjų ir jų svečių, o rengėjų pateiktos meninės programos atsilankiusiems suteikia malonių nusiteikimų. Rengiamoje kavutėje ir šiemet kviečiami dalyvauti visi KARIO skaitytojai ir jų bičiuliai su savo svečiais, o taip pat ir visa lietuviškoji visuomenė.

Kavutės metu, be meninės programos, filmo iš ankstyvesniųjų KARIO parengimų ir vaišių, laimės keliu bus paskirta šių metų vertingieji laimikiai — dovanos: 1) dail. Vl. Vaitiekūno paveikslas, paaukotas paties dailininko mūsų lietuviškosios karinės spaudos sustiprinimui; 2) dail. Pauliaus Augiaus monografija — paaukota dail. Irenos R. Stankūnienės paremti KARIO paramos organizavimą ir 3) dr. K. R. Jurgėlos "Lietuvos Sukilimas 1962-64 Metais" — KARIO atstovo Čikagoje dovana. Šioms dovanoms laimėti bilietukai gaunami pas KARIO atstovą Čikagoje.

Visi KARIO skaitytojai, buvę kariai, savanoriai, šauliai, ramovėnai ir visi lietuviai jauskime savo pareigą išlaikyti mūsų vienintėlį laisvajame pasaulyje lietuvių karinės minties žurnalą KARĮ! Dalyvaukime šioje kultūrinėje kavutėje! Įsigykime laimės bilietukus! Nepagailėkime piniginės aukos! Paremkime KARĮ finansiniai! Savo auka sustiprinkime KARIO štabo pareigūnų darbą, žurnalą KARĮ leidžiant!

G.J. Stankūnas
KARIO atstovas Čikagoje

TANKAS — RUSŲ PAGRINDINIS GINKLAS

Amerikiečiai išsikapstę iš Vietnamo džiunglių atsiras prieš iki šiol dar neturėto pajėgumo priešą — ginkluotą šarvuotais helikopteriais, artilerijos, tankų ir pėstininkų šarvuotomis dalimis, taktiniais branduolinės energijos ginklais, bendrai, gerai mechaniniam karui parengtą pėstininkų armiją. Amerikiečių įgyti patyrimai ir ginklavimas Vietname, šiuo atveju gal bus visai netinkami dėl skirtingo sekančio karo pobūdžio. Istorija moko, kad progreso nepaisymas yra pražūtingas. Pavyzdžiui, I Pas. kare prie Somme tankai perlipo apkasus ir kulkosvaidžių užtveriamosios ugnies laukus; II Pas. kare, tas pats tankas, prie Volgos ir Dono krantų, jau buvo visai kitoks, veikė kitokiu taktiniu principu. Dviejų karų laikotarpyje, dvi Eurazijos žemyne vyraujančios jėgos, su tuo pačiu ginklu pasielgė diametraliai priešingai: vokiečiai tankus gerino, pritaikydami technologijos pažangą, išvystė naują kautynių sistemą, kai priešinga pusė tik žiūrėjo, kaip jų priešas ruošėsi. Prasidėjus II Pas. karui, rusai turėjo keturis kartus daugiau tankų negu vokiečiai, tačiau pirmųjų šešių mėnesių laikotarpyje neteko apie 17,000 tankų (plk. D. K. Malone, The Soviet Army). Po I Pas. karo, rusų armija palikusi apkasus, vėlėsi pilietiniam revoliucijos kare iki 1921 m. Vokiečiai, po pralaimėjimo, žūt-būt stengėsi išsilaikyti suspaustam mažame plote ir ieškojo kelių erdvėn. "Mein Kampf" nutiesė kelius II Pas. karan, kad vokiečių tauta galėtų įeiti didžiųjų valstybių tarpan. Sunkiosios lauko artilerijos uždavinius perleidžia jau smingantiems lėktuvams "Stuka", kurie tampriai bendradarbiavo su naujosios taktikos žaibiniais tankų vorų smaigaliais, lydimais motorizuotų pėstininkų.

Vokiečiai, pasigaminę naujus tankų modelius, intensyviai vykdė jungtinius taktinius pratimus, naujo ginklo veikimą derino su turimomis priemonėmis, naujų reikalavimų šviesoje. Rusai, dar 1920 m. nusipirkę iš prancūzų tanką su visais detalių brėžiniais, neįstengė pradėti nei bandyti pasigaminti savą tanką iki 1925 m. Tik 1935 metais išleidę pirmuosius T-34 tankus iš Charkovo dirbtuvių, kaip bandymą, atliko beveik 2000 kilometrų žygį — Charkovas, Maskva, Kievas ir atgal — Charkovas. Po šio žygio, gal būtų ir pasibaigęs rusų šarvuotų dalinių organizavimas jei ne vokiečių staigus ir įtemptas ginklavimasis. (1922 m. rusų-vokiečių Rappallo sutartimi, vokiečiai turėjo pastatyti rusams chemijos fabrikus su cheminių ginklų mokykla, aviacijos mokyklą su dirbtuvėm ir Kazanėje — tankų tarnybos parengimo centrą. Kruppo ir Junkerio gamybos traktoriai-vilkikai su aviacijos dirbtuvėmis, įsijungė į rusų karinės pramonės atstatymą. Vokiečiai tikėjosi Rusijoje pasigaminti sau ginklų, gi, rusai manė, vokiečių padedami, galėsią išvystyti savą karo pramonę ir apsiginkluoti.) 1932 metais rusai turėjo 3,300 tankų ir 2,500 kovos lėktuvų. Maršalas Tuchačevskis, pramatydamas tankų, kaip savistovaus ginklo pavartojimą, įsteigė mechanizuotų dalinių mokyklą ir organizavo motorizuotas brigadas.

Įsigalėjus Hitlerio režimui ir atsiradus prieškomunistinėm nuotaikom Vokietijoje, vokiečiai Rusiją paliko. Ispanijos pilietinis karas, buvo pirmasis vokiečių lėktuvų "Stuka" ir tankų derinio žaibiniam karui bandymas. Rusai ten pasiuntė 50 tankų, 15 lėktuvų naikintojų ir būrį NKVD terorui. Ispanų pilietiniame kare vokiečiai bandė, stebėjo ir planavo, rusai — vykdė terorą.

II Pas. karo išvakarėse, Stalinas sustabdė tankų gamybą, išskirstė naujai suformuotus tankų dalinius, pabijojęs vidinės jėgos, kuri galėtų nuversti komunistinį režimą, sustabdė karinių jėgų stiprinimą, sunaikino 80% aukštesniosios karo vadovybės su Tuchačevskiu priekyje ir "katiušos" išradėju G. Laugimaku, ginklų pramonininku Kurčevsky, tankų inžinieriumi Zaslovsky, radaro specialistu Smirnovu ir eile kitų. Tūkstančiai karininkų ir karo bei pramonės mokslininkų atsidūrė koncentracijos stovyklose.

Suomių-Rusų žiemos kare, rusai vartojo T-35 tanką ginkluotą vienu 76 mm. ir dviem 45 mm. pabūklais, taip pat tanką T-28 su 76 mm. pabūklu ir 4 kulkosvaidžiais. T-28 tanko šarvai buvo nepakankami. Suomių karininko pareiškimu, rusai nepasimokė nei Kazanės mokykloje, nei Ispanijos pilietiniam kare, pasiųsdami tankus miškuoton Suomijon. Ten suomių slidininkai juos lengvai išvesdavo iš rikiuotės. Tik baigiantis Suomių-Rusų karui, buvo pasiųstas neišbandytas tankas T-34 su 76 mm. pabūklu, kuris parodė gerus duomenis, priedui gi, turėjo lydimuosius pėstininkus, kartais vežiojamus paties tanko. II Pas. kare, T-34 turėjo 88

Sovietų tankai paraduoja

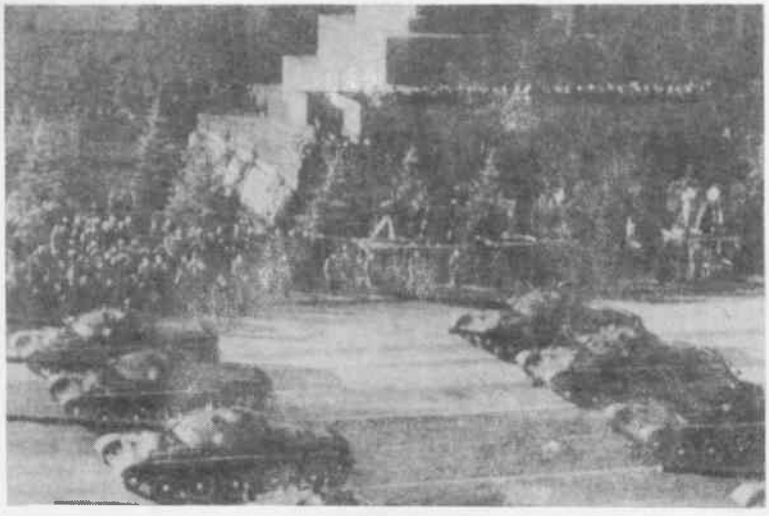

mm. pabūklą; šis modelis rusų yra laikomas karo laimėtoju. Šitą tanką įvedė Kazanės mokyklos mokinys G. Žukovas.

Vokiečių tankų vorų smaigaliams prasiveržus link Leningrado, atsidūrus ties Maskvos vartais, grasinant Kaukazui, prisiminta Kazanės mokykla ir Ispanijos patyrimai, buvo pereita prie naujos taktikos, naujiems ginklams pritaikyta nauja taktika. Tačiau, kai vokiečių tankai negalėjo perplaukti kanalu į britų salą, šiaurinėje Afrikoje sąjungininkų naikintuvams išvedus "Stukas" iš rikiuotės, tankai netekę lanksčios paramos iš oro, buvo palikti savo pačių likimui. Rusai nepajėgė pasekti anais vakariečių pavyzdžiais. Tik dėka Hitlerio padarytų klaidų, pergrupuojant originalų puolimo planą ir neapskaičiuojant laimėjimų skalės, rusai nekliudomi ir toliau gamino tokius pačius tankus, nepakeisdami modelio T-34, tolimame Novosibirske, kur nepasiekė vokiečių bombonešiai. Taip bandė užblokuoti tankų mase vokiečių kylius. Žukovui perėmus kariuomenės štabą, tankų važiuoklėms buvo pritaikyti sunkesni pabūklai, tiesioginei tankų paramai, suorganizuoti motorizuoti (sunkvežimiuose) pėstininkai, kaip tankų lydimieji daliniai. Pagaliau, 1943 m. didžiausiose tankų kautynėse prie Kursko, rusai kad ir neįnešė tankų istorijon nieko naujo, vokiečių tankų žaibinio karo laimę pasuko kita linkme, pavartodami tankų masę taktiniam smūgiui (rusų daviniais Kursko tankų kautynėse dalyvavo apie 10,000 tankų ir motorizuotų pabūklų — marš. Rotmistrov, Kurskaja bitva).

Šiuo metu, Varšuvos pakto valstybės turi apie 19,000 tankų, kurie nėra standartizuoti, tačiau pagrindą sudaro tie patys T-34, priedui sunkieji T-54 ir T-55, virš 40 to., ginkluoti 100 mm. pabūklais, 12.7 mm. prieš-lėktuviniais kulkosvaidžiais. Mažas kiekis T-62 tankų yra ginkluoti 115 mm. pabūklais. Nežiūrint, kad rusai numato branduolinės energijos taktines raketas, tankus tebelaiko pagrindiniu sausumos ginklu. Vakariečių toli pažengusią prieštankinę apsaugą, rusai mano praeiti pavartoję masę šarvuočių (plk. D. K. Malone — Soviet Armored Warfare). Tai patvirtina ir eilė įvykdytų plataus masto manevrų sausumoje, kuriuose išryškinamas tankas, kaip pagrindinis ginklas.

"NORI TAIKOS . . ."

"Nori taikos, ruoškis karui" — pastaruoju metu amerikiečių spaudoje dažnai kartojama. Ypatingai šią mintį ryškiai kelia Amerikos valstybės saugumu suinteresuoti asmenys. Rusai daro visa, kas reikalinga, kad išeitų į pirmaujančias karinio pajėgumo valstybes, tikslu primesti kitiems savo reikalavimus. Kai rusai milžinišku greičiu stato karinį laivyną ir branduolinės energijos užtaisų raketas, amerikiečiai, atrodo, nepajėgia pasimokyti iš praeities skaudžių patyrimų, kad mūsų laikais, jokia taika negali būti išlaikyta be stiprios gynybos. Amerika neturi jokios ateities be kitus kraštus viršijančio karinio pajėgumo. Tai privalo įsisąmoninti kiekvienas Amerikos pilietis. Be to, turi taip pat suprasti, kad mažiausias įsivėlimas į karą, visais atžvilgiais, brangiau kainuoja, negu geras pasirengimas apsisaugoti nuo jo. Krašto gynybos reikalu, nūdieninė amerikiečių visuomenė yra susiskaldžiusi. Kam nors patinka, ar ne, tačiau, karinio pajėgumo pirmavimą perleidus kitoms valstybėms, pasaulio įvykiai nukryps ton pusėn, kur kitiems bus tinkama, nesiskaitant su amerikiečiais, nors amerikiečiai iki šiol būdami pirmaujančia jėga vistik gerbdavo ir kitų teises. 1928 m. pasirašius Kellogo paktą, amerikiečiai atsisakė statyti 15 kreiserių, nes, girdi, karų daugiau nebūsią. Nors anie kreiseriai būtų buvę ir 10 metų senumo II Pasaulinio karo metu, vistiek būtų turėję neįvertinamos reikšmės. Visuomenėje girdisi balsų, kad mokesčių mokėtojai yra apkrauti per daug dideliais mokesčiais, nes per daug skiriama ginklavimui; kad karas yra toks baisus, jog geriau pakelt pralaimėjimą, negu kovoti dėl laisvės. Tai yra gera pagelba šaltame kare rusiško komunizmo propagandai, silpninti amerikiečius, paversti Ameriką nepajėgiu kraštu kariniai, kad po to būtų lengva susmukdyti jį ekonominiai ir paverst kraštą revoliucijos katilu, iš kurio išeitų geras maistas rusiškos imperijos tukinimui, nes neliktų kas priešinasi, Rusijos ekspansijai. Istorija pabrėžtinai moko, kad ne kas kitas sugundo užpuoliką pradėti karą, kaip silpna valstybė, silpna kariniai ir ekonominiai. Jei prieš II Pas. karą Amerika, Anglija ir Prancūzija būtų buvę geriau kariniai pasirengę, Hitleris nebūtų pradėjęs savižudiško karo. Jau keletą

(Nukelta į virš. 3 psl.)

Mielą Bičiulį
EDMUNDĄ VAITKŲ,
mylimam tėvui pavergtoje tėvynėje mirus,
nuoširdžiai užjaučiame,

Marina ir Zigmas Raulinaičiai

Mielą Bičiulį JURGĮ SKARDĮ, mylimai motinai mirus, nuoširdžiai užjaučiame,

Marina ir Zigmas Raulinaičiai

Mylimam tėvui Lietuvoje mirus,
sūnui Edmundui VAITKUI, jo šeimai ir artimiesiems reiškiame nuoširdžią užuojautą.

L. Bilerio šeima

MARIJONAI SKARŽINSKIENEI
mirus, jos sūnui Jurgiui, giminėms ir artimiesiems reiškiame nuoširdžią užuojautą.

L. Bileris ir šeima

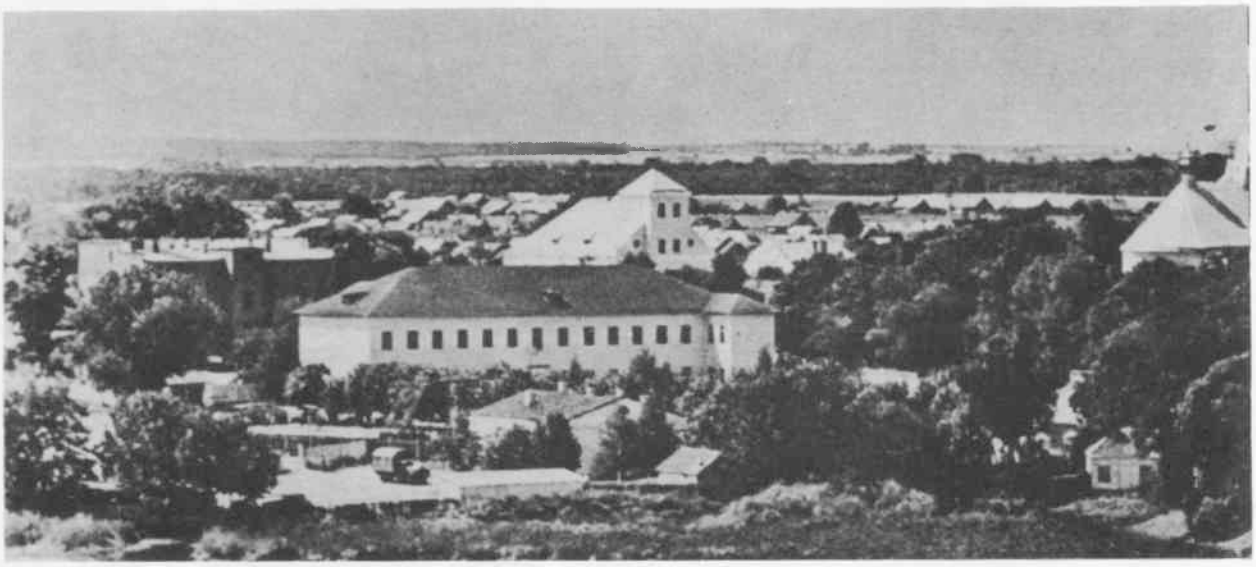

Nesvyžius šiandien.

Nesvyžius dabar

Nesvyžiaus istorijoje, komunistinėje Gudijoje, nėra lietuvių vardo!

Nuo XIII a. Nesvyžius buvo lietuvių, Lietuvos valdžioje. Nuo XVI a. Nesvyžius atiteko lietuvių didikams, kunigaikščiams Radvilams, kai Stanislovo Kiškos duktė 1513 m. ištekėjo už Jono Mykolaičio Radvilo. S. Kiškienei mirus, Nesvyžius teko sūnums, iš kurių pagarsėjo Radvilas Juodasis.

Be kitų Nesvyžiaus kunigaikščių Radvilų didelių nuopelnų Lietuvai, M. K. Radvilas (Našlaitėlis) ėmėsi iniciatyvos ir jo pastangomis buvo T. Makovskio parengtas ir 1613 metais Amsterdame išspausdintas reikšmingas Lietuvos žemėlapis. (Skaitykite: Algirdo Gustaičio rašinį **Kunigaikščio M. K. Radvilo [Našlaitėlio] 1613 metų žemėlapis amžių perspektyvoje.** "Karys" nr. nr. 8 ir 9, 1970 m. Atskirai atmušta 100 egz.)

Su nežymiomis pertraukomis Lietuvos kunigaikščiai Radvilai Nesvyžių valdė net iki 1939 m., kada paskutinis Radvilas buvo rusų išvežtas į Sibirą.

Nesvyžiuje sukurta daug, įvairiopų lietuvių tautos istorijos paminklų, kurių šiuo rašinėliu nemanau liesti. Apie tai kiekvienas apsiskaitęs lietuvis žino.

Neseniai gavau dabartinėje komunistinėje Gudijoje, Minske, išleistą brošiūrėlę apie Nesvyžių (Nesviž), gudų ir rusų kalbomis. Tai vėliausias tos rūšies leidinėlis, turi 1968 m. datą. Nedidelio formato, prasta spauda. Ploni viršeliai. 71 juoda-balta iliustracija ir dar dvi viršeliuose. Tiražas 30,000 egz. Kaina 49 kp. Puslapiai nenumeruoti. Suskaitęs, radau 72 psl., be viršelių.

Pikta ir graudu skaityti, kad apie tokią žymią Lietuvos ir lietuvių tautos istorinę vietovę, kokia yra Nesvyžius, dabar esantį komunistinėje Gudijoje, jų skleidžiamose informacinėse žiniose turistams (leidinėlis atrodo tokio pobūdžio), nei žodžio niekur neminima lietuviai, Lietuva.

Aukštos meninės kultūros Radvilų pilies dekoracijos, skulptūros, paveikslai ir kitas, tarsi, atsiradę iš nežinios.

Buv. Radvilų pilis, kurioje buvo laikoma apie 1,900,000 registruotų raštų, tarp kurių apie 250,000 kunigaikščiams Radvilams rašytų laiškų, kurių 1,212 pergamentinių, rašytų karalių ir kitų didikų, popiežių, apie 7,000 ūkio knygų, apie 1,000 įvairių žinomų pasaulio dailininkų sukurtų originalių paveikslų ir t.t. dabar yra išplėšta ir kur tie mūsų tautos turtai yra, gal tik Kremiaus valdovai žino. Ši Lietuvos kunigaikščių Radvilų pilis dabar paversta sanatorija.

Lietuvių kunigaikščių Radvilų meno turtai, rusų išplėšti iš Nesvyžiaus pilies, sudaro pagrindą garsaus Rusijos, dabar Sovietų Rusijos, muzėjaus "Ermitažo", esančio Leningrade. Taip pat iš Nesvyžiaus ir kitų lietuviškų vietovių rusų daug išplėšto ir išvogto meninio lobio yra ir kituose Rusijos muzėjuose, bibliotekose, archyvuose. Ypač rusai plėšė Lietuvą 1655 m.,

(nukelta į virš. 3 psl.)

Nesvyžiaus pilis senoje graviūroje.

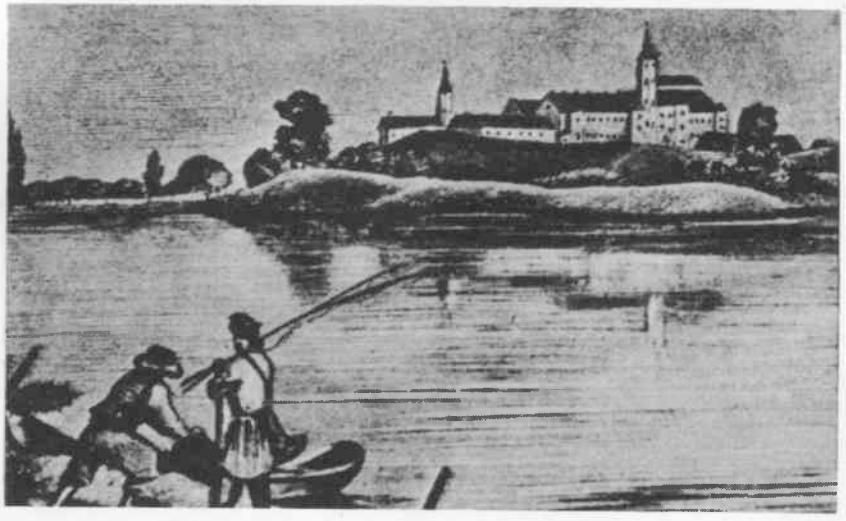

DAUGIAU GERBKIME KŪRĖJUS SAVANORIUS

"Kario" š /m. Nr. 5 buvo tilpęs Balzeko Lietuvių Kultūros muzėjaus kuratoriaus pranešimas "75" apie muzėjaus ruošiamą ir birželio 17 d. Jaunimo Centre Čikagoje turėjusį įvykti, viešą ir iškilmingą pagerbimą Lietuvai nusipelnusių veikėjų-žadintojų ir jos kultūros ugdytojų, sulaukusių garbingo 75 metų amžiaus. Esą pribrendęs reikalas pabrėžti šitokiems asmenims nuoširdaus įvertinimo bei dėkingumo jausmus ir apdovanoti juos diplomais (kieno duotais nepasakyta). Sumanymas, be abejonės, labai gražus, ir be rimtos pretenzijos paneigti tiesą, jog lietuviai pagerbia savus veikėjus tik jiems mirus, nors ne visai aiškus vietinio parapijinio, ar platesnio pobūdžio tas pagerbimas.

Akyvaizdoje šitokio gražaus sumanymo nenoromis atslenka mintis, kad visų mūsų bendrai, vienok primirštamas kitas svarbus reikalas, prideras atminimo ir visuotino, atseit, visur ir visose mūsų kolonijose, pagerbimo kitos kategorijos mūsų patriotų, be kurių pasiryžimo ir kraujo aukos vargu ar būtų kėlusi Nepriklausoma Lietuva su joje suklestėjusia kultūra ir visokia kita pažanga — tai Lietuvos kariuomenės kūrėjų-savanorių. Tik dėka savanorių karštos meilės tėvynei, jų kieto ryžto ir aukojimosi, klastingieji mūsų priešai, nors ir skaitlingi, buvo suvaldyti — sulaikyti ir buvo atkurta sava valstybė, laisva nuo ją virš šimtmečio varžusių-slėgusių svetimų pančių, o krašte buvo įvesta sava tvarka ir sudarytos ramios sąlygos įvairiai veiklai, taigi ir kultūrinei, kurios vaisiais tesinaudojame ir šiandien. Nebuvo perdaug kūrėjų-savanorių pulkų anuo metu ir ne jie vieni sutramdė priešus; bet tie vyrai buvo rinktiniai pirmūnai, kupini pasišventimo ir stiprūs dvasia, — jie narsiai kaudamiesi su priešu leido organizuoti daugiau Lietuvos kariuomenės, įgyti daugiau ir geresnių ginklų. Jeigu ne kurėjų-savanorių drąsūs pulkai, Lietuvos žemę galėjo užplūsti kiti pavergėjai.

Šiuo metu, berods, jau nebus gyvųjų tarpe kūrėjo savanorio jaunesnio kaip 70 metų amžiaus ir nors didžiuma jų dabar žiliagalviai vyrai, jie, kokio amžiaus bebūtų, yra brangūs ir mieli kiekvienam lietuviui, kaip buvę mūsų šalies ir mūsų laisvės besąlyginiai gynėjai. Kaip žinoma, įvertindama kūrėjų - savanonių didelius nuopalnus tėvynei, kada jų pagalba kraštui buvo brangi ir labai reikalinga, nepriklausomos Lietuvos valdžia, žemės reformą vykdydama, dovanojo savanoriams, jų pasirinkimu, po žemės sklypą vidutiniai 7-9 hektarų dydžio ir skyrė lėšų, kad norintieji galėtų įsikurti nuosavuose ūkiuose. Reikšmė tokio oficialaus vyriausybės pripažinimo savanorių nuopelnų kraštui nesumažėjo laikui slenkant. Jiems už žūtbūtiną kovą dėl išsivadavimo iš nelaisvės ir užtikrinimo savitų lietuviškų gyvenimo sąlygų priklauso ir šiandien mūsų didelė padėka ir pagarba. Ypač, kai kūrėjų-savanorių eilės dabar smarkiai praretėję, neturėtume praleisti progų pareikšti jiems mūsų didelį įvertinimą ir jais pasididžiavimą, juos į savo tarpą pakviesdami ir su jais sueidami. Mūsų metinės šventės - minėjimai, kaip Sausio 15-ji, Vasario 16-toji, Lapkričio 23-čioji ir kt., kurių metu gausiau susiburiame krūvon, yra tinkamos tam progos. Tiesa, jau dabar kai kuriose mūsų kolonijose tokių minėjimų progomis praktikuojamas kūrėjams - savanoriams ir jų šeimoms sėdimų vietų pirmose eilėse rezervavimas ir pan. Šito betgi, atrodo, negana. Savanoriams pagerbti gražus būdas būtų po programos pertraukos ir prieš antrąją neoficialiąlinksmesnę jos dalį pradedant, pakviesti juos į sceną maršo garsais. Jisms susėdus apdovanoti juos tautiškomis spalvomis ir tada juos pristatyti minėjimo dalyviams, duodant apie kiekvieną trumpų žinių, o po to, sudainuoti "Ilgiausių Metų" ir nepagailėti karštų katučių. Prieš savanorių pristatymą galėtų tikti taipgi dalyvaujančių žymių veikėjų vardošaukis, kuriems tuo būdu būtų suteiktas užtarnautas pripažinimas, kartu su savanoriais.

Didelių nuopelnų turinčių asmenų, ypač kūrėjų-savanorių, šitokis pagerbimas paliktų įspūdį, kaip senam taip ir jaunam, paįvairintų minėjimų sustingusias programas, o kas svarbiausia, prisidėtų prie visų dalyvių artesnio jungimo į vienų namų šeimą. Nėra abejonės, kad įvedus dar daugiau įvairumo ir mūsų minėjimus padarius patrauklesniais (būtų įdomu, jei bent vienas iš kūr. - savanorių trumpai papasakotų iš kovų išgyvenimų), jie daugiau priviliotų mūsų atžalyno — jaunimo, kuriam gyvenamose sąlygose tiek daug reikia semtis stiprybės iš mūsų praeities ir kurių vienam - kitam mūsų nusipelnusių vyrų vaizdus pagerbimas gal būtų paakinimas apsispręsti naujiems siekiams, ar darbams.

Jeigu mūsų subuvimuose džiaugiamės matydami atsilankiusius vieną-kitą, gyvenimo kietą kelią išėjusių ir mūsų pagarbos užsitarnavusių kultūrininkų, daugeliui mūsų padėjusiems, arba ir tebepadedantiems tautiškai išlikti sąmoningais ir gyvais, jeigu mus gerai nuteikia progomis bendradalyvavimas pagerbimuose darbais apkrautų kitų profesijų pasižymėjusių mūsų intelektualų, tai pirmiausia norime matyti mūsų tarpe, pažinti jų veidus ir kuo tinkamiau pagerbti, tuos Lietuvos Nepriklausomybės kovų veteranus — pirmūnus, kurie buvo pasiryžę aukotis ant tėvynės aukuro.

Skirtumas tarp šių dviejų kategorijų tautiečių yra tik vienas: mūsų kultūrininkų ir bendrai intelektualų elito eilės su laiku gali ir didėti, gi skaičius mums brangių istorinių asmenybių, kūrėjų-savanorių, gali tik mažėti, kol po neilgo laiko jie ir visai išnyks, palikdami apie save vien gražius padavimus.

V.L.

L. Virbickas

PRIE SAVANORIŲ KAPO

Nesakykite jie mirė — jie gyvena!
Jie Lietuvai per amžius gyvi bus,
Jie vėliavoje trispalvėje plevena,
Jie laisvės simbolis negęstantis, šviesus.
Jie laisvę atnešė kaip dovaną tėvynei
Išplėšę ją iš Rusijos nasrų;
No lervos lenkiškos, nuo Bermonto apgynė
Nuo siautusių pavojų ir gaisrų . . .
Šią dieną širdys jų nebeplaka krutinėj,
Bet jie gyvi, gyvi tarp milžinų,
Gyvena ten, mūs pavergtoj tėvynėj
Tarp žinomų, nežinomų sūnų.
Tai nesakykite jie mirė — jie gyvena!
Jie Lietuvai per amžius gyvi bus.
Jie laisvės aukurus ten saugo ir kūrena
Ir laisvės pergalei ruošia naujus pulkus.

Nesakykite jie mirė — jie gyvena!

PAGERBIMAS

Birželio 17 d., Čikagoje, gražiose South Shore Country Club'o salėse, Balzeko Lietuvių Kultūros muzėjaus iniciatyva suruoštas, įvyko Lietuvai ir lietuvių tautai nusipelniusiųjų ir 75-rių metų sulaukusiųjų asmenų viešas, iškilmingas pagerbimas, su kuklia programa ir vakariene.

Pagerbti buvo: Augustas Kostas, ilgametis "Naujienų" redaktorius; Bačiūnienė Marijona, už savo lietuviškos veiklos inspiracijas, a.a. J. Bačiūno "Mano Generolas" vadinta; Biežis Steponas, M.D.; Biežienė Ona; dr. Bielskis, Lietuvos Konsulas Los Angeles; dr. prof. J. Eretas, Lietuvos kariuomenės kūrėjas-savanoris, ir jaunimo auklėtojas; Kajeckas Juozas, Lietuvos atstovas J. A. Valstybėse; Lacytis Martynas, pirmasis Klaipėdos komendantas ir žymus Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjas; Skipitis Rapolas; Šimutis Leonardas (jų abiejų Lietuvai ir lietuvybei nuopelnai neatpasakotini keliomis eilutėmis); Šileikis Mikas — menininkas, meno istorikas ir meno kritikas, kuklus, bet žymus visuomenininkas veikėjas; gen. štabo plk. Škirpa Kazys, pirmasis Lietuvos kariuomenės savanoris karininkas, diplomatas, 1941 m. laikinos Lietuvos vyriausybės pirmininkas, nuolat nepaliaujamai bekovojąs už Lietuvos valstybinį tęstinumą, žurnalistas, rašytojas; plk. Švedas Jonas, Lietuvos kar. kūrėjas-savanoris, aktyvus neprikl. kovų dalyvis, daugelio visuomeninių organizacijų veikėjas; Vaičiūnienė-Augustaitytė Juozė, pedagogė, poetė, rašytoja, žymi spaudos ir visuomenės veikėja; Varnas Adomas, meno profesorius, pedagogas, nenuilstantis Lietuvos liaudies meno lobių kūrėjas ir išsaugotojas ateičiai; Varnienė Marija, pedagogė, Montessori auklėjimo sistemos Lietuvoje pradininkė ir čia nenuilstamai veikianti šioje srityje; Žemaitis Vincas, miškininkystės inžinierius, daugiametis Lietuvos miškininkų d-jos pirmininkas, žurnalo "Lietuvos Girios" redaktorius, istorikas, spaudos ir visuomenės veikėjas; Žilevičius Juozas, profesorius muzikas-kompozitorius, muzikologijos archyvo steigėjas ir organizatorius, bei puoselėtojas, spaudos darbuotojas, žymus visuomenininkas.

Deja, dėl įvairių priežasčių (sunkiai nugalimų atstumų, nesveikatos, kitų tuo pačiu metu svarbių įsipareigojimų), pagerbtuvių pokylyje nevisi dalyvavo.

Į pagerbtuvių pokylį, pagerbti žmones aplink kuriuos praeityje ir dabar čia — išeivijoje, sukasi didelis lietuviškos veiklos ratas, susirinko gana gražus būrys (virš pusantro šimto) veiklaus, tautiniai susipratusio — patriotinio lietuviško elito, kuris nuoširdžiai įvertino kovotojus už Lietuvos laisvę, Lietuvai beatsikuriant (1918-1920 m.) ir jos kultūros ugdytojus.

Programą pravedė parengimo komiteto pirmininkas C.V. Baltramaitis, invokaciją sukalbėjo kun. P. Činikas, M.I.C., trumpą (anglų kalba) sveikinimo žodį tarė S. Balzekas, jaun., Labai jautrią patriotinę ir giliai prasmingą pagrindinę kalbą pasakė prof. Mečys Mackevičius. Jaunimo vardu, gražia eiliuota kalba, senimą pasveikino Živilė Bylaišytė. Trumpą, bet jautrų, momentui tinkamą žodį tarė, bei pagerbiamuosius kiekvieną apibūdindamas paskirai, pristatė ir specialius "diplomus" įteikė, pagerbtuvių dalies vedėjas, muzėjaus kuratorius, Konstantinas Petrauskas.

Jubiliatui J. Kajeckui, pasiųstas visų dalyvių pasirašytas specialus sveikinimas.

Pagerbtuvės užtruko apie 3 1 /2 valandos. Baigiant pokylį, kun. klebonas A. Trakis, sukalbėjo Benedikciją.

Kiek iš dalyvių nuotaikos spręstina — pagerbtuvėmis visi buvo labai patenkinti. Teko išgirsti nuomonių, kad tokie patriotiniai subuvimai, bei Lietuvai nusipelniusių asmenų pagerbimai būtų ruošiami kasmet.

(kp)

Iš k.: L. Šimutis, M. Bačiūnienė, J. Vaičiūnienė - Augustaitytė, M. Varnienė, prof. A. Varnas; stovi: kun. kleb. A. Trakis, A. Stankus, inž. V. Žemaitis, W. Sebastian, C. Baltramaitis, M. Šileikis, plk. J. Švedas, Konstantinas Petrauskas. ir S. Balzekas. Nuotr. Jurgio Kasakaičio.

Karo aviacijos ats. ltn. Jonas Jasinskas, "Croft Hall" vasarnamio savininkas, gražioje Ocean City, N.J. vasarvietėje, ketvirtą kartą išrenkamas miesto hotelių, motelių ir restoranų draugijos prezidentu.

J. Jasinskas yra KARIO skaitytojas ir rėmėjas.

RAMOVĖNŲ SUSIRINKIMAS BRUKLINE

Birželio 23 d., Kultūros Židinyje ramovėnai sušaukė skyriaus susirinkimą į kurį pakvietė birutiečių ir šaulių atstovus.

Sk. pirm. V. Šventoraitis patiekė susirinkimui aptarti valdybos paruoštą 1972 m. veiklos planą. Valdyba pasišovė suruošti keleta renginių šių metų bėgyje. Pagrindinis — aišku, yra Lapkričio 23-sios minėjimas.

Susirinkimo dalyviai gyvai pritarė, kad reikia ruošti platesnio masto, su šokiais ir vaišėmis, su geru kalbėtoju ir įdomia menine dalimi minėjimą.

Be šio, pagrindinio minėjimo yra numatyta suruošti akademiją Tautos Šventės — Rugsėjo 8 D. proga ir prisidėti ruošiant Klaipėdos atvadavimo paminėjimą.

Be šių renginių yra stengiamasi sudaryti sportinio šaudymo būrelis. Vargas, tačiau, yra su šaudykla. Nėra patogios šaudyklos arti, čia pat Brukline, kas reikštų, norint pašaudyti — važiuoti kur nors į Long Islandą, ar net į New Jersey. Iždininkas, J. Zabelskis, kuris paruošė vaišes susirinkimo pabaigai, painformavo, kad skyriaus kasoje yra 202 dol. Suma nėra perdidelė, kad rizikuoti nepelningam renginiui ruošti.

Pasitarus skyriaus veiklos klausimais ir susirinkimui pritarus patiektai programai, po trumpos pertraukos buvo išklausyta suglausta paskaita. Ją paruošė KARIO sk. "Karinių žinių" redaktorius B. Balčiūnas. Tema buvo plati — apie padėtį pasaulyje sukurtą paskutiniojo karo.

Paskaitai teužtrukus apie 25 min. dar buvo laiko pirmininkui parodyti skaidres, kurias pagamino S. Šventoraitis iš savo išgyvenimų Vietnamo fronte. Niekas taip vaizdžiai nenušviečia įvykius kaip geras paveikslas, ar nuotrauka. Skaidrės parodė kokiose žiauriose sąlygose turi Amerikos jaunimas, jų tarpe ir lietuviai, kovoti su komunistiniais banditais.

Pasivaišinus kava ir alum ir draugiškai pasikalbėjus, teko skirstytis, linkint valdybai sušaukti panašų susirinkimą po vasaros atostogų. **D.**

Stasio Motuzo, Vokietijoje, kūrinys — "Geležinis Vilkas".

—=—

Kinijos komunistinės valdžios priežiūroje opiumo aguonos yra auginamos vis didesniu mastu. Apskaičiuojama, kad metinė opiumo produkcija ten pasiekė ir perviršijo 10,000 tonų. Jos vertė JAV doleriais yra 800 mil.

Opiumo plantacijos yra tvarkomos dviejų skirtingų administravimo sistemų: paprasti opiumo ūkiai ir specialūs ūkiai. Paprasti ūkiai yra tvarkomi, "liaudies valdžios" priežiūroje, pačios liaudies. Šiuo metu jie apima apie 5,830,000 mu; vienas "mu" yra lygus 1/6 akro.

Specialūs opiumo ūkiai yra viešai tvarkomi, t.y., "valstybiniai" ūkiai. Juose dirba kariuomenė, arba valdinės organizacijos, pav., sveikatos departamentas, žemės ūkio ar kiti koki moksliniai institutai.

Daugiausia to pagaminto opiumo patenka į JAV.

(Congressional Record, 1972 m. bal. 12 d.)

ANTANUI PRIŽGINTUI
mirus okupuotoje Lietuvoje, sūnui, šauliui-rėmėjui
Vaclovui Prižgintui reiškiame gilią užuojautą.

J. Daumanto Šaulių Kuopa

Kaina
0,40 ct

NESVYŽIUS (atkelta iš 247 psl.)

nuo 1795 m. iki 1914 m. ir 1939-1940 m.

Tų lietuvių tautos meninio bei dokumentinio turto plėšimų lietuvių tauta niekad negali pamiršti, ir kada nors ateis laikas, kad mes galėsime išreikalauti grąžinti, kas buvo išvogta ir neleistinai naudota kaip, tariamai, rusiškos kultūros pasididžiavimas. Tai netiesa, nes tie turtai yra lietuvių tautos ilgametės kultūros sukaupimai, šimtmečiais rinkti, saugoti mūsų tautos susipratusių, kultūringų, švietimą ir kultūrą skleidusiųjų asmenų, kokiais buvo ir kunigaikščiai Radvilai.

Spausdiname keletą iliustracijų, paimtų iš minėto leidinėlio.

Algirdas Gustaitis

PATIKSLINIMAS

"Kario" 1972 m. nr. 2. "Tremties Trimito" skyriuje pasirašęs slapyvardžiu Kazys Šešupė, korespondencijoje "Nauju gyvenimo keliu", neteisingai pažymėjo asmenų pavardes, organizacijų atstovų bei asmenų, sveikinusių jaunuosius, eilę pažymėjo, ne kaip faktiškai vyko, bet savo "sprendimu" sukeitė. Todėl randu reikalą patikslinti.

Korespondencijoje minima Onutės Orluvaitės ir p. Orluvų pavardės klaidingos, turi būti **Orlovaitė, Orlovai.** Inž. A. Poliukaitis irgi klaidinga, turi būti inž. A. **Polikaitis.**

Šaulių organizacijai priklauso netik Onutė Orlovaitė, bet ir Ona Orlovienė, kuri šaule buvo Lietuvos nepriklausomybės laikais. Ji įvertindama šaulių organizaciją, sudarant sveikintojų sąrašą, nustatė eilę. Pirmą įrašė šaulių kuopos atstovą, kuris ir buvo šia tvarka pakviestas sveikinti ir įteikti dovaną. Bet Kazys Šešupė šaulius įrikiavo į paskutinę vietą. Kuo šauliai "nusipelnė" šią eilę, vien tik jam težinoma. Vietos lietuvių kolonijoj šaulių organizacija yra lygi su kitomis, visuomenė šaulius neišskiria ir nežemina. Vestuvėse dalyvavo apie 200 asmenų, jų tarpe ir šauliai. Jie visi matė ir girdėjo sveikinimo eigą, tik vienam K. Šešupei kitaip atrodė.

Šaulys

Gubernatoriaus Wallace pašovimas vėl sukėlė ginklų registravimo reikalavimų bangą. Tuo tarpu, Wallace buvo pašautas registruotu pistoletu Marylande. Marylandas tarp kitko, kaip tik įsivedė griežtą ginklų registracijos įstatymą. Tačiau, tas nieko nepadėjo Wallace atveju.

Joki įstatymai nieko nepadeda, jei už jų peržengimą žiūrima pro pirštus. Ne ginklus registruoti reikia, bet tuos kurie juos pavartoja nusikaltimui. Ir ne tik registruoti, bet — griežtai bausti, iki mirties bausmės imtinai. Tik tada nusikaltėliai liausis vartoti ginklus, registruotus ar neregistruotus.

L.L.

NORI TAIKOS . . .

(Atkelta iš 248 psl.)

kartų kartojasi panaši situacija, kad bet kur pasaulyje prasidėję karai, užklumpa Ameriką visai nepasirengusią ir negalinčią tuo metu sustabdyti agresijos. Amerikos laivynas niekad negrasino užpuolimu, tačiau, būdamas pajėgus greitai veikti visuose pasaulio kraštuose, kad ir toli nuo Amerikos krantų, dažnai išsaugodavo taiką. Vokiečiai nesiskaitydami su amerikiečių laivynu I Pas. karą buvo numatę baigti per 3 mėnesius, II Pas. karą — per 10 savaičių. Reikia tik prisiminti tiekimą rusams per Šiaurės Lediniuotą vandenyną į Murmansko uostą, — be sudėtų laivyno aukų, rusai nebūtų pajėgę atsistatyti net nuo pirmo vokiečių smūgio.

Rusai baigė II Pas. karą su 200 dyzelinių povandeninių laivų. Per 26 metus jie pasistatė 580 tolimo plaukiojimo, moderniškų povandeninių laivų, kai tuo pačiu laikotarpiu amerikiesiai nuleido į vandenį tik 113. Rusai, šiuo metu turėdami moderniškiausias laivų statyklas, gali išvystyti trigubai greitesnę laivų (ypatingai povandeninių) gamybę už ikišiolinę. Amerikiečių laivų statybos šiuometinis pajėgumas yra pusė rusų normalaus pajėgumo. Rusai turi gerus laivų statybos inžinierių kadrus ir didelius rezervus, kuriuos bet kuriuo metu gali panaudoti laivų gamybos padidinimui. Rusai turi vakariečiams nežinomą kiekį mokslininkų dirbančių okeonografijoje ir jūrininkystės technologijoje. Jei amerikiečiai pradėtų šiuo metu sustiprintą povandeninių laivų statybos programą, tai, anot viceadmirolo Rickoverio, užtruktų penketa metų (iki 1977 m.), kol pasiektų šiuo metu reikiamą laivų kiekį. Rusai, per paskutinius 26 metus, pagerino, ne vien laivyno, bet ir kitų ginklų rūšių ginklavimo sistemą, ginklus, ryšio sistemą, padidino laivų greitį, sumažino laivų plaukimo garsą.

Pažymėtina, kad 1970 m. rusai įvykdė ypatingai gausų kiekį karinių manevrų vandenynuose; povandeniniai ir jų kovos laivai, iš teritorinių uostų, išsiskirstė visame pasaulyje išmėtytuosna bazėsna; rusų povandeninių laivų branduolinės energijos užtaisų raketos gali pasiekti 95% amerikiečių pramonės ir gyventojų, nes rusų laivai atsidūrė, iki šiol amerikiečių vadinamuose, neutraliuose vandenyse. Rusų karo laivai plaukioja Viduržemio jūroje, Šiaurės Atlante, Indijos vandenyne, Afrikos pakrantėse, jie yra Arktikoje, Ramiajame vandenyne, Antarktikoje ir prie Pietinės Amerikos krantų. Jei mes tuojau pat nepradėsime atatinkamai ginkluotis, rytoj atsikėlę, jūroje susilauksime šach-mato. Praeityje vandenys buvo mūsų draugingoje apsaugoje; iškilus pavojui, vandenynų priedangoje turėdavome laiko pasiruošti. Šiuo metu Atlantas ir Pacifikas pasidarė patogūs vieškeliai, kuriais labai lengva mus užpult bet kuriuo momentu. Mūsų visuomenė turi labai gerai suprasti, kad šiuo metu mūs negina jokios sienos ir savo apsaugai mes negalim jokių kitokių sienų pasistatyti, kaip tik stipriai apsiginkluoti. Tikimės, kad istorijos pamokos šį kartą nebus veltui praleistos.

B. B.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

LIETUVIŲ TAUTOS PRAEITIS, III tomas, I knyga. Redagavo Jonas Dainauskas ir J. A. Račkauskas. Išleido Lietuvių Istorijos Draugija, 1971 m., 174 psl., iliustruota. Joakimo Liutauro Chreptavičiaus ir vysk. Ignoto Jokūbo Masalskio vardai po jų atvaizdais patiekti lenkiškai. Kam to reikėjo? Ypač kai pastarojo vardas paveiksle įrašytas lotyniškai.

Plk. P. Žilio nekrologe sakoma, kad jis parašė ir išleido veikalą "Suomių — Sovietų karas". Tuo tarpu, veikalo leidėjas yra KARYS.

Eglė Juodvalkytė, JEI TU PALIESI MANE, Pedagoginio Lituanistikos Instituto Mažosios Bibliotekos leidinys, 1972 m. Eilėraščiai, 44 psl.

Mykolas Vaitkus, MILŽINŲ RUNGTYNĖSE (1940 - 1944), atsiminimai, VIII t., 206 psl. Nidos knygų klubo Londone leidinys.

TIK PRADŽIA, moksleivių metraštis, 1971 - 1972 mokslo metai. Išleido Kristijono Donelaičio Aukštesnioji Lituanistinė Mokykla, Čikagoje. 120 psl., su piešiniais ir nuotraukomis.

PIRMIEJI ŽINGSNIAI, K. Donelaičio Lituanistikos Mokyklos mokinių laikraštėlis, 1972 m. birželio 4 d., Nr. 5. 32 psl. su piešinėliais ir nuotraukomis.

MŪSŲ ŽINIOS, Čikagos lietuvių jėzuitų veiklos biuletenis, Nr. 5, 6, 7 ir 8. 1972 m. Atsakingas redakt. Algimantas Kezys, S. J., leidinį redaguoja Danutė Vakarė.

LIETUVIS ŽURNALISTAS, Nr. 1 (7), Lietuvių Žurnalistų Sąj. neperiodinis leidinys, 1972 m. gegužės mėn., Chicago, Ill.

ŠV. PRANCIŠKAUS VARPELIS, 1972 m. birželis, Nr. 6.

Pranas Naujokaitis, PASISĖJAU ŽALIĄ RŪTĄ, romanas, 232 psl., išleido Darbininkas, 1972 m. Kaina 4 dol.

Vytautas Alantas, AMŽINASIS LIETUVIS, romanas, 412 psl., išleido Nida, Londone.

Prenumeratorių dėmesiui!

Žemiau išvardinti UŽSIENIO čekiai, ar "Money Order" negali būti priimami, kadangi su pinigų inkasavimu yra daug ir visokių sunkumų: 1. Asmeniniai čekiai; 2. The Resurrection Parish (Toronto) Credit Union Ltd.; 3. "Parama", Toronto; 4. "Talka", Hamilton; 5. "Litas", Montreal,

UŽSIENIO čekiai, ar "Money Order" priimami tik tie, kuriuose yra atžymėta "U.S. Currency", arba "U.S. Dollars".

"Kario" prenumeratos kaina yra pažymėta viršelio antrame puslapyje (8 dol. metams).

"KARIO" Administracija

KARIO LEIDINIAI

H. Sienkevičius, KRYŽIUOČIAI. Trijų tomų istorinė novelė, iliustruota, viso 1116 psl. Vertė K. Jankūnas; dail. V. K. Jonyno spalvotas piešinys viršelyje ir aplanke. (I tomas išparduotas); II tomas $3.50, atpiginta kaina $1.00; III tomas $3.50, atpiginta kaina $1.00.

Vaclovas Biržiška, PRAEITIES PABIROS. Rinkinys straipsnių iš Lietuvos istorijos, iliustruota istoriniais paveikslais, kietais viršeliais, 352 psl. Kaina $6.50. Atpiginta $2.50.

O. Urbonas, 1410 METŲ KARAS IR ŽALGIRIO MŪŠIS. Pirmas toks išsamus veikalas apie žymiausią mūšį Lietuvos istorijoje. Iliustruota, dviejų spalvų mūšio schemos, 110 psl., kaina $3.00. Atpiginta $1.50.

O. Urbonas, DIDŽIOJO ŠIAURĖS KARO FRONTAS LIETUVOJE. Studija apima karinius įvykius XVII a. gale ir XVIII a. prasidedant. Dėmesys kreipiamas į kovas Lietuvoje vykusias tarp lietuvių švedų pusėje ir tų, kurie ėjo išvien su lenkais ir rusais. Iliustruota, dviejų dalių, viso 259 psl. (I dalis išparduota); Vienos dalies kaina $1.75. Atpiginta $1.00.

Z. Raulinaitis, DURBĖS MŪŠIS. Aprašo 1260 m. įvykusią didžiąją žemaičių pergalę, kovas ir įvykius privedusius prie to mūšio ir pasekmes. Iliustruota, 96 psl., kaina $1.25 (Išparduota).

Z. Raulinaitis, AISČIAI KARINĖS ISTORIJOS ŠVIESOJE. Baltų karinės istorijos pradžia. Įvykiai apima I a. ir prieškristinius amžius. Iliustruota, 64 psl., kaina $1.25 (Išparduota).

Z. Raulinaitis, HUNŲ ŽYGIS Į PRŪSUS. Aprašo įvykusį V a. hunų žygį į Prūsų Gamalį pilį. 32 psl. Kaina $1.00.

Plk. K. Škirpos studija: 5 D.L.K. KĘSTUČIO PULKO KOVOS TIES SEINAIS 1920 METAIS, yra atspausta atskira knygute, 124 psl. Autorius studiją peržiūrėjo, atitaisė netikslumus ir KARYS patiekia ją skaitytojams kaip dokumentą įamžinantį mūsų kovų dėl nepriklausomybės vieną iš sunkiausių laikotarpių. Kaina $3.00.

Z. Raulinaitis, GALINDAI PRIEŠ ROMĄ. Įvykiai vyksta II - IV a., kai gotai viešpatavo Rytinėje Europoje ir Ermanrikas valdė nuo Baltijos iki Juodųjų jūrų. Iliustruota, 80 psl., kaina $1.50. Atpiginta $1.00.

Z. Raulinaitis, VAIDEVUTIS. Nagrinėja, ar Vaidevutis buvo istorinė, ar legendinė asmenybė. 64 psl. Kaina $1.00.

J. Variakojis, 4 P. LK MINDAUGO PULKAS. Pulko kovos Nepriklausomybės karo frontuose: bolševikų, bermontininkų, lenkų. Žygiai ir kovos pavaizduotos brėžiniais ir dalyvių nuotraukomis. Viso apie 50 iliustracijų, 120 psl. Kaina $3.50. Atpiginta $2.75.

P. Žilys, SUOMIŲ - SOVIETŲ KARAS. Karo išvakarėse, derybos, įtampa, laukimas... Pirmosios kovos. Kautynės šiaurėje, prie Ladogos ežero, Karelijos sąsmaukoje ... Suomių narsi gynyba ir jų tipinga "motti" taktika. Sunkūs nuostoliai, lėta užsienių parama... Suomija priversta pasirašyti taiką... Prarasta teritorija ,karo nuostoliai, evakuacija... Plk. Žilys sukūrė tikslų ir aiškų šių žiaurių grumtynių vaizdą. Iliustruota, 176 psl. Kaina $3.50. Atpiginta $2.75.

Dr. J. Puzinas, KELIAS Į LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS ATSTATYMĄ. Pasinaudodamas įvairiuose šaltiniuose paskelbta medžiaga, prof. dr. Jonas Puzinas bendrais bruožais nušviečia tuos įvykius, kurie turėjo įtakos Lietuvos valstybės atstatymui. Dokumentinė medžiaga yra paskleista įvairiuose leidiniuose, daugeliui sunkiai, arba ir visai neprieinama. Todėl šis leidinys yra labai svarbus, nes čia yra sutelkti visi svarbesnieji dokumentai nuženklinantieji mūsų kelią į Vasario 16-ios Aktą. 90 psl. su iliustracijomis. Kaina $2.50. Atpiginta $2.00.

Z. Raulinaitis, PRIEŠ VIKINGŲ AUDRĄ. Šie yra pagrindiniai studijos skyriai: Anglai saksai ir aisčių Pabaltijys; Baltų kraštai švedų žygiams prasidėjus; Danai pradeda puldinėti Baltijos kraštus; Starkadas; Bravalos mūšis; Ginklai (400-800 metais). 72 psl. Kaina $2.00.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — nę "Warrior" ar kt.